

Regeringens proposition

1981/82: 220

om ändring i naturvårdslagen (1964: 822);

beslutad den 22 april 1982.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLDDIN

ANDERS DAHLGREN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i naturvårdslagens bestämmelser om bl. a. täktverksamhet och vilthägn.

För att få till stånd en bättre planering av täktverksamheten och en god hushållning med grus och annat täktmaterial föreslås att en inventering av dessa naturresurser genomförs länsvis. I samma syfte föreslås att sökanden i ärenden om tillstånd till täkter skall kunna åläggas skyldighet att lägga fram utredning som belyser behovet av täkten och att den som driver täkt- eller stenkrossrörelse skall kunna åläggas att lämna de uppgifter om verksamheten som behövs för naturvårdsplaneringen.

För att förbättra tillsynen över täktverksamheten föreslås att kommunerna genom ett frivilligt åtagande skall kunna låta någon kommunal nämnd ta över ansvaret för täkttillsynen.

Ett allmänt tillståndstvång föreslås bli infört för uppförande av vilthägn på områden där allmänheten får färdas fritt.

Vidare föreslås att vissa förelägganden enligt naturvårdslagen som har meddelats någon i egenskap av ägare skall gälla även mot en ny ägare.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1983.

Förslag till

Lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Härigenom föreskrivs i fråga om naturvårdslagen (1964: 822)¹

dels att 18, 25, 37, 39 och 42 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas sex nya paragrafer, 18 a och b §§, 24 a §, 28 § samt 39 a och b §§, samt närmast före 24 a § en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

dels att i 4, 26, 30–34, 36 och 48 §§ ordet "kronan" skall bytas ut mot "staten".

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Täkt av sten, grus, sand, lera, jord, torv eller andra jordarter för annat ändamål än markinnehavarens husbehov får ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vad nu sagts avser dock ej takt i vattenområde vartill tillstånd lämnats enligt vattenlagen (1918: 523) eller fordras enligt lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln.

Länsstyrelsen *äger* förelägga den som söker täktillstånd att, vid äventyr att ansökningen avvisas, framlägga täktplan av erforderlig omfattning. I samband med tillstånd får länsstyrelsen meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på naturmiljön begränsas eller motverkas. Om ej särskilda skäl föranleder annat, skall tillstånd för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställes för sålunda föreskrivna åtgärder. Visar sig sådan säkerhet otillräcklig, kan länsstyrelsen föreskriva att tillståndet skall gälla endast om ytterligare säkerhet ställes.

Länsstyrelsen *får* förelägga den som söker täktillstånd att, vid äventyr att ansökningen avvisas, lägga fram utredning som belyser behovet av takten samt en täktplan av erforderlig omfattning. Tillståndet skall förenas med de villkor som behövs för att begränsa eller motverka företagets menliga inverkan på naturmiljön. Om ej särskilda skäl föranleder annat, skall tillstånd för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställs för sålunda föreskrivna villkor. Visar sig sådan säkerhet otillräcklig, får länsstyrelsen föreskriva att tillståndet skall gälla endast om ytterligare säkerhet ställs.

Om fullgörandet av föreskriven åtgärd ankommer på annan än markens innehavare, är innehavaren skyldig tåla att åtgärden vidtages.

Ha tio år förflutit från det täktillstånd vunnit laga kraft, kan länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis eller förena tillståndet med ändrade föreskrifter. Visar det sig att meddelade föreskrifter ej i erforderlig mån begränsa eller motverka företagets menliga inverkan på naturmiljön, kan länsstyrelsen före utgången av angivna tid förena till-

Har tio år förflutit från det täktillstånd *har* vunnit laga kraft, får länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis eller förena tillståndet med ändrade villkor. Visar det sig att föreskrivna villkor inte i den utsträckning som behövs begränsar eller motverkar företagets menliga inverkan på naturmiljön, får länsstyrelsen före utgången av den an-

¹ Lagen omtryckt 1974: 1025.

Nuvarande lydelse

ståndet med de ytterligare föreskrifter som behövas.

Föreslagen lydelse

givna tiden förena tillståndet med de ytterligare villkor som behövs.

18 a §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet för den som driver täktverksamhet eller stenkrossrörelse att lämna de uppgifter om verksamheten som behövs som underlag för planering av naturvården.

18 b §

Efter åtagande av en kommun får länsstyrelsen överlåta åt den kommunala nämnd som kommunen bestämmer att utöva tillsyn över att täkter inom kommunen inte utförs i strid mot 18 § och att villkor som är förenade med tillstånd till täkt inte åsidosätts.

Särskilda bestämmelser om vilthägn

24 a §

Vilthägn får inte utan tillstånd uppföras på områden där allmänheten får färdas fritt.

Frågor om tillstånd prövas av länsstyrelsen. Vid prövningen skall hänsyn tas till behovet av skydd för friluftslivet och naturmiljön. Tillstånd skall förenas med de villkor som behövs till skydd för dessa intressen.

Om det genom ett vilthägn uppkommer någon olägenhet som inte förutsågs när tillståndet gavs, får länsstyrelsen besluta nya eller ändrade villkor för att avhjälpa olägenheten. Kan olägenheten inte avhjälpas och är den betydande, får tillståndet återkallas. Tillståndet får även återkallas om behov av vilthägn, som avses med tillståndet, inte längre föreligger.

25 §

Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet äro berättigade till ersättning av kronan

Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet äro berättigade till ersättning av staten i

Nuvarande lydelse

i den utsträckning som anges i 26 och 30 §§. Att i vissa fall även borgenär, som har panträtt i fastigheten, är berättigad till ersättning framgår av 34 § andra stycket. Om inlösen av fastighet *stadgas* i 27 §.

Föreslagen lydelse

den utsträckning som anges i 26, 28 och 30 §§. Att i vissa fall även borgenär, som har panträtt i fastigheten, är berättigad till ersättning framgår av 34 § andra stycket. Om inlösen av fastighet *finns föreskrifter* i 27 §.

I fråga om ersättning och inlösen skall expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar lända till efterrättelse i den mån avvikande bestämmelser ej meddelas i denna lag. 4 kap. 3 § expropriationslagen skall äga tillämpning i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

I fråga om ersättning med anledning av att avverkning eller återväxtåtgärd som avses i lagen (1974: 434) om bevarande av bokskog förbjudits eller att tillstånd till sådan avverkning eller åtgärd vägrats eller förenats med föreskrifter gäller bestämmelserna i nämnda lag.

28 §²

För skada och intrång som tillfogas ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet genom undersökning enligt 42 § första eller andra stycket utgår ersättning. Talan om ersättning väcks vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

37 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 5, 8, 10, 11 eller 14 §, 16 § andra stycket eller 19 §,

2. bryter mot 16 § första stycket första punkten eller, om ej gärningen är ringa, mot 16 § första stycket andra punkten,

3. bryter mot 17 § andra stycket, om ej gärningen är ringa,

4. utför täkt i strid mot 18 § eller föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget,

5. underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet som föreskrivits med stöd av 20 § första stycket,

6. bryter mot 22 § första eller tredje stycket eller mot föreskrift som meddelats i samband med medgivande enligt tredje stycket, eller

7. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till

4. utför täkt i strid mot 18 § eller åsidosätter villkor som är förenat med tillstånd till täkt,

5. underlåter att fullgöra skyldighet som föreskrivits med stöd av 18 a § eller 20 § första stycket,

6. bryter mot 22 § första eller tredje stycket eller mot föreskrift som meddelats i samband med medgivande enligt tredje stycket,

7. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till

² Förutvarande 28 § upphävd genom 1974: 1025.

Nuvarande lydelse

vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa.

Utbyte av brott som avses i 4 skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

Har någon begått gärning som avses i 37 §, 1, 2, 4 eller 6 får länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidtaga rättelse. Vidare får tingsrätten meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning får göras av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen eller den kommunala myndighet som handhar naturvårdsfrågor. Beträffande sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981:847).

Vid meddelande av föreläggande enligt 17 § första stycket, 20 §, 21 § eller 22 § andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite. Efterkoms ej sådant föreläggande, skall på anmodan av länsstyrelsen kronofogdemyndigheten föranstalta om att åtgärden vidtages.

Byggnadsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 17 § tredje stycket. Hälsovårdsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 24 §. Efterkommes ej föreläggandet, äger vederbörande nämnd låta vidtaga åtgärden på den försumliges bekostnad.

³ Senaste lydelse 1981: 859.

Föreslagen lydelse

vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa, eller

8. uppför vilthägn i strid mot 24 a § eller åsidosätter villkor som är förenat med tillstånd till vilthägn.

Utbyte av brott som avses i första stycket 4 skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

39 §³

Har någon överträtt beslut eller föreskrift som avses i 37 § första stycket 1, 2, 4, 6 eller 8 får länsstyrelsen förelägga honom att åstadkomma rättelse. Har i fråga om en viss fastighet eller byggnad, anordning eller anläggning på annans mark ägaren till egendomen begått överträdelsen och övergår egendomen till ny ägare, får denna föreläggas att vidta rättelse, om det inte är oskäligt. Är fråga om överträdelse av beslut eller föreskrift över vars efterlevnad kommunal nämnd med stöd av överlåtelse enligt 18 b § utövar tillsyn, tillkommer det i stället nämnden att meddela sådant föreläggande. I beslut om föreläggande får vite sättas ut. Vidare får tingsrätten meddela handräckning för att åstadkomma rättelse. Ansökan om handräckning får göras av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen, den kommunala nämnd som handhar naturvårdsfrågor eller, i fall där kommunal nämnd har att meddela föreläggande, av den nämnden. Beträffande sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981: 847).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

39 a §

Har ett föreläggande som avses i 39 § första eller andra stycket meddelats någon i egenskap av ägare till viss fastighet och övergår fastigheten till ny ägare, gäller föreläggandet i stället mot denne. Utsett vite gäller dock inte mot den nye ägaren, men vederbörande myndighet får sätta ut vite för denne.

Första stycket skall också tillämpas när föreläggande har meddelats någon i egenskap av tomträttshavare eller ägare av byggnad, anläggning eller anordning på mark som tillhör annan.

39 b §

Föreläggande som avses i 39 a § skall genast antecknas i fastighetsboken eller tomträttsboken. Dessamma gäller beslut om återkallelse av antecknat föreläggande.

Har antecknat föreläggande upphävts genom lagakraftvunnet beslut, efterkommit eller förfallit, skall det antecknas i fastighetsboken.

42 §

Erfordras förberedande undersökning på marken innan beslut meddelas i naturvårdsärendet, må sådan undersökning verkställas genom länsstyrelsens försorg.

Krävs förberedande undersökning på marken innan beslut meddelas i ett naturvårdsärendet, får sådan undersökning verkställas genom länsstyrelsens försorg.

Har regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer i naturvårdssyfte beslutat om en inventering av vissa naturresurser, har den som fått i uppdrag att utföra arbetet rätt att få tillträde till marken och att där göra undersökningar.

Undersökningar enligt första eller andra stycket skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas.

I samband med beslut om tillstånd till bebyggelse, täkt eller annat arbetsföretag äger länsstyrelsen föreskriva att företaget skall bekosta sär-

skild undersökning av det berörda området eller på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

Bestämmelserna i 39 § första stycket andra meningen skall inte tillämpas när överträdelsen ägt rum före ikraftträdandet. Bestämmelserna i 39 a och 39 b §§ gäller endast i fråga om förelägganden som meddelats efter ikraftträdandet.

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-03-25

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Dahlgren

Lagrådsremiss med förslag till ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 26 februari 1970 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet sakkunniga¹ för att göra en översyn av naturvårdslagen (NVL). De sakkunniga, som antog namnet *naturvårdskommittén*, avlämnade i mars 1979 slutbetänkandet (SOU 1979: 14) Naturvård och täktverksamhet. I betänkandet läggs förslag fram som i huvudsak rör täktverksamhet. Bl. a. föreslås ändringar i NVL:s bestämmelser om tillstånd till och tillsyn över täktverksamhet.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels naturvårdskommitténs sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1* och dels de lagförslag som läggs fram i betänkandet som *bilaga 2*. Beträffande nuvarande förhållanden samt kommitténs närmare överväganden hänvisas i övrigt till betänkandet.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarrätten i Göteborg, statens järnvägar, statens vägverk, statens väg- och trafikinstitut, statens geotekniska institut, statistiska centralbyrån, statskontoret, riksrevisionsverket, riksskatteverket, riksantikvarieämbetet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk, koncessionsnämnden för miljöskydd, statens institut för byggnadsforskning, statens planverk, statens lantmäteriverk, statens industriverk, Sveriges geologiska undersökning, statens vattenfallsverk, samtliga länsstyrelser utom länsstyrelsen i Värmlands län, länsstyrelsernas organisationsnämnd, domänverket, mineralpolitiska utredningen, stämpel-

¹ Riksdagsledamöterna Göran Karlsson, ordförande, Erik Grebäck, Nils Hjort, Carl-Wilhelm Lothigius, Ingrid Ludvigsson och Rolf Wirtén samt numera utredningssekreteraren Ulf Lönnqvist. Sedan Wirtén avsagt sig sitt uppdrag tillkallades som sakkunnig i hans ställe redaktören Bo Rosén.

skatteutredningen, kommunerna Ekerö, Halmstad, Linköping, Luleå, Lycksele, Malmö, Mora, Stockholm, Vara och Östhammar, Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Lantbrukarnas riksförbund, Delegationen för företagens uppgiftslämnande, Grus- och makadamföreningen, Miljögruppernas riksförbund, svenska kommunförbundet, svenska naturskyddsföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund och Vattenvärnet.

Remissinstanserna har i flera fall bifogat yttrande från underställda myndigheter eller organisationer. En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

I september 1979 överlämnade statens naturvårdsverk till regeringen en skrivelse med förslag till ändringar i naturvårdslagens bestämmelser om vilthägn. Naturvårdsverkets skrivelse bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Efter remiss har yttranden över skrivelsen avgetts av hovrätten över Skåne och Blekinge, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens planverk, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, länsstyrelsernas organisationsnämnd, domänverket, naturhistoriska riksmuseet, Sveriges lantbruksuniversitet, statens veterinärmedicinska anstalt, Föreningen för svensk hjortavel, Jägarnas Riksförbund—Landsbygdens Jägare, Lantbrukarnas riksförbund, Friluftsförbundet, svenska jägareförbundet, svenska kommunförbundet, svenska samernas riksförbund samt Sveriges riksidrottsförbund.

En sammanställning av remissyttrandena över naturvårdsverkets förslag i fråga om vilthägn bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*.

Jag kommer i det följande att först behandla naturvårdskommitténs och därefter naturvårdsverkets förslag till ändringar i naturvårdslagen. Vid behandlingen av naturvårdskommitténs betänkande tar jag emellertid inte upp förslaget i de delar det berör täktsamverkan och expropriation. Inom ramen för det arbete som pågår om en ny bygg- och planlagstiftning övervägs f. n. en ny lag om samverkan för bebyggande m. m. av mark. Jag anser att resultatet av detta lagstiftningsarbete bör avvaktas innan slutlig ställning tas till kommitténs förslag i dessa delar.

2 Allmän motivering

2.1 Täktsamhet

2.1.1 Inledande synpunkter

I naturvårdslagen slås fast, att naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas och att var och en är skyldig att visa hänsyn och

varsamhet i sitt umgänge med naturen. Skyddet för naturmiljön är emellertid inte absolut. Naturresurserna måste i viss utsträckning få tas i anspråk för ändamål som från allmän eller enskild synpunkt är nyttiga och nödvändiga. Det föreskrivs därför i naturvårdslagen att det vid prövningen av frågor rörande naturvård skall tas tillbörlig hänsyn till övriga allmänna och enskilda intressen som berörs av frågan. Vid tillämpningen av naturvårdslagen skall således en avvägning göras mellan å ena sidan naturvårdsintresset och å andra sidan de allmänna eller enskilda intressen som gör anspråk på att i olika former få utnyttja naturresurser.

Det är enligt min mening nödvändigt att vi genom bättre och mer långsiktig planering i större utsträckning än f. n. söker förebygga naturvårds- och miljöproblem genom att åstadkomma en bättre hushållning med naturresurserna. En ökad hänsyn till hushållningsaspekterna är enligt min mening mycket angelägen när det gäller utvinningen av bl. a. grus och annat täktmaterial. Sådana material är en nödvändig råvara för näringslivet och samhället. Samtidigt ger täktverksamheten ofta upphov till mer eller mindre omfattande skador på naturmiljön.

Förbrukningen av sand och grus i Sverige var länge relativt måttlig. Efter andra världskriget steg förbrukningen av grus kraftigt i samband med att anläggnings- och byggnadsverksamheten ökade. Förbrukningen fördubblades från ca 10 milj. m³ under 1940-talets senare del till ca 20 milj. m³ år 1953. Även därefter har förbrukningen ökat ytterligare. År 1972 beräknades den uttagna volymen till ca 80 milj. m³, varav 20–25 % utgjordes av bergkrossmaterial. Under de senaste åren har emellertid grusförbrukningen minskat bl. a. på grund av att byggnads- och anläggningsverksamheten har avtagit. Av den totala förbrukningen av grus och bergkrossmaterial i landet beräknas ungefär hälften gå till vägar, en fjärdedel till mark-, grund- och planeringsarbeten och resten till betongframställning och övriga ändamål.

Det är enligt min uppfattning nödvändigt att tillämpa ett ekologiskt synsätt på miljö- och naturvårdsområdet. Den fortsatta samhällsutbyggnaden kommer att ställa ökade krav på förmågan att med utgångspunkt i ett sådant synsätt hushålla med begränsade naturresurser och hävda naturvårdens intressen mot anspråk på exploatering av fyndigheter av grus och andra täktmaterial. Anledning härtill är främst att naturgrussituationen kring många tätorter är så besvärlig att det kan befaras att allt allvarigare konflikter i framtiden kommer att uppstå mellan å ena sidan hushållnings- och bevarandeintressena och å andra sidan de intressen som kräver exploatering. Mot denna bakgrund bör samhällets möjligheter förbättras att hushålla med fyndigheterna genom främst en bättre planering av täktverksamheten. Antalet täkter som samtidigt skall vara öppna bör vara så litet som möjligt. De täkter som öppnas bör lokaliseras till områden där olägenheterna med hänsyn till naturvården, kulturminnesvården och andra bevarandeintressen blir så små som möjligt. Vid den tillståndsprovning

som sker i dag är det ofta inte möjligt att beakta behovet av hushållning med de aktuella naturresurserna i den utsträckning som är önskvärd. Detta beror bl. a. på att länsstyrelserna inte har ett tillfredsställande kunskapsunderlag om länets fyndigheter av täktmaterial. Inte heller finns alltid tillräckliga kunskaper om de naturvårds- och andra samhällsintressen som kan vara knutna till fyndigheterna, om tillgången på möjliga ersättningsmaterial eller om marknadens efterfrågan på täktmaterial.

Utifrån bl. a. nu angivna utgångspunkter har naturvårdskommittén redovisat en rad förslag som syftar till att möjliggöra en bättre hushållning med grus och andra täktmaterial. Kommittén föreslår således bl. a. att ett program för regionala inventeringar av ifrågavarande naturresurser skall genomföras och att täktföretagen skall vara skyldiga att årligen lämna uppgifter om produktionen i täkterna. För att det skall bli möjligt att ta större hänsyn till principen om resurshushållning innan inventeringsprogrammet har genomförts föreslår kommittén vidare att länsstyrelsen får befogenhet att kräva en utredning som belyser behovet av tåkten i fråga.

När det gäller tillsynen över tåkten konstaterar naturvårdskommittén att den löpande tillsynen f. n. inte fungerar tillfredsställande. Kommittén föreslår därför att kommunerna tar ett större ansvar för tillsynen.

Kommittén framhåller även att det inte bara är genom en bättre hushållning med fyndigheter som naturmiljön kan skyddas. Också en ökad användning av ersättningsmaterial för naturgrus innebär att naturmiljön skyddas genom att anspråken på nya tåkten minskar. Kommittén har därför undersökt möjligheterna att utnyttja annat material t. ex. restprodukter från gruv- och stålindustrin.

Flertalet remissinstanser delar kommitténs uppfattning att det är nödvändigt att bedöma täktverksamhet med utgångspunkt från ett ekologiskt synsätt samt att det är hänsynen till naturmiljön som främst begränsar täktmöjligheterna och medför krav på hushållning genom bättre planering av täktverksamheten.

I de följande avsnitten behandlar jag kommitténs olika förslag till åtgärder för att åstadkomma en bättre hushållning med olika slag av täktmaterial. I avsnitt 2.1.6. behandlas en fråga som har en mer allmän räckvidd, nämligen frågan om möjligheterna att stärka samhällets möjligheter att kräva rättelse av den som bryter mot naturvårdslagens bestämmelser.

2.1.2. Regionala inventeringar för tåktushållning

Enligt naturvårdslagen får tåkt av sten, grus, sand, lera, jord, torv eller andra jordarter inte ske utan länsstyrelsens tillstånd. Tillståndsplikt gäller inte tåkt för markinnehavarens husbehov och inte heller tåkt i vattenområde, vartill tillstånd lämnats enligt vattenlagen (1918:523) eller fordras enligt lagen (1966:314) om kontinentalsockeln.

I naturvårdslagen anges inte direkt efter vilka grunder en ansökan om tåkttillstånd skall prövas eller hur olika intressen skall vägas mot varandra.

Av lagen framgår emellertid att stor hänsyn skall tas till den tilltänkta täktens inverkan på naturmiljön. Bestämmelserna skall användas till att skydda naturmiljön i dess helhet, inbegripet landformer, vegetation och alltså även t. ex. kultur- och odlingslandskapet. Hänsyn skall också tas till naturmiljöns betydelse för friluftslivet. Tillbörlig hänsyn skall å andra sidan tas till övriga allmänna och enskilda intressen som berörs av frågan om täkttillstånd. Nyttan av verksamheten och behovet av materialet kan alltså beaktas. Länsstyrelsen får alltså ta med i avvägningen hur stort samhällsintresset är av att naturtillgången exploateras. Det innebär bl. a. att om täkttillstånd, som täcker det beräknade behovet för flera år framåt, redan har lämnats inom någon region kan ytterligare tillstånd vägras. Vid täktprovningen bör också beaktas hur stort behovet är av att ta täktmaterial av viss kvalitet i anspråk. Även tillgången på ersättningsmaterial bör beaktas. Av ett regeringsbeslut om täkt (1978-08-24, dnr 499/76) framgår att en grustäkt vägrats på ett område av vetenskapligt värde efter vägen Kiruna-Riksgränsen med hänsyn till tillgången på ersättningsmaterial. Gruset skulle användas för att bygga nämnda väg. Med hänsyn till att det i Kiruna fanns tillgång till ersättningsmaterial i form av gruvavfall och trots att kostnader för detta blev högre vägrades täkttillstånd.

Samtidigt bör betonas att en alltför stor restriktivitet vid tillståndsprövningen kan medföra en ökad förbrukning av energi för längre transporter och knapphet på täktmaterial som i sin tur kan orsaka prisstegringar.

Bedömningen av frågan om ett täkttillstånd måste givetvis ske individuellt med hänsyn till de omständigheter som föreligger i det enskilda fallet. Dessa omständigheter kan vara av skiftande slag och de motstående intressenas betydelse varierar. I princip bör emellertid gälla att ju starkare naturvårdsintresse som knyts till ett område, desto starkare måste intresset av en exploatering vara för att täkttillstånd skall lämnas.

Naturvårdskommittén anför att det i verkligheten är svårt för länsstyrelsen att göra de intresseavvägningar som krävs, eftersom beslutsunderlaget ofta är ofullständigt. Detta beror på att länsstyrelserna oftast inte har tillfredsställande kunskapsunderlag om länets fyndigheter av olika slag av material, de naturvårds- och andra samhällsintressen som kan vara knutna till fyndigheterna, tillgången på möjliga ersättningsmaterial och marknadens efterfrågan på täktmaterial. Bristerna i nu angivna avseenden medför enligt kommittén påtagliga nackdelar från naturvårdssynpunkt. Dels kommer alltför många täkter att vara öppna samtidigt. Därigenom förlängs exploateringstiderna och efterbehandlingen skjuts fram i tiden. Dels finns risker för att fel fyndigheter tas i anspråk. Vid den täktprovning som görs i dag finns det således enligt kommittén oftast inte möjlighet att göra en mera samlad bedömning som skulle garantera att tillstånd lämnas till de täkter som från naturvårdssynpunkt medför de minsta olägenheterna.

För att få till stånd en täktprovning som är effektiv från hushållnings- och naturvårdssynpunkt är det sålunda enligt kommittén av stor betydelse

att länsstyrelsen får tillgång till ett beslutsunderlag som gör det möjligt att bedöma den enskilda täkten i ett regionalt perspektiv. Kommittén föreslår därför ett program för genomförande av regionala inventeringar av främst landbaserade täktförekomster av berg, sten, grus och sand. Inventeringarna föreslås inte omfatta industrimineraler, torv eller ler- och matjords-täkter. I inventeringarna bör ingå uppgifter från ett helt län om bl. a. täkttillgångarnas storlek och läge, den aktuella förbrukningen och bedömningar av förbrukningen i framtiden. Inventeringarna bör också redovisa de bevarandeanspråk som ställs från naturvårds-, kulturminnes- och vattenförsörjningssynpunkt. Vidare bör inventeringarna omfatta uppgifter om i vad mån kommunernas planer påverkar möjligheterna att bedriva täktverksamhet.

Inventeringsprogrammet bör enligt kommittén utmynna i någon form av regional hushållningsplanering med riktlinjer för hur de inventerade resurserna skall användas. Hur denna hushållningsplanering närmare skall utformas bör avgöras när resultatet av inventeringarna föreligger.

Förslaget om regionala inventeringar tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser.

Jag delar naturvårdskommitténs uppfattning att en god hushållning med täkttillgångarna förutsätter att länsstyrelsens täktprövning sker med utgångspunkt i ett regionalt perspektiv. För att åstadkomma detta fordras att länsstyrelsen i ett täktärende har god kännedom inte bara om de förhållanden som anknyter till den med ansökan avsedda täkten utan även om täktsituationen inom övriga delar av regionen. Som kommittén redovisat finns det emellertid f. n. ofta stora brister i länsstyrelsens beslutsunderlag vilket innebär svårigheter att göra den allsidiga prövning som enligt min uppfattning är nödvändig. I likhet med kommittén anser jag därför att länsstyrelsens beslutsunderlag i täktärenden bör förbättras. Detta bör ske bl. a. genom regionala inventeringar varvid även förutsättningar för en regional hushållningsplanering tillskapas. Ett förbättrat beslutsunderlag gagnar inte bara naturvårdens intressen utan klargör även på ett tidigt stadium för täktexploatören var han kan påräkna att få bedriva täkt. Samtidigt torde täktföretagens kostnader för undersökning av nya täktområden minska. Jag tillstyrker därför kommitténs förslag att ett program för regionala inventeringar genomförs. Detta innebär sålunda att inventeringarna i första hand bör inriktas på att kartlägga tillgångarna på naturgrus på det sätt kommittén föreslagit, inbegripet möjligheterna att ersätta naturgruset med bl. a. bergkrossmaterial. Ett väsentligt led i inventeringsarbetet är också att kartlägga de bevarandeintressen och andra väsentliga motstående intressen som finns för att länsstyrelsen skall få en uppfattning om hur stor del av de inventerade tillgångarna som kan tänkas bli tillgängliga för exploatering.

Kommittén föreslår vidare att det centrala ansvaret för att inventeringsprogrammet genomförs läggs på naturvårdsverket, medan länsstyrelserna

bör svara för det faktiska genomförandet av verksamheten. Det geovetenskapliga inventeringsarbetet bör dock utföras av geologisk expertis. Enligt kommitténs mening bör inventeringarna genomföras etappvis enligt en tidsplan som bör prövas av riksdagen i samband med att medelsbehovet för första verksamhetsåret prövas. I en första etapp föreslås att inventeringarna inriktas på områden där de största konflikterna mellan bevarandeintressen och exploateringsintresset kan antas föreligga. Under förutsättning att inventeringarna genomförs under en period av 6–8 år och med de utgångspunkter i övrigt som kommittén angivit för denna verksamhet, beräknas de årliga kostnaderna för inventeringarna till 4–5 milj. kr. Kommittén föreslår att medel för inventeringarnas genomförande årligen anvisas efter förslag i budgetpropositionen.

Som jag tidigare anfört är syftet med inventeringen att i första hand skapa ett ur naturvårdssynpunkt bättre beslutsunderlag i frågor som rör täktexploatering. Jag delar därför naturvårdskommitténs uppfattning att det centrala ansvaret för inventeringarna bör ligga hos naturvårdsverket. Flera skäl talar även för kommitténs förslag att lägga ansvaret för inventeringarnas faktiska genomförande på länsstyrelsen. Länsstyrelsen är den myndighet som bäst kan överblicka inventeringsbehovet inom länet och som har kompetens att sammanväga och utvärdera inventeringsmaterialet. Med hänsyn härtill bör det regionala genomförandet av inventeringarna ankomma på länsstyrelsen. Jag vill här framhålla att det är angeläget att länsstyrelsen härvid samarbetar med riksantikvarieämbetet och andra myndigheter som kan underlätta inventeringsarbetet. Några remissinstanser framhåller att Sveriges geologiska undersökning (SGU) bör ha huvudansvaret för kartläggningen av naturresursen som sådan med hänsyn till bl. a den geologiska kompetens som verket besitter. I linje med vad dessa remissinstanser och med vad kommittén uttalat vill jag betona att den geologiska sakkunskap som finns hos SGU självfallet bör tillvaratas i största möjliga utsträckning såväl vid planeringen som vid genomförandet av inventeringsprogrammet. Det är även väsentligt att täktinventeringarna så långt som möjligt samordnas med SGU:s pågående grundvatteninventering och den karteringsverksamhet i övrigt som SGU bedriver. Jag anser därför att SGU i första hand bör anlitas för det geologiska inventeringsarbetet.

I likhet med kommittén anser jag det angeläget att inventeringarna genomförs så snabbt som möjligt. Beslut om att påbörja inventeringsprogrammet bör därför fattas redan nu. Jag är också ense med kommittén att medel för inventeringarna bör anvisas över statsbudgeten. Jag anser dock att inventeringsarbetet tills vidare bör kunna begränsas i förhållande till kommitténs förslag. Inventeringsprogrammet bör således under en första inventeringsperiod omfattande ca fem år kunna koncentreras till befolkningstäta områden där behovet av täktmassor är stort och till områden där betydande naturvårdsintressen finns. Det får ankomma på naturvårdsver-

ket att med denna utgångspunkt i anslutning till verkets årliga anslagsframställningar lämna närmare förslag i fråga om inriktningen och omfattningen av inventeringsarbetet under följande budgetår. Det är därvid nödvändigt att en noggrann prioritering sker av inventeringsbehoven för olika områden. Naturvårdsverket bör vid utarbetandet av sina förslag samråda med bl. a. länsstyrelsen och SGU. Mot bakgrund av naturvårdsverkets förslag får sedan närmare ställning till inventeringsprogrammet tas i samband med den årliga budgetprövningen med början för budgetåret 1983/84. Jag vill dock redan nu framhålla att jag bedömer en ram av 15 milj. kr. såsom tillräcklig för den första inventeringsperioden. Det bör ankomma på naturvårdsverket att planera och prioritera verksamheten så att den kan utföras inom den angivna resursramen. För tiden efter denna första inventeringsperiod får ställning tas till omfattningen av verksamheten med ledning av de erfarenheter som då framkommit. Jag vill framhålla att i den mån länsstyrelserna önskar påbörja inventeringar redan under budgetåret 1982/83 får detta ske inom ramen för redan tilldelade resurser.

I anslutning till förslaget till inventeringsprogram föreslår kommittén vissa ändringar i naturvårdslagen av innebörd att den som inom ramen för inventeringsprogrammet utför fälтарbeten får befogenhet att beträda annans mark och att där göra erforderliga undersökningar. Vidare föreslås att markägaren får rätt till ersättning för den skada och det intrång som orsakas genom inventeringsarbetet.

Jag delar naturvårdskommitténs uppfattning att den som utför inventeringar av naturresurser på regeringens eller en myndighets uppdrag bör ha rätt att få tillträde till marken i fråga. Likaså bör markägaren få ersättning för skada eller intrång som orsakas honom på grund av dessa inventeringar. Bestämmelser härom bör föras in i naturvårdslagen.

Kommittén föreslår också att samhällets kostnader för de regionala inventeringarna bör täckas genom att en särskild s. k. täktavgift tas ut av den som innehar täkttillståndet. Avgiften är avsedd att även täcka statens kostnader för den statliga tillsynen över täktverksamheten.

Jag delar kommitténs uppfattning i denna fråga. Naturvårdsverket bedriver f. n. på regeringens uppdrag ett utredningsarbete om prövnings- och tillsynsavgifter på miljöskyddsområdet. Verket väntas senare i år lägga fram förslag om sådana avgifter. Den föreslagna täktavgiften har nära samband med de nu berörda avgifterna varför frågan om hur denna avgift bör utformas lämpligen bör övervägas av naturvårdsverket i anslutning till verkets pågående utredningsarbete. Jag avser att senare föreslå regeringen att ge naturvårdsverket i uppdrag att utreda frågan om täktavgift och redovisa möjligheterna att anpassa en sådan avgift till ett system med prövnings- och tillsynsavgifter.

2.1.3 Behovsutredning

Eftersom det kommer att dröja flera år innan det föreslagna programmet för regionala inventeringar har genomförts är det enligt kommittén angeläget att redan nu vidta åtgärder så att större hänsyn kan tas till principen om resurshushållning. Ett bättre underlag för ställningstaganden i tillståndsfrågor kan enligt kommittén åstadkommas genom att sökandena i täktärenden lägger fram den utredning som behövs för att länsstyrelsen skall kunna beakta hushållningsaspekter.

F. n. gäller att en ansökan om tillstånd till täkt skall alltefter omständigheterna i det enskilda fallet vara åtföljd av karta eller skiss och den ytterligare utredning som behövs för att länsstyrelsen skall kunna bedöma täktens inverkan på naturmiljön. Länsstyrelsen kan vidare förelägga den som söker täkttillstånd att framlägga täktplan av erforderlig omfattning. Om ett sådant föreläggande inte åtlöys kan länsstyrelsen avvisa ansökningen. Täktplanen skall innehålla uppgifter om bl. a. täktområdets utbredning i terrängen, brytningstiden, brytningsdjupet, brytningsriktningen, insynsskyddet och hur efterbehandlingsarbetena skall utföras. I de fall detaljerad täktplan krävs lämnas i ansökningshandlingarna i allmänhet även en redovisning av täktmaterialets beskaffenhet. Länsstyrelsen kan vidare kräva att täktplanen skall omfatta hela fyndigheten även om en del av fyndigheten är belägen på en annan fastighet än den ansökan avser. Närmare anvisningar om vad en täktansökan bör innehålla lämnas i naturvårdsverkets publikationer *Täkt – Allmänna råd* (SNV RR 1979:4) och *Rekommandationer för handläggning av ärenden rörande torvtäkt samt täkt av matjord och liknande jordarter* (SNV PM 1979).

Naturvårdskommittén föreslår att länsstyrelsen får rätt att förelägga sökanden i ett täktärende att dessutom lägga fram den utredning som behövs för att belysa behovet av den täkt som ansökan avser. Om ett föreläggande om behovsutredning inte efterföljs, bör täktansökningen kunna avvisas. En bestämmelse som ger länsstyrelsen denna befogenhet bör enligt kommittén tas in i naturvårdslagen.

Det är enligt kommittén inte meningen att en sådan behovsutredning skall krävas i varje täktärende. Föreläggande skall bara tillgripas när en sådan utredning bedöms kunna tillföra ett täktärende uppgifter av väsentlig betydelse för prövningen. Enligt kommittén torde behovsutredning i praktiken bli aktuell så gott som enbart i de fall när en täktansökan avser ett område beträffande vilket länsstyrelsen är osäker om tyngden i exploateringsintresset. Vad länsstyrelsen sålunda med stöd av den föreslagna bestämmelsen bör kunna begära av sökanden är att denne skall visa att det föreligger ett akut behov av material som finns i den aktuella fyndigheten. Enligt kommittén bör det ankomma på länsstyrelsen att närmare ange i vilket avseende kompletterande utredning behövs. Avsikten är inte att sökanden skall kunna åläggas att inkomma med översiktliga utredningar om försörjningen med t. ex. grus inom en hel region. Att göra så omfat-

tande utredningar är enligt kommittén en samhällsuppgift som bör fullgöras inom ramen för det föreslagna inventeringsprogrammet.

De flesta remissinstanserna ställer sig bakom kommitténs förslag om rätt att i täktärenden avkräva sökanden utredning om behovet av takten eller lämnar förslaget utan erinran. Några remissinstanser befarar att förslaget kan leda till att antalet täkter minskar vilket i sin tur kan leda till en begränsning av konkurrensen mellan olika täkter. Statens industriverk ifrågasätter det lämpliga i att låta länsstyrelsen göra en behovsprövning i det fall utvinningen skall prövas även enligt lagen (1974:890) om vissa mineralfyndigheter. Liknande synpunkter framförs av mineralpolitiska utredningen som anser att möjligheten att kräva behovsutredning skall begränsas till täkt av sand och grus. Enligt mineralpolitiska utredningen är kunskapen om tillgångarna på de kvalificerade industrimineralerna alltför begränsad för att det skall vara möjligt att diskutera alternativa lokaliseringar.

Som jag tidigare har framhållit i avsnitt 2.1.2 är det angeläget att länsstyrelsens beslutsunderlag i ärenden om tillstånd till täkt blir bättre och mera fullständigt. Den föreslagna behovsutredningen kan därvid bli av väsentlig betydelse för möjligheterna att göra de samlade bedömningar som enligt vad jag tidigare har anfört krävs i täktärendena.

Möjligheterna att kräva en behovsutredning bör utnyttjas i sådana fall då utredningen kan förväntas tillföra ärendet uppgifter av väsentlig betydelse för prövningen. I praktiken bör en sådan utredning aktualiseras främst i de fall då länsstyrelsen är osäker om tyngden i exploateringsintresset. En sådan situation kan tänkas föreligga när en ansökan om en ny täkt avser en grusås inom ett område där öppnade täkter redan finns. Länsstyrelsen kan i en sådan situation ha berättigade skäl att ifrågasätta behovet av att där öppna ytterligare en täkt. Detsamma kan gälla i sådana fall där täkttillstånd har lämnats som täcker det beräknade behovet inom en region för lång tid framåt men där brytningen ännu inte har påbörjats.

För att inte onödigtvis belasta täktsökanden måste länsstyrelsen i sitt föreläggande noggrant ange i vilka avseenden ansökningen skall kompletteras. Som kommittén anför får ett föreläggande omfatta endast sådana uppgifter som det är rimligt att avkräva en enskild sökande. Det kan avse uppgifter som bl. a. belyser konsekvenserna från kostnads- och transportsynpunkt av olika alternativ till den sökta takten. Omfattningen av uppgiftsskyldigheten påverkas bl. a. av taktens storlek och taktens känslighet från naturvårdssynpunkt. En täktexploatör som bedriver täktverksamhet på olika platser bör kunna avkrävas uppgifter om behovet av att öppna en ny täkt i stället för att hämta täktmaterialet från de redan öppnade täkterna. Omfattningen av behovsutredningen bör sålunda bestämmas bl. a. med hänsyn till de möjligheter som exploatören har att få fram ifrågavarande uppgifter.

En bestämmelse, som ger länsstyrelsen den föreslagna befogenheten.

bör tas in i naturvårdslagen i anslutning till bestämmelserna om tillståndstvång för täkt.

Jag kan inte dela vissa remissinstansers uppfattning att den som bedriver täkt av främst vissa s. k. kvalificerade industrimineral inte skall omfattas av skyldigheten att lägga fram behovsutredning. Även för den provning som skall ske från naturvårdssynpunkt av sådana täkter behövs ett bättre beslutsunderlag. Som jag nyss sagt måste länsstyrelsen dock ta hänsyn till de förutsättningar som finns i det särskilda fallet att få fram utredning om behovet och sökanden får inte åläggas en orimlig utredningsbörda. Självfallet måste länsstyrelsen även ta hänsyn till den utredning som sökanden lagt fram för provningen av täkten enligt lagen om vissa mineralfyndigheter.

För riksdagens information vill jag i detta sammanhang nämna att jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att som utredningen förordar samordna den provning som sker enligt vattenlagen i syfte att skydda grundvattnet med provningen av täktansökningen enligt naturvårdslagen. Förslaget innebär att länsstyrelsen i ett ärende om tillstånd till täkt som provas enligt både vattenlagen och naturvårdslagen, i princip skall uppskjuta provningen av täktansökningen till dess frågan om skyddet för grundvattnet har avgjorts. Länsstyrelsen skall dock ha möjlighet att om det finns skäl för det göra avsteg från denna provningsordning.

2.1.4 Uppgiftsskyldighet för täktföretag

Den som driver rörelse är enligt kungörelsen (1966: 37) om statistiska uppgifter från rörelseidkare och ägare till flerfamiljshus skyldig att på anmodan av statistiska centralbyrån lämna uppgifter för statistiska ändamål om produktionen av varor och om andra förhållanden som har anknytning till rörelsen. I fråga om täktverksamhet har f. n. endast den som bedriver bergtäkt ålagts en sådan uppgiftsskyldighet. Närmare kännedom om den årliga produktionens storlek och sammansättning av grus och sand saknas således f. n.

Denna bristande kännedom om grus- och sandproduktionen medför enligt kommittén olägenheter i skilda avseenden. Den från naturvårdssynpunkt mest påtagliga nackdelen är de begränsade möjligheter som länsstyrelsen har att bedöma det aktuella behovet av att ta en viss fyndighet i anspråk för täkt. För en bättre planering av täktverksamheten krävs kännedom om hur mycket som finns kvar att bryta i redan lovgivna täkter. Länsstyrelsen behöver således av planeringsskäl fortlöpande ha tillgång till uppgifter om produktionen.

Med hänsyn till bl. a. nu anförda omständigheter föreslår kommittén att innehavare av täkttillstånd skall kunna åläggas skyldighet att årligen lämna uppgifter om produktionen i sådana täkter av berg, sten, grus, sand och morän till vilka tillstånd meddelats enligt naturvårdslagen eller vattenlagen. Samma uppgiftsskyldighet föreslås även i fråga om produktionen av

krossmaterial för den som driver en stenkrossanläggning vilken inte har anlagts i anslutning till bergtäkt. Kommittén anser att täkt av lera, torv och matjord f. n. inte behöver omfattas av uppgiftsskyldigheten, främst med hänsyn till att sådana täkter har en förhållandevis ringa omfattning. Uppgifterna bör lämnas till länsstyrelsen, eftersom de är avsedda att ingå i det underlag länsstyrelsen behöver för prövningen av täktfrågor. Dessutom är det länsstyrelsen som för register över gällande täkttillstånd.

Gällande lagbestämmelser om skyldighet för rörelseidkare att lämna uppgifter i olika avseenden kan enligt kommittén knappast tillämpas för att inhämta uppgifter som underlag för planering av naturvården inom ett län. Kommittén föreslår därför att bestämmelser om den förordade uppgiftsskyldigheten tas in i en särskild lag. Lagen bör utformas som ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om den ifrågavarande uppgiftsskyldigheten. Bemyndigandet bör enligt kommittén vara så vidsträckt att uppgiftsskyldigheten senare vid behov kan vidgas att omfatta även täkter av t. ex. lera och torv.

Flertalet av remissinstanserna ställer sig positiva till kommitténs förslag om uppgiftsskyldighet. Bl. a. länsstyrelsen i Norrbottens län anser att skyldigheten bör gälla alla täktmaterial som omfattas av tillståndsskyldigheten enligt naturvårdslagen. Mineralpolitiska utredningen menar å andra sidan att täkt av kvalificerade industrimineral inte bör omfattas av uppgiftsskyldigheten.

I föregående avsnitt (2.1.2) har jag i anslutning till frågan om täktinventeringarna framhållit att beslutsunderlaget i täktärenden bör förbättras. För att åstadkomma en bättre planering av täktverksamheten och en god hushållning med olika slags täktmaterial behövs det som naturvårdskommittén anför – förutom de uppgifter som kommer fram vid täktinventeringarna – löpande uppgifter om produktionen och om hur stora kvantiteter som finns kvar att bryta i lovgivna täkter. Jag biträder således kommitténs förslag att regeringen bör bemyndigas att meddela föreskrifter om skyldighet för den som driver täktverksamhet eller stenkrossrörelse att lämna de uppgifter om verksamheten som behövs som underlag för planering av naturvården. Regeringen bör kunna överlåta åt någon myndighet att meddela sådana föreskrifter. Bestämmelsen bör tas in i naturvårdslagen.

Jag avser att föreslå regeringen att som kommittén förordat med stöd av detta bemyndigande meddela föreskrifter om uppgiftsskyldighet för den rörelseidkare som bedriver täkt av berg, sten, grus, sand och morän eller som driver en stenkrossrörelse som inte ligger i anslutning till en bergtäkt. Med hänsyn till att torvtäkternas omfattning väntas öka bör uppgiftsskyldigheten enligt min mening avse även sådana täkter. Uppgifterna bör bl. a. avse mängden och kvaliteten av de material som produceras. Små täkter bör undantas från uppgiftsskyldigheten. Täkt av s. k. kvalificerade industrimineral bör omfattas av uppgiftsskyldigheten i den mån sådana

mineral ingår i täkter för vilka tillstånd erfordras enligt naturvårdslagen. Framtiden får utvisa om det finns behov från naturvårdssynpunkt att utvidga uppgiftsskyldigheten till att avse även täkt av lera eller jord som f. n. bedrivs i förhållandevis begränsad omfattning.

2.1.5 Tillsynen över täkter m. m.

I naturvårdslagen förekommer inte uttrycket tillsyn. Tillämpningen av ett flertal bestämmelser i lagen förutsätter dock att tillsyn över lagens efterlevnad utövas av främst länsstyrelsen men även av vissa kommunala myndigheter. Som exempel kan nämnas 39 § enligt vilken länsstyrelsen vid vite får förelägga den som brutit mot vissa föreskrifter att vidta rättelse samt 24 § enligt vilken hälsovårdsnämnden får ge föreläggande om rättelse vid nedskräpning. I lagen finns dock ingen föreskrift som innebär att kommunen är skyldig att delta i tillsynen över täktverksamheten inom kommunen.

Naturvårdskommittén anför att tillsynen över pågående täktverksamhet i dag är eftersatt på många håll. Detta medför risker för att olägenheter från naturvårds- och andra allmänna synpunkter uppstår genom överträdelser av föreskrifter som gäller för verksamheten och genom att ingripanden för att åstadkomma rättelse inte sker tillräckligt effektivt när överträdelser har skett. Enligt kommittén beror de nuvarande bristerna i tillsynen främst på att de nuvarande bestämmelserna inte uttryckligen lägger något ansvar för tillsynen på kommunerna. Därigenom har länsstyrelserna kommit att få en alltför stor tillsynsuppgift i förhållande till de resurser som har kunnat avsättas för uppgiften. För att täkttillsynen skall bli bättre måste kommunerna ta ett större ansvar för tillsynen. Kommittén föreslår mot denna bakgrund att naturvårdslagen kompletteras med bestämmelser som gör kommunens tillsynsansvar för täkterna obligatoriskt.

Enligt kommitténs mening bör kommunens tillsynsansvar i första hand inriktas på besiktning av pågående täkter. Prövningen av huruvida efterbehandlingsarbeten i ett täktområde kan godkännas kräver däremot särskild kompetens som kommunen i allmänhet inte har tillgång till. Denna prövning bör därför göras av länsstyrelsen. Eftersom förhållandena växlar från kommun till kommun anser kommittén att länsstyrelsen och kommunen bör ha möjlighet att i det enskilda fallet finna den lämpligaste formen för det samarbete som tillsynsuppgiften kräver. Någon i författning reglerad uppdelning av tillsynsansvaret mellan kommunen och länsstyrelsen föreslås därför inte. Länsstyrelsen föreslås dock alltid bära det övergripande ansvaret för att täkttillsynen fungerar.

Kommittén anser att med kommunernas ökade tillsynsansvar bör följa att den kommunala nämnd som ges ansvaret för tillsynen får samma befogenheter som länsstyrelsen att med stöd av 39 § förelägga den som bedriver olaga täkt eller som åsidosätter gällande villkor att vidta rättelse.

Förslaget att ålägga kommunen ett ökat tillsynsansvar tillstyrks eller

lämnas utan erinran av de flesta remissinstanserna. En del instanser har dock kritiska synpunkter på förslaget. Kommunförbundet anser att starka skäl talar för att hela tillsynsansvaret överförs till kommunerna. Vidare pekar flera länsstyrelser på de praktiska och formella komplikationer som det innebär att ha två myndigheter med samma befogenheter.

Jag delar kommitténs uppfattning att det är angeläget att försöka avhjälpa de brister i tillsynen av täkter som nu finns, särskilt vad gäller den löpande tillsynen. En väg att åstadkomma detta är att ge kommunerna större ansvar och befogenheter i fråga om tillsynen. Det innebär att kommunernas ställning på naturvårdsområdet ytterligare stärks. I likhet med flera remissinstanser är jag dock tveksam till att lägga på kommunerna ett obligatoriskt tillsynsansvar. Kommunerna har f. n. mycket skiftande möjligheter att klara av ett ökat tillsynsansvar med hänsyn till sina ekonomiska och personella resurser. Det är dock ett faktum att många kommuner redan nu tar del i täkttillsynen och har resurser för denna uppgift. Med hänsyn till vad jag nu har anfört bör enligt min mening reformen göras frivillig.

I likhet med vad som numera gäller på miljöskyddslagens område bör därför en kommun efter eget åtagande få möjlighet att från länsstyrelsen överta ansvaret för tillsynen över täktverksamheten i den omfattning som kommunen har resurser och förutsättningar för i övrigt. En sådan ordning skulle enligt min mening bidra till både en effektivare tillsyn och ett bättre utnyttjande av de samlade tillsynsresurserna hos statliga och kommunala organ. Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka vikten av att myndigheterna, oavsett hur det formella tillsynsansvaret är uppdelat mellan dem, tillvaratar alla möjligheter till samarbete så att tillgängliga resurser utnyttjas på effektivaste sätt.

I naturvårdslagen bör således tas in en bestämmelse som innebär att länsstyrelsen efter åtagande av vederbörande kommun får överlåta åt den kommunala nämnd som kommunen bestämmer att utöva tillsynen över täktverksamheten inom kommunen. Har länsstyrelsen överlåtit ansvaret för tillsynen på kommunen, bör detta leda till att länsstyrelsens befogenhet upphör i samma mån som kommunen tilläggs kompetens. Med denna ordning uppstår inga oklarheter om vem som har det formella ansvaret för tillsynen.

Kommittén uttalar vidare som sin principiella mening att företagen i täktbranschen bör svara för de kostnader täktverksamheten åsamkar samhället, bl. a. kostnader för täkttillsynen. Mot denna bakgrund föreslår kommittén att kommunerna ersätts för sina tillsynskostnader genom att de får en möjlighet att debitera täktinnehavarna kostnaderna för varje besiktning som utförs av kommunen. Ett övervägande antal av remissinstanserna ansluter sig till kommitténs principiella uppfattning att täktföretagen skall bära samhällets kostnader för tillsynen. Flera remissinstanser har dock invändningar mot förslaget. Bl. a. anser länsstyrelsernas organisa-

tionsnämnd att frågan om kostnadsansvaret på miljövårdsområdet bör ses i ett större sammanhang. Det är enligt nämnden knappast helt oomtvistligt att ifrågavarande kostnader bör övervältras på täktföretagen.

Jag har tidigare i avsnitt 2.1.2 berört frågan om bl. a. statens kostnader för täkttillsynen och om kommitténs förslag om införande av en s.k. täktavgift. Som jag där redogjort för har naturvårdsverket regeringens uppdrag att utreda frågan om prövnings- och tillsynsavgifter på miljöskyddsområdet. I likhet med vad jag uttalat angående förslaget om täktavgift bör frågan om hur en avgift för den kommunala tillsynen kan utformas övervägas av naturvårdsverket i anslutning till verkets pågående utredningsarbete. Jag avser därför att senare föreslå regeringen att ge naturvårdsverket i uppdrag att utreda frågan om hur en sådan tillsynsavgift kan utformas och anpassas till ett system med prövnings- och tillsynsavgifter. I samband med att ställning tas till det kommande förslaget om tillsynsavgifter för täkttillsynen är det naturligt att frågan om tillsynsansvarets fördelning mellan länsstyrelsen och kommunen ses över.

2.1.6 Tvångsmedel enligt naturvårdslagen

I naturvårdslagen finns vissa bestämmelser som reglerar möjligheterna för de naturvårdande myndigheterna att få enskilda att rätta till vad de företagit sig i strid mot denna lag. Sådan rättelse sker i första hand genom vitesföreläggande mot den enskilde. Myndigheterna kan också begära handräckning för att nå rättelse. I vissa fall kan myndigheterna själva vidta åtgärder på den försumliges bekostnad för att åstadkomma rättelse.

Möjligheterna till sådana ingripanden som nu nämnts regleras bl. a. i 39 § naturvårdslagen. Enligt denna bestämmelse får länsstyrelsen vid vite förelägga den som brutit mot vissa närmare angivna föreskrifter att vidta rättelse. Detta gäller bl. a. i fråga om brott som begåtts mot särskilt meddelade förbud eller föreskrifter angående nationalpark, naturreservat, strandskyddsområde samt naturvårdsområde. Ett ytterligare exempel på när vitesföreläggande kan meddelas är när någon utför täkt utan tillstånd eller i strid mot föreskrifter som har meddelats i samband med tillstånd. Beträffande den sistnämnda situationen har jag i avsnitt 2.1.5 föreslagit att rätten att meddela föreläggande även skall tillkomma den kommunala nämnd som utövar täkttillsynen.

Ett föreläggande om att vidta rättelse skall således enligt gällande bestämmelser riktas mot den som begått den ifrågavarande gärningen. Kommittén anser emellertid att det ibland kan finnas skäl att rikta föreläggandet mot annan, exempelvis mot ny ägare, när den berörda fastigheten eller byggnaden har överlåtits efter det att gärningen har förövats. Detta är f. n. inte möjligt enligt den praxis som har utbildats hos berörda förvaltningsdomstolar. Från naturvårdssynpunkt är det emellertid enligt kommittén viktigt att alla rimliga åtgärder vidtas för att i största möjliga utsträckning åstadkomma rättelse. Kommittén föreslår att 39 § ändras på så sätt att det

lämnas öppet mot vem ett föreläggande skall riktas. Den frågan bör enligt kommittén i stället bedömas efter förhållandena i det enskilda fallet.

Kommittén tar även upp frågan om möjligheterna att låta ett föreläggande enligt naturvårdslagen, som meddelats någon i egenskap av ägare till viss egendom, gälla mot ny ägare till egendomen. I allmänhet gäller att ett föreläggande att vidta viss åtgärd och som utfärdats för någon i hans egenskap av ägare till exempelvis en fastighet förfaller, om egendomen överläts till annan. Ett nytt föreläggande måste då utfärdas mot den nye ägaren. Eftersom varje föreläggande regelmässigt kan överklagas kan det ta lång tid innan föreläggandet uppfylls. För att göra tvångsmedlen mer effektiva är det enligt kommittén angeläget att ett föreläggande blir gällande även mot en ny ägare. I likhet med vad som gäller enligt lagen (1976: 666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m. (LPI) föreslås att en bestämmelse med detta innehåll tas in i naturvårdslagen. I syfte att upplysa den som avser att köpa en fastighet om de förelägganden som kan belasta fastigheten föreslår kommittén dessutom att en bestämmelse förs in i naturvårdslagen som innebär att uppgift om föreläggandet skall antecknas i fastighetsboken eller tomträttsboken.

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller lämnar kommitténs förslag i denna del utan erinran. Kammarrätten anser dock att den personkrets mot vilken ett föreläggande kan vidtas bör närmare anges.

För egen del vill jag anföra följande. En olovlig byggnadsåtgärd innebär i många fall brott såväl mot byggnadsbestämmelserna som mot exempelvis bestämmelserna i naturvårdslagen om strandskydd. Genom LPI har samhällets möjligheter att ingripa mot överträdelser av byggnadslagstiftningen utvidgats. Enligt min mening bör naturvårdslagens bestämmelser om ingripande för att åstadkomma rättelse utvidgas på motsvarande sätt. Jag biträder de förslag som kommittén lagt fram i denna del. Bestämmelserna i 39 § bör således ändras på så sätt att ett föreläggande om rättelse kan riktas mot inte bara den som begått gärningen i fråga. Även andra personer bör kunna träffas av ett sådant föreläggande. Myndigheten får härigenom möjlighet att rikta föreläggandet mot den som har sådan rådighet över egendomen att han har faktiska och juridiska möjligheter att utföra den förelagda åtgärden. Denna ordning ligger i linje med vad som redan gäller enligt LPI. Ett föreläggande kan alltså riktas mot exempelvis den som vid tidpunkten för föreläggandet är ägare till egendomen trots att den olagliga åtgärden kan ha vidtagits av den tidigare ägaren eller av någon annan. Med hänsyn till att ett föreläggande om rättelse enligt 39 § kan bli aktuell i så många skilda situationer är det inte möjligt att som kammarrätten framfört uttömmande i lagen ange den personkrets mot vilken ett föreläggande kan riktas. I de allra flesta fall blir det givetvis mot ägaren eller nyttjanderätts-havaren av egendomen i fråga som föreläggandet kommer att riktas.

Jag ansluter mig också till kommitténs förslag att det i naturvårdslagen förs in bestämmelser av innebörd att ett föreläggande om rättelse skall följa

fastigheten och således blir gällande även mot ny ägare till egendomen i fråga samt att ett sådant föreläggande antecknas i fastighetsboken eller tomträttsboken.

2.2 Vilthägn

Enligt naturvårdsförordningen är den som ämnar uppföra vilthägnad omkring ett område där allmänheten får färdas fritt skyldig att anmäla det till länsstyrelsen för samråd enligt 20 § första stycket naturvårdslagen. Länsstyrelsen får då möjlighet att med stöd av 20 § andra stycket förelägga honom att vidta de åtgärder som behövs med hänsyn till allmänhetens friluftsliv och naturvårdsintresset, t. ex. att anordna passager eller begränsa hägnadens omfattning. När det är uppenbart att stängsel har anordnats med det enda syftet att utestänga allmänheten från ett friluftsområde kan stängselhållaren föreläggas att ta bort stängslet.

Enligt naturvårdsverket är de nuvarande bestämmelserna om vilthägn inte tillfredsställande. Detta gäller särskilt mot bakgrund av att antalet vilthägn i landet ökar. Sett från naturvårdens synpunkt överväger olägenheterna med vilthägn. Hägnen inkräktar starkt på allmänhetens möjligheter enligt allemansrätten att färdas fritt i naturen. Den samhällsekonomiska betydelsen av hägnen är enligt naturvårdsverket ringa. Även om vilthägnen kan ha viss betydelse för viltforskningen, behövs de inte för faunavården. Det bör därför enligt verket öppnas bättre möjligheter att förbjuda att vilthägn uppförs eller att styra deras lokalisering. Visserligen kan bestämmelserna i naturvårdslagen om bildande av naturreservat användas för att hindra tillkomsten av ett vilthägn som är olämpligt lokaliserat under förutsättning att området i fråga är av sådan kvalitet att ett reservatsbeslut är motiverat. Ett sådant förfarande är dock komplicerat och i regel tidsödande. Naturvårdsverket förordar därför att det införs ett allmänt tillståndstvång för uppförande av vilthägn. Vidare föreslås att regeringen bemyndigas att meddela föreskrifter om förflyttningar av djur mellan olika vilthägn. Enligt naturvårdsverket behövs kontroll över sådana förflyttningar inom landet.

I likhet med flertalet remissinstanser delar jag naturvårdsverkets uppfattning att det finns anledning att skärpa kontrollen av vilthägn. Under senare år har det blivit allt vanligare att hålla och föda upp vilda djur inom hägnade områden. Omfattande vilthägnader i markerna innebär ofta olägenheter främst från allemansrättslig synpunkt. Allmänhetens rörelsefrihet begränsas. Även om det finns genomgångar i stängslet så låter många människor bli att gå in i hägnen av olika skäl. Det har förekommit att vilthägn har uppförts enbart i syfte att hindra allmänheten från tillträde till områden där det råder allemansrätt. Vilthägnader inom känsliga naturområden kan också medföra skador på naturmiljön.

Som naturvårdsverket anför kan vilthägnen medföra olägenheter även

för faunavården. Djur kommer lätt fria. Förrymda djur som inte redan tillhör vår fauna kan komma att konkurrera med de inhemska djurarterna och de kan också orsaka skador av olika slag. Vildmink och vildsvin är exempel på detta.

Enligt min mening bör man emellertid skilja mellan å ena sidan bestämmelser som tar sikte på att skydda naturmiljön och att motverka att allmänheten genom vilthägn utestängs från marker där man annars får färdas fritt och å andra sidan en reglering med syfte att hindra att vissa slag av främmande djurarter etablerar sig här i landet i frilevande stammar genom rymningar från vilthägn. Ett skäl till att göra en sådan åtskillnad är att det först nämnda slaget av bestämmelser med hänsyn till sitt syfte bör avse endast områden där allmänheten får färdas fritt medan det andra slaget bestämmelser bör ha ett vidare tillämpningsområde och avse djurhållningen på all slags mark t. ex. även tomter. Enligt vad jag har inhämtat kommer jakt- och viltvårdsberedningen senare i år att lägga fram förslag som syftar till att motverka att djurarter som är främmande för vårt faunaområde etablerar sig här i frilevande stammar genom rymningar, inplantering eller på annat sätt.

Jag anser således att kontrollen över vilthägn bör skärpas men förordar att syftet med de skärpta bestämmelserna i avvaktan på jakt- och viltvårdsberedningens förslag begränsas till att bevara möjligheten för allmänheten att färdas fritt i naturen och att skydda naturmiljön. Även de förslag till bestämmelser om kontroll av förflyttning av djur mellan olika vilthägn som naturvårdsverket har lagt fram bör anstå i avvaktan på jakt- och viltvårdsberedningens förslag.

Jag biträder i likhet med flertalet remissinstanser förslaget om införande av ett allmänt tillståndsvång för uppförandet av vilthägn med de begränsningar i fråga om syftet med bestämmelserna som jag nyss har angivit. Med hänsyn till det angivna syftet bör tillståndsskyldigheten inskränkas till vilthägn som uppförs kring område där allmänheten får färdas fritt. Frågor om tillstånd bör som naturvårdsverket föreslår prövas av länsstyrelsen. Den nuvarande anmälningsskyldigheten för vilthägnader bör alltså ersättas med ett tillståndsvång för sådana hägnader. Som några länsstyrelser anför i sina remissyttranden torde en reglering genom tillståndsprövning inte innebära någon nämnvärd ökning av arbetsbelastningen för länsstyrelserna i jämförelse med den nuvarande anmälningsskyldigheten.

Jag delar naturvårdsverkets uppfattning att tillståndsgivningen bör vara restriktiv. Tillstånd bör inte lämnas inom områden där vilthägn kan utgöra hinder för det rörliga friluftslivet eller där de medför en icke godtagbar påverkan på naturmiljön. Särskilt vid prövningen av områdets betydelse från friluftslivssynpunkt bör de översiktliga fysiska planer som kommunerna upprättat kunna utgöra underlag för länsstyrelsernas ställningstagande.

Tillstånd till vilthägn bör som naturvårdsverket föreslår förenas med de villkor som behövs till skydd för friluftslivet eller naturmiljön. I huvudsak-

lig överensstämmelse med naturvårdsverkets förslag bör länsstyrelsen kunna föreskriva nya eller ändrade villkor för tillståndet, om olägenheter uppkommer som inte förutsågs när tillståndet gavs. Kan olägenheten inte avhjälpas och är den betydande, bör tillståndet få återkallas. Att som naturvårdsverket föreslår dessutom införa bestämmelser om omprövning av givna tillstånd efter tio år med möjlighet att då upphäva tillståndet eller att föreskriva nya eller ändrade villkor torde inte behövas.

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822).

Förslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 6*.

4 Specialmotivering

18 §

Täkt av sten, grus, sand, lera, jord, torv eller andra jordarter för annat ändamål än markinnehavarens husbehov får ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vad nu sagts avser dock ej takt i vattenområde vartill tillstånd lämnats enligt vattenlagen (1918: 523) eller fordras enligt lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln.

Länsstyrelsen får förelägga den som söker täkttillstånd att, vid äventyr att ansökningen avvisas, *lägga fram utredning som belyser behovet av tåkten samt en tåktplan av erforderlig omfattning. Tillståndet skall förenas med de villkor som behövs för att begränsa eller motverka företagets menliga inverkan på naturmiljön.* Om ej särskilda skäl föranleder annat, skall tillstånd för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställs för sålunda föreskrivna villkor. Visar sig sådan säkerhet otillräcklig, får länsstyrelsen föreskriva att tillståndet skall gälla endast om ytterligare säkerhet ställs.

Om fullgörandet av föreskriven åtgärd ankommer på annan än markens innehavare, är innehavaren skyldig tåla att åtgärden vidtages.

Har tio år förflutit från det täkttillstånd har vunnit laga kraft, får länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis eller förena tillståndet med ändrade villkor. Visar det sig att föreskrivna villkor inte i den utsträckning som behövs begränsar eller motverkar företagets menliga inverkan på naturmiljön, får länsstyrelsen före utgången av den angivna tiden förena tillståndet med de ytterligare villkor som behövs.

Andra stycket. På skäl som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1.3) ges länsstyrelsen möjlighet att förelägga sökanden i ett ärende om täkttillstånd att lägga fram utredning som belyser behovet av tåkten. Att sökanden inte är skyldig att förebringa en fullständig utredning om försörjningen med t. ex. grus inom en hel region antyds genom uttryc-

ket ” — — — utredning som belyser behovet — — —”. Frågan om innebörden och tillämpningen i övrigt av denna bestämmelse har behandlats i den allmänna motiveringen. Av vad som där har sagts framgår bl. a. att länsstyrelsen får begära en behovsutredning endast om utredningen kan antas tillföra ärendet uppgifter av väsentlig betydelse för prövningen och länsstyrelsen inte på annat sätt kan få fram ifrågavarande uppgifter. Om länsstyrelsen avslår en ansökan om takt därför att behovet av takten inte anses styrkt innebär detta inte nödvändigtvis att länsstyrelsen för all framtid har sagt nej till takten. Fyndigheten kan tas i anspråk vid en senare tidpunkt om ändrade förhållanden föreligger.

Bestämmelsen i andra stycket ger länsstyrelsen möjlighet att förena ett tillstånd med de villkor som behövs för att begränsa eller motverka företagets menliga inverkan på naturmiljön. Vid bedömningen av frågan vilka åtgärder som behövs med hänsyn till naturmiljön skall hänsyn också tas till dennas betydelse för friluftslivet. Länsstyrelsen bör således genom denna bestämmelse kunna föreskriva att delar av täktområdet stängslas in av hänsyn till friluftslivet.

Fjärde stycket har ändrats endast i redaktionellt avseende.

18 a §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet för den som driver täktverksamhet eller stenkrossrörelse att lämna de uppgifter om verksamheten som behövs som underlag för planering av naturvården.

Frågan om täktföretagens uppgiftsskyldighet har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1.4).

Uppgiftslämnandet skall vara enkelt och så litet betungande som möjligt. Endast sådana uppgifter som är av någon betydelse för planeringen av naturvården behöver samlas in. Som framgår av den allmänna motiveringen bör sålunda små täkter undantas från uppgiftsskyldigheten. Till denna kategori bör räknas sådana täkter som från hushållnings- och planeringssynpunkt är av litet intresse. Täkter för vilka samma uppgifter lämnas i annan ordning bör också undantas från uppgiftsskyldigheten enligt denna lag.

Vid utformningen av uppgiftsskyldigheten skall beaktas de synpunkter beträffande företagets uppgiftslämnande som har anförts i prop. 1976/77: 115 om åtgärder för att underlätta företagets uppgiftslämnande m. m.

18 b §

Efter åtagande av en kommun får länsstyrelsen överlåta åt den kommunala nämnd som kommunen bestämmer att utöva tillsyn över att en takt inte utförs i strid mot 18 § eller de villkor som är förenade med tillståndet.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1.5) har redovisats de överväganden som ligger bakom bestämmelserna i denna nya paragraf. Av bestäm-

melsens utformning följer att tillsynsuppgifter inte kan delegeras till kommunen i större omfattning än vad kommunen har åtagit sig. Det får förutsättas att samråd sker mellan länsstyrelsen och kommunen innan ett sådant åtagande görs. Fördelningen av uppgifter i fråga om täktillsynen mellan länsstyrelsen och den kommunala nämnden måste ske med utgångspunkt i vad som är lämpligt med hänsyn till tillsynsverksamheten i stort och till de skiftande lokala förhållandena. Vid sin prövning har länsstyrelsen att utgå från att kommunen är beredd att satsa de resurser som behövs för de tillsynsuppgifter som kommunen har beslutat att åta sig.

Som framgår av den allmänna motiveringen innebär delegationen av tillsynsansvaret att den kommunala nämnden blir ensam kompetent på delegationsområdet. Om det skulle inträffa att den kommunala nämnd, på vilken tillsynsansvaret har överlåtits, i något undantagsfall visar passivitet kan länsstyrelsen emellertid, om så behövs, återta delegationen.

24 a §

Vilthägn får inte utan tillstånd uppföras på områden där allmänheten får färdas fritt.

Frågor om tillstånd prövas av länsstyrelsen. Vid prövningen skall hänsyn tas till behovet av skydd för friluftslivet och naturmiljön. Tillstånd skall förenas med de villkor som behövs till skydd för dessa intressen.

Om det genom ett vilthägn uppkommer någon olägenhet som inte förutsågs när tillståndet gavs, får länsstyrelsen besluta nya eller ändrade villkor för att avhjälpa olägenheten. Kan olägenheten inte avhjälpas och är den betydande, får tillståndet återkallas.

Med vilthägn avses hägn för djur som anses som vilda. Hjortdjur, vildsvin och andra vilda djur som hålls inhägnade är att anse som vilda även om de har fötts i fångenskap. Eftersom renar betraktas som tamdjur, omfattas renskötselanläggningar (stängsel, gården m. m.) inte av bestämmelsen. Stängsel som är avsedda att utestänga djur från vissa områden är inte att anse som vilthägn enligt denna paragraf.

Inrättas en djurpark eller liknande anläggning för offentlig förevisning av vilda djur får den enligt 7 § kungörelsen (1959:486) om offentlig förevisning av djur inte tas i bruk, om inte lantbruksstyrelsen har godkänt anordningarna för djuren. I fråga om vården och behandlingen av vilda djur i hägn är djurskyddslagen (1944:219) tillämplig.

Vid tillståndsprövningen skall länsstyrelsen som jag har anfört i den allmänna motiveringen ta hänsyn till behovet av skydd för friluftslivet och naturmiljön. Särskilt vid prövningen av områdets betydelse från friluftslivssynpunkt bör de översiktliga fysiska planer som kommunerna upprättar kunna utgöra underlag för länsstyrelsens ställningstagande. Av hänsyn till friluftslivet torde tillstånd till vilthägn ofta behöva förenas med villkor om att passager anordnas.

I tredje stycket finns bestämmelser för det fall ett vilthägn, till vilket tillstånd har lämnats, ger upphov till oförutsedda olägenheter. Nya eller

ändrade villkor kan föreskrivas. Under de angivna förutsättningarna får tillståndet också återkallas.

Åsidosätts villkor, vare sig dessa meddelades då tillståndet gavs eller senare, gäller bestämmelserna i 39 § om föreläggande och handräckning för att åstadkomma rättelse.

Som naturvårdsverket anför bör i enlighet med vad som numera gäller i fråga om ersättning enligt naturvårdslagen någon ersättning inte utgå, när tillstånd till vilthägn helt eller delvis vägras. Detsamma gäller om ett givet tillstånd förenas med nya eller ändrade villkor eller om tillståndet återkallas. För gamla vilthägn, som uppförts före ikraftträdandet av den nya lagen, gäller däremot att kostnaderna för att anordna genomgångar ersätts under de förutsättningar som anges i 30 § naturvårdslagen. Expropriationslagen gör det möjligt att i vissa fall få bort gamla stängsel. Enligt 2 kap. 9 § sistnämnda lag finns möjligheter till expropriation för att bl. a. tillgodose ett väsentligt behov av mark för friluftsliv.

25 §

Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet *är* berättigade till ersättning av *staten* i den utsträckning som anges i 26, 28 och 30 §§. Att i vissa fall även borgenär, som har panträtt i fastigheten, är berättigad till ersättning framgår av 34 § andra stycket. Om inlösen av fastighet *finns föreskrifter* i 27 §.

I fråga om ersättning och inlösen skall expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar lända till efterrättelse i den mån avvikande bestämmelser ej meddelas i denna lag. 4 kap. 3 § expropriationslagen skall äga tillämpning i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

I fråga om ersättning med anledning av att avverkning eller återväxtåtgärd som avses i lagen (1974: 434) om bevarande av bokskog förbjudits eller att tillstånd till sådan avverkning eller åtgärd vägrats eller förenats med föreskrifter gäller bestämmelserna i nämnda lag.

Förutom vissa smärre ändringar av redaktionell art utgör ändringarna i första stycket denna paragraf endast en konsekvens av den nya ersättningsbestämmelsen som införs i 28 §.

28 §

För skador och intrång som uppkommer vid undersökning enligt 42 § första eller andra stycket utgår ersättning. Talan om ersättning väcks vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Bestämmelsen i denna paragraf är ny. Den innebär att ersättning skall utges för skada eller intrång som kan föranledas av undersökning i samband med inventering av naturresurser från naturvårdssynpunkt eller vid förberedande undersökning som sker i naturvårdsärendet.

I överensstämmelse med vad som bl. a. gäller enligt 51 § miljöskyddsla-

gen (1969: 387) och 24 § lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter skall vid tvist om ersättning för skada och intrång talan väckas vid fastighetsdomstol.

37 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaksamhet

1. bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 5, 8, 10, 11 eller 14 §, 16 § andra stycket eller 19 §,

2. bryter mot 16 § första stycket första punkten eller, om ej gärningen är ringa, mot 16 § första stycket andra punkten,

3. bryter mot 17 § andra stycket, om ej gärningen är ringa,

4. utför täkt i strid mot 18 § eller *mot villkor som är förenat med tillstånd till täkt*,

5. underlåter att fullgöra *skyldighet* som föreskrivits med stöd av 18 a § eller 20 § första stycket,

6. bryter mot 22 § första eller tredje stycket eller mot föreskrift som meddelats i samband med medgivande enligt tredje stycket,

7. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa eller

8. *uppför vilthägn i strid mot 24 a § eller villkor som är förenat med tillstånd till vilthägn*.

Utbyte av brott som avses i *första stycket* 4 skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

I denna paragraf har ändring gjorts i *första stycket* punkterna 4 och 5. Punkten 8 är ny.

Punkten 4 innebär i sin nuvarande lydelse att brott mot villkor som meddelats i samband med ett tillståndsbeslut enligt 18 § är straffbelagda. Den nya lydelsen innebär ett förtydligande såtillvida att även brott mot villkor, vilka har meddelats vid en senare tidpunkt enligt 18 § fjärde stycket, är straffbelagda.

39 §

Har en *föreskrift* som avses i 37 § *första stycket* 1, 2, 4, 6 eller 8 överträtts, får länsstyrelsen meddela föreläggande för att åstadkomma rättelse. I frågor om överträdelse som avses i 37 § 4 får ett sådant föreläggande även meddelas av den kommunala nämnd som enligt 18 b § utövar tillsyn över täkter. I beslut om föreläggande får vite sättas ut. Vidare får tingsrätten meddela handräckning för att åstadkomma rättelse. Ansökan om handräckning får göras av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen, den kommunala nämnd som handhar naturvårdsfrågor eller, i frågor om överträdelse som avses i 37 § *första stycket* 4, av den kommunala nämnd som enligt 18 b § utövar tillsyn över täkter. Beträffande sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981: 847).

Vid meddelande av föreläggande enligt 17 § första stycket, 20 §, 21 § eller 22 § andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite. Efterkoms ej sådant föreläggande, skall på anmodan av länsstyrelsen kronofogdemyndigheten föranstalta om att åtgärden vidtages.

Byggnadsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande en-

ligt 17 § tredje stycket. Hälsovårdsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 24 §. Efterkommes ej föreläggandet, äger vederbörande nämnd låta vidtaga åtgärden på den försumliges bekostnad.

Ändringarna i denna paragraf hänför sig till *första stycket*. Den inledande meningen i stycket har fått en annan lydelse av innebörd att ett föreläggande om rättelse inte som tidigare alltid måste riktas mot gärningsmannen. Vidare har den kommunala nämnd som övertagit tillsynsansvaret över täktverksamheten inom kommunen tillagts samma befogenheter som länsstyrelsen att förelägga den som bedriver olaga täkt eller som åsidosätter gällande villkor att vidta rättelse. Nu berörda frågor har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitten 2.1.6 resp. 2.1.5). Dessutom har till de gärningar, som enligt 39 § kan läggas till grund för ett föreläggande om rättelse, lagts överträdelser mot 37 § första stycket 8.

I likhet med vad som gäller enligt LPI får bestämmelserna om ingripande tillämpas även i fråga om överträdelser som har begåtts före de nya bestämmelsernas ikraftträdande och i fråga om egendom som dessförinnan har överlåtits.

Bestämmelser om fastighetsköparens befogenheter, när den fastighet som köpet omfattar är behäftad med fel, exempelvis s.k. rådighetsfel, finns i jordabalken (1970:994). Avser överlåtelsen däremot byggnad eller anordning på annans mark är i stället lagen (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom tillämplig. Bestämmelserna i nämnda lagar ger köparen ett visst skydd när den egendom han har köpt blir föremål för myndighets ingripande med krav på rättelse. Han har således möjligheter att få göra avdrag på köpeskillingen eller häva köpet. Under vissa omständigheter kan han också få ersättning av överlåtaren för skada. Att i naturvårdslagen föra in en särskild bestämmelse som reglerar dessa frågor har inte ansetts nödvändigt. Konfliktsituationer av nämnt slag bör som hittills lösas med tillämpning av allmänna civilrättsliga regler och grundsatser.

39 a §

Har ett föreläggande som avses i 39 § första eller andra stycket meddelats någon i egenskap av ägare till viss fastighet och övergår fastigheten till ny ägare, gäller föreläggandet i stället mot denne. Utsatt vite gäller dock inte mot den nye ägaren, men vederbörande myndighet får sätta ut vite för denne.

Första stycket skall också tillämpas när föreläggande har meddelats någon i egenskap av tomträttshavare eller ägare av byggnad, anläggning eller anordning på mark som tillhör annan.

Paragrafen, som är ny, har tillkommit med 19 § LPI som förebild. De allmänna motiven till denna bestämmelse återfinns i avsnitt 2.1.6. Bestämmelsen innebär att ett föreläggande som riktar sig mot en fastighetsägare, tomträttshavare eller ägare av byggnad, anläggning eller anordning på mark som tillhör annan också skall gälla mot ny ägare av den ifrågavarande egendomen.

Om föreläggandet innehåller föreskrift om tvångsutförande i händelse av att föreläggandet inte blir uppfyllt, övergår också hotet om tvångsutförande på den nye ägaren. Detsamma gäller dock inte det vite som föreläggandet är förenat med, eftersom vitet anses ha en alltför nära anknytning till den person mot vilken föreläggandet riktas. Den föreläggande myndigheten får dock sätta ut ett nytt vite för den nya ägaren.

39 b §

Föreläggande som avses i 39 a § skall genast antecknas i fastighetsboken eller tomträttsboken. Detsamma gäller beslut om återkallelse av antecknat föreläggande.

Har antecknat föreläggande upphävts genom lagakraftvunnet beslut, efterkommit eller förfallit, skall det antecknas i fastighetsboken.

Paragrafen är ny och har tillkommit som en följd av 39 a §. Den motsvarar i huvudsak 20 och 21 §§ LPI. Bestämmelsen innebär att ett föreläggande om rättelse skall antecknas i fastighetsboken eller i tomträttsboken för att en blivande köpare skall kunna få reda på att fastigheten belastas av ett föreläggande om rättelse.

42 §

Krävs förberedande undersökning på marken innan beslut meddelas i ett naturvårdsärende, får sådan undersökning verkställas genom länsstyrelsens försorg.

Har regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer i naturvårdssyfte beslutat om en inventering av vissa naturresurser, har den som skall utföra arbetet rätt att få tillträde till marken och att där göra undersökningar.

Undersökningar enligt första eller andra stycket skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas.

I samband med beslut om tillstånd till bebyggelse, täkt eller annat arbetsföretag äger länsstyrelsen föreskriva att företaget skall bekosta särskild undersökning av det berörda området eller på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.

Första stycket har omarbetats endast i redaktionellt avseende.

I ett nytt *andra stycke* har tagits in bestämmelser om tillträde till annans mark för undersökning i samband med inventering av naturresurser. Frågan härom har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1.2). Rätten att beträda annans mark får också anses innefatta en rätt att färdas på enskild väg i sådana fall där väghållarens medgivande annars skulle ha krävts.

Som ett nytt *tredje stycke* har införts en allmän aktsamhetsregel för den som utför undersökningar som avses i första och andra stycket.

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982. Bestämmelserna i 39 a och 39 b §§ gäller endast i fråga om förelägganden som meddelats efter ikraftträdandet.

Bestämmelsen innebär att ett föreläggande om rättelse blir gällande mot en ny ägare endast om föreläggandet har meddelats efter den nya lagens ikraftträdande. Vidare skall endast förelägganden som har meddelats efter ikraftträdandet antecknas i fastighetsboken eller tomträttsboken.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslaget till lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822).

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

*Bilaga I***Naturvårdskommitténs sammanfattning av betänkandet (SOU 1979: 14) Naturvård och täktverksamhet**

I detta betänkande, varmed naturvårdskommittén slutför sitt uppdrag, behandlas huvudsakligen frågor som rör täktverksamhet. Enligt 18 § naturvårdslagen (1964:822) krävs länsstyrelsens tillstånd till täkt av sten, grus, sand, lera, jord, torv eller andra jordarter. Tillståndsplikten gäller inte för husbehovstäkt.

Enligt naturvårdskommittén är det nödvändigt att tillämpa ett ekologiskt synsätt på miljö- och naturvårdsområdet. Den fortsatta samhällsutbyggnaden kommer att ställa ökade krav på förmågan att med utgångspunkt i ett sådant synsätt hävda naturvårdens intressen mot anspråk på exploatering av fyndigheter av grus och andra täktmaterial. Anledning härtil är främst att naturgrussituationen kring många tätorter är så besvärlig att det i framtiden kan befäras att allt allvarligare konflikter kommer att uppstå mellan bevarandebakgrunden och de intressen som kräver exploatering. Det är mot denna bakgrund som kommittén har inriktat sitt arbete på att förstärka de medel som samhället behöver för att i fråga om täktverksamhet genomföra en resurshushållning som framstår som riktig på lång sikt och som samtidigt så mycket som möjligt minskar skadorna på naturmiljön av denna verksamhet.

Naturvårdskommittén understryker att det är hänsynen till naturmiljön som begränsar möjligheterna till täktverksamhet och som medför krav på hushållning med fyndigheter genom främst en bättre planering av täktverksamheten. Från samhällets sida bör man sträva efter att antalet täkter som samtidigt är öppna är så litet som möjligt och att de täkter som framtiden öppnas lokaliseras till områden där olägenheterna från naturvårdssynpunkt blir så små som möjligt. Kommittén framhåller vidare att det vid den tillståndsprövning som sker i dag sällan är möjligt att beakta behovet av hushållning med de aktuella naturresurserna i den utsträckning som är önskvärd. Detta beror på att länsstyrelserna inte har ett tillfredsställande kunskapsunderlag om länets fyndigheter av täktmaterial. Inte heller finns alltid tillräckliga kunskaper om de naturvårds- och andra samhällsintressen som kan vara knutna till fyndigheterna, om tillgången på möjliga ersättningsmaterial eller om marknadens efterfrågan på täktmaterial. För att avhjälpa dessa brister, som medför påtagliga nackdelar från naturvårdssynpunkt, föreslår kommittén att ett program för regionala inventeringar av ifrågakommande naturresurser skall genomföras och att täktföretagen skall vara skyldiga att årligen lämna uppgifter om produktionen i täkterna.

Enligt förslaget till inventeringsprogram skall hela landets yta med undan-

tag av vissa delar av Värmland, Dalarna och Norrland inventeras såvitt avser tillgångarna på naturgrus och möjligheterna till bergtäkt för att ta fram bergkrossmaterial som ersättning för naturgrus. Inventeringarna, som enligt naturvårdskommittén bör genomföras etappvis under en period av 6–8 år, bör avse uppgifter från ett helt län om i första hand tillgångarnas storlek och läge, den aktuella förbrukningen och bedömningen av den framtida förbrukningen samt uppgifter om de bevarandecanspråk som ställs på tillgångarna från naturvårds-, kulturminnes- och vattenförsörjningssynpunkt. Vidare bör i inventeringsunderlaget ingå uppgifter om den bindning av dessa tillgångar som sker genom kommunernas planer på markanvändningen. Det centrala ansvaret för inventeringsprogrammets genomförande bör enligt kommittén läggas på naturvårdsverket. Det faktiska genomförandet av verksamheten skall däremot ankomma på länsstyrelserna.

I bilaga 1 till betänkandet redovisar naturvårdskommittén ett detaljerat förslag till anvisningar för att genomföra inventeringsprogrammet.

Kostnaderna för hela inventeringsprogrammet beräknas uppgå till ca 30 milj. kr i 1978 års penningvärde. De årliga kostnaderna skulle således belöpa sig till 4–5 milj. kr. För att täcka statsverkets utgifter för inventeringsprogrammet föreslår kommittén att en särskild täktavgift skall tas ut av de företag som är verksamma inom täktbranschen. Det är företagets verksamhet som har föranlett behovet av inventeringarna och företagen kommer i många fall att få direkt nytta av dessa genom att företagens egna kostnader för undersökningar av nya täktområden minskar. Täktavgiften föreslås utgå på täktföretagens årliga produktion. Genom täktavgiften bör enligt kommittén också statens kostnader för handläggning av frågor om täkttillstånd och täkttillsyn täckas.

Enligt förslaget skall avgiften läggas på täkter av berg, sten, grus, sand och morän. Avgiften föreslås bli lika stor för alla materialslag och den bör fastställas till tio öre per ton. Vid en förutsatt årsproduktion på ca 120 milj. ton skulle detta ge statsverket en ersättning på sammanlagt 12 milj. kr. Avgiften skall betalas en gång om året på grundval av ett enkelt deklara-tionsförfarande. På samma blankett som täktavgiften skall deklarerars föreslår kommittén att täktföretagen skall lämna vissa statistiska uppgifter om produktionen. Dessa uppgifter behövs för länsstyrelsernas planering av täktverksamheten.

När inventeringsprogrammet och därav föranledd planering har slutförts kommer enligt naturvårdskommittén alla länsstyrelser att ha tillräckligt kunskapsunderlag för att genomföra en resurshushållning i fråga om täktverksamheten. Då det kommer att dröja innan den situationen föreligger, är det enligt kommittén angeläget att skärpa den nuvarande täktprövningen så att större hänsyn redan nu kan tas till principen om resurshushållning. Naturvårdskommittén föreslår därför att täktbestämmelserna i naturvårdslagen kompletteras med en föreskrift som ger länsstyrelsen befogenhet att kräva sökanden i ett täktärende på utredning som belyser behovet av den täkt som ansökan om. Föreläggande om sådan behovsutredning skall tillgripas när utredningen bedöms kunna tillföra ett täktärende uppgifter av väsentlig betydelse för prövningen. Enligt kommittén kan länsstyrelsen med stöd av denna föreskrift begära att sökanden skall visa att det föreligger ett akut behov av det täktmaterial som finns i den aktuella fyndigheten.

Sökanden får bevisbördan för att materialbehovet inte kan tillgodoses genom uttag från redan öppnade täkter eller från planerade täkter beträffande vilka naturvårdsintresset inte bedöms ha sådan tyngd som i fråga om den aktuella fyndigheten eller genom utnyttjande av ersättningsmaterial som exempelvis sprängsten eller gruvavfall. Klarar inte sökanden denna bevisning, får ansökan om täkt avslås.

Genom den här nya föreskriften har enligt naturvårdskommittén skapats en bättre förhandlingsposition för länsstyrelserna i förhållande till täktexploatörerna. Länsstyrelsen skall inte, framhåller kommittén, behöva offra en fyndighet och därmed ett naturvärde, så länge det kan hävdas att det från teknisk och ekonomisk synpunkt inte är orimligt att för det i ett täktärende uppgivna ändamålet ta behövligt material från annat håll, där inverkan på naturmiljön blir mindre.

En ytterligare brist i den nuvarande ordningen för täktprövningen är enligt kommittén att det ibland inte går att åstadkomma täktområden som har den lämpligaste utformningen från naturvårdssynpunkt på grund av att skilda markägares intressen inte kan samordnas. Också genom detta förhållande finns risk för en mindre god resurshushållning. För att lösa detta problem lägger naturvårdskommittén fram ett förslag om täktsamverkan. Förslaget innebär att anläggningslagen (1973:1149) kompletteras med bestämmelser som gör det möjligt att åstadkomma en sakrättsligt bindande samverkan mellan flera fastigheter för täktverksamhet. En täktsamfällighet bildas. Också naturvårdslagen kompletteras med särskilda bestämmelser om täktsamverkan. Dessa skall tillämpas så snart en tillståndsfråga gäller en täkt som omfattar mark från två eller flera fastigheter. Tillstånd får i sådant fall meddelas bara på grundval av ett beslut om täktsamverkan som har meddelats vid en förrättning enligt anläggningslagen. Det är inte fastighetsbildningsmyndighetens utan länsstyrelsens överväganden i fråga om en täkts lokalisering och avgränsning som är styrande för förrättningen enligt anläggningslagen. Finns behov av täktsamverkan, skall länsstyrelsen enligt förslaget meddela ett förhandsbeslut.

I detta skall anges den planerade täktens läge och omfattning samt de huvudsakliga villkor i övrigt som länsstyrelsen anser bör gälla för ett slutligt beslut om tillstånd till den täkt som är aktuell. I förhandsbeslutet får länsstyrelsen ange att en täkt skall omfatta mark från fastighet som inte berörs av den ursprungliga täktansökan.

Länsstyrelsen får inte meddela förhandsbeslut utan att ha stöd av en fastighetsägareopinion för sin uppfattning om läge och utformning av den aktuella täkten. Ett så kallat opinionsvillkor skall gälla också för täktsamverkan. Villkoret föreslås bli utformat efter förebild av motsvarande villkor i fastighetsbildningslagen och anläggningslagen. Ett förhandsbeslut får således inte meddelas om innehavarna av den mark som avses komma att ingå i den tillämnade täkten mera allmänt motsätter sig att marken tas i anspråk för täkt och har beaktansvärda skäl för det.

De fastigheter som skall delta i täktsamverkan kommer enligt förslaget att utgöra en täktsamfällighet. Delaktigheten i samfälligheten skall vara förenad med äganderätten till varje särskild fastighet. Det täkttillstånd som ges enligt naturvårdslagen skall tillkomma samfälligheten och inte de enskilda fastigheterna. En fastighetsägare kommer enligt förslaget att ha möj-

lighet att avböja att delta i täktsamfälligheten. Om han inte vill delta får hans mark tas i anspråk av samfälligheten för den planerade täktverksamheten. Ersättning för sådan upplåtelse bestäms under förrättningen och utgår enligt de bestämmelser som gäller vid expropriation. De i samfälligheten ingående fastigheterna skall enligt förslaget ta del i kostnaderna och avkastningen av täktverksamheten i proportion till andelstal som åsatts vid förrättningen.

Lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter blir tillämplig också på en täktsamfällighet. För en sådan samfällighet skall alltid en förening bildas och denna skall ha hand om förvaltningen av samfälligheten.

I fråga om tillsynen över täkter konstaterar naturvårdskommittén att den löpande tillsynen inte fungerar tillfredsställande. Detta är enligt kommittén allvarligt med hänsyn till den betydelse från naturvårdssynpunkt som måste tillmätas tillsynen. Orsaken till nuvarande brister anser kommittén främst ligga i det förhållande att naturvårdslagen inte innehåller några bestämmelser som uttryckligen lägger ansvar för tillsynen på kommunerna. Dessa har i många fall inte tagit något ansvar för denna del av naturvårdstillsynen. Hela ansvaret har i dessa fall legat på länsstyrelserna som därigenom har kommit att få en alltför stor tillsynsuppgift i förhållande till de resurser som har kunnat avsättas för uppgiften. Naturvårdskommittén anser att kommunerna nu måste ta ett större ansvar för tillsynen. Kommittén föreslår därför att naturvårdslagen kompletteras med bestämmelser som gör kommunernas tillsynsansvar obligatoriskt i fråga om täkter. Genomförs förslaget kommer täkttillsynen enligt kommittén att bli effektivare genom att verksamheten får lokal förankring och genom att större resurser kan sättas in. Varje kommun bör ha frihet att själv bestämma hur tillsynsfrågorna skall handläggas. Kommunernas tillsynsarbete bör enligt naturvårdskommittén huvudsakligen inriktas på besiktning av pågående täkter för att kontrollera att gällande föreskrifter följs. Att pröva huruvida efterbehandlingsarbetena i ett täktområde kan godkännas bör även i fortsättningen ligga på länsstyrelsen. Kommunerna bör enligt kommittén få samma befogenheter som länsstyrelsen nu har att med stöd av 39 § naturvårdslagen vitesförelägga den som bedriver olaga täkt eller som åsidosatt gällande föreskrifter. Länsstyrelsen skall alltid ha det övergripande ansvaret för att täkttillsynen fungerar.

I fråga om tillsynen framhåller naturvårdskommittén vidare att det är mycket viktigt att alla rimliga åtgärder kan vidtas för att i största möjliga utsträckning återställa naturförhållanden eller andra förhållanden som har rubbats eller skadats genom brott mot naturvårdslagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Kommittén finner det därför vara mycket otillfredsställande att nuvarande lydelse av 39 § första stycket naturvårdslagen inte medger att vitesföreläggande om rättelse kan riktas mot annan än den som har begått den lagstridiga handling som skall rättas till. Det kan ibland enligt kommittén finnas skäl att rikta ett sådant föreläggande mot t. ex. ny ägare till en fastighet eller byggnad som har överlåtits efter det att den gärning som skall rättas till har förövats. Detta är idag inte lagligen möjligt. Samtidigt konstaterar kommittén att sådana möjligheter till ingripanden numera finns i fråga om brott mot byggnadslovsbestämmelserna i lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m. Enligt den lagen skall föreläggande om rättelse om olovligt utförd

byggnadsåtgärd riktas mot den som vid tidpunkten för föreläggandet är ägare till byggnaden, även om åtgärden kan ha vidtagits av en tidigare ägare eller eventuellt av annan. Vidare gäller att ett meddelat föreläggande som är utfärdat för någon i hans egenskap av fastighetsägare gäller även mot ny ägare till egendomen. Naturvårdskommittén föreslår nu att bestämmelser som ger motsvarande möjligheter till ingripande skall införas i naturvårdslagen.

Enligt naturvårdskommittén bör kostnaderna för tillsynen av principiella skäl bäras av täktföretagen. Med hänsyn härtill föreslår kommittén att kommunerna bör ges möjlighet att direkt debitera täktföretagen kostnaden för varje besiktning. En bestämmelse som ger denna befogenhet föreslås bli införd i naturvårdslagen. Kommittén föreslår att ersättningen skall beräknas enligt en taxa som fastställs av kommunfullmäktige. Skyldig att betala tillsynskostnaden blir den som innehar tillstånd till den täkt som varit utsatt för tillsynen.

Naturvårdskommittén anser att det i undantagsfall kan tänkas uppstå situationer då angelägna samhälleliga behov av grus inte kan tillgodoses på grund av berörda markägares inställning. Som exempel anför kommittén det fall att det i en kommun skall sättas igång ett stort anläggningsarbete och att till detta krävs ansemliga mängder grus. Detta grus bör av naturvårdsskäl och av ekonomiska skäl tas från en viss bestämd fyndighet. Men markägaren vägrar att låta fyndigheten tas i anspråk. Enligt gällande bestämmelser är det inte möjligt att tvångsvis ta den berörda fyndigheten i anspråk. I det tänkta exemplet måste därför en fyndighet med väsentligt högre naturvårdsvärde offras. I ett sådant fall är det enligt kommittén inte rimligt att starka allmänna intressen av att en viss grusfyndighet tas i anspråk skall behöva stå tillbaka för en markägares intresse av att en fyndighet skall vara orörd. Med hänsyn till det anförda behövs ett medel som ger möjlighet att i undantagsfall tvångsvis ta i anspråk marken för grustäkt. Naturvårdskommittén föreslår att en möjlighet till expropriation införs för att tillgodose allmänt behov av grus.

Det är inte bara genom en bättre hushållning med fyndigheter som naturmiljön kan skyddas. Också en ökad användning av ersättningsmaterial för t. ex. naturgrus innebär att anspråken på att få öppna nya täkter minskar och därigenom skyddas naturmiljön. Naturvårdskommittén har därför lagt ned arbete på att undersöka möjligheterna till att i olika sammanhang minska användningen av naturgrus genom att utnyttja annat material t. ex. restprodukter från gruv- och stålindustrin. För att få till stånd en större återvinning av sådana restprodukter krävs att normer och anvisningar för t. ex. ballastmaterial utformas med hänsyn tagen till möjligheterna att utnyttja restprodukter. Naturvårdskommittén föreslår att planverket och vägverket får i uppdrag att se över gällande normer och anvisningar. I bilagorna 4 och 5 till detta betänkande redovisar kommittén särskilda utredningar som kommittén har låtit utföra rörande hantering av jord och bergmassor vid väg- och husbyggnad och om restprodukter inom gruv- och stålindustrin.

I bilaga 2 redovisas ett av kommittén utarbetat formulär till blankett i fråga om det förslag om avgifts- och uppgiftsskyldighet för täktföretagen som har beskrivits ovan. I bilaga 3 redovisar kommittén en utredning som gjorts rörande grusförsörjning inom Stockholms län, Göteborgsregionen,

Malmöhus län och Östhammars kommun. I bilaga 6 publiceras en på uppdrag av kommittén utförd samhällsekonomisk analys av skilda system för prövning av täktfrågor.

Bilagorna publiceras i en särskild volym SOU 1979:15.

Naturvårdskommitténs lagförslag

1. Förslag till

Lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822)

Härigenom föreskrivs i fråga om naturvårdslagen (1964:822)¹

dels att 18, 25, 37, 39 och 42 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas sex nya paragrafer, 18 a–c §§, 28 § samt 39 a och b §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Täkt av sten, grus, sand, lera, jord, torv eller andra jordarter för annat ändamål än markinnehavarens husbehov får ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vad nu sagts avser dock ej täkt i vattenområde vartill tillstånd lämnats enligt vattenlagen (1918:523) eller fordras enligt lagen (1966:314) om kontinentalsockeln.

Länsstyrelsen *äger* förelägga den som söker täkttillstånd att, vid äventyr att ansökningen avvisas, framlägga täktplan av erforderlig omfattning. I samband med tillstånd får länsstyrelsen meddela *sådana* föreskrifter att företagets menliga inverkan på naturmiljön *begränsas eller motverkas*. Om ej särskilda skäl föranleda annat, skall tillstånd för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställs för sålunda föreskrivna åtgärder. Visar sig sådan säkerhet otillräcklig, *kan* länsstyrelsen föreskriva att tillståndet skall gälla endast om ytterligare säkerhet ställs.

Länsstyrelsen *får* förelägga den som söker täkttillstånd att, vid äventyr att ansökningen avvisas, *förelbringa utredning som belyser behovet av den täkt som avses med ansökningen och* framlägga täktplan av erforderlig omfattning. I samband med tillstånd får länsstyrelsen meddela föreskrifter *för att begränsa eller motverka* företagets menliga inverkan på naturmiljön *och andra föreskrifter som behövs från naturvårdssynpunkt*. Om ej särskilda skäl föranleder annat, skall tillstånd för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställs för sålunda föreskrivna åtgärder. Visar sig sådan säkerhet otillräcklig, *får* länsstyrelsen föreskriva att tillståndet skall gälla endast om ytterligare säkerhet ställs.

Om fullgörandet av föreskriven åtgärd ankommer på annan än markens innehavare, är innehavaren skyldig tåla att åtgärden vidtages.

¹ Lagen omtryckt 1974:1025.

Nuvarande lydelse

Ha tio år förflutit från det täkt-tillstånd vunnit laga kraft, *kan* länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis eller förena tillståndet med ändrade föreskrifter. Visar det sig att meddelade föreskrifter *ej i erforderlig mån* begränsa eller motverka företagets menliga inverkan på naturmiljön, *kan* länsstyrelsen före utgången av angivna *tid* förena tillståndet med de ytterligare föreskrifter som behövas.

Föreslagen lydelse

När tio år *har* förflutit från det täkt-tillstånd *har* vunnit laga kraft, *får* länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis eller förena tillståndet med ändrade föreskrifter. Visar det sig att meddelade föreskrifter *inte i den utsträckning som behövs* begränsar eller motverkar företagets menliga inverkan på naturmiljön, *får* länsstyrelsen före utgången av *den* angivna *tiden* förena tillståndet med de ytterligare föreskrifter som behövs.

18 a §

Skall mark från två eller flera fastigheter ingå i en täkt, får tillstånd enligt 18 § lämnas endast om ett beslut om täktsamverkan har meddelats enligt 62 § anläggningslagen (1973: 1149).

Utan hinder av första stycket får täkt-tillstånd lämnas under förutsättning att sökanden förfogar över all mark som behövs för den avsedda täkten och att verksamheten kan antas komma att bedrivas på ett från naturvårdssynpunkt godtagbart sätt utan att täktsamverkan enligt anläggningslagen kommer till stånd.

18 b §

I fall som avses i 18 a § första stycket skall länsstyrelsen meddela ett förhandsbeslut till ledning för den förrättning om täktsamverkan som skall äga rum enligt anläggningslagen (1973: 1149). I sådant beslut skall anges den avsedda täktens läge och omfattning samt de huvudsakliga villkor i övrigt som skall gälla för slutligt beslut om täkt-tillstånd. Som villkor får anges att den täkt som avses med ansökan skall utvidgas till att omfatta också mark från annan fastighet än som berörs av ansökan. Sådant villkor får dock inte omfatta mark med gällande täkt-till-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

stånd, om inte innehavaren av tillståndet medger det.

Förhandsbeslut får inte meddelas, om innehavarna av den mark som avses skola ingå i tåkten mera allmänt motsätter sig att marken tas i anspråk för tåkt och har beaktansvärda skäl för det. Vid denna prövning skall främst beaktas åsikten hos de markinnehavare som mest berörs av det avsedda tåktföretaget.

Sedan förhandsbeslut har meddelats får tåkt för markinnehavarens husbehov inte äga rum inom området.

18 c §

Det ankommer på den kommunala nämnd som kommunfullmäktige bestämmer att vid sidan av länsstyrelsen utöva tillsyn över att tåkt inte utförs i strid mot 18 § eller mot föreskrifter som är förenade med tillståndet till företaget.

Kommunens kostnad för utförd tillsyn får tagas ut av tillståndshavaren eller, om tåkt har utförts utan tillstånd, av den vars verksamhet tillsynen har avsett enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

25 §

Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet äro berättigade till ersättning av *kronan* i den utsträckning som anges i 26 och 30 §§. Att i vissa fall även borgenär, som har panträtt i fastigheten, är berättigad till ersättning framgår av 34 § andra stycket. Om inlösen av fastighet stadgas i 27 §.

Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet är berättigade till ersättning av *staten* i den utsträckning som anges i 26, 28 och 30 §§. Att i vissa fall även borgenär, som har panträtt i fastigheten, är berättigad till ersättning framgår av 34 § andra stycket. Om inlösen av fastighet stadgas i 27 §.

I fråga om ersättning och inlösen skall expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar lända till efterrättelse i den mån avvikande bestämmelser ej meddelas i denna lag. 4 kap. 3 § expropriationslagen skall äga tillämpning i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

I fråga om ersättning med anledning av att avverkning eller återväxtåtgärd

Nuvarande lydelse

som avses i lagen (1974:434) om bevarande av bokskog förbjudits eller att tillstånd till sådan avverkning eller åtgärd vägrats eller förenats med föreskrifter gäller bestämmelserna i nämnda lag.

Föreslagen lydelse

28 §

Föranleder undersökning som avses i 42 § första eller andra stycket skada eller intrång, skall ersättning för detta utgå. Vid tvist om sådan ersättning väckes talan vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.

37 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaksamhet

1. bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 5, 8, 10, 11 eller 14 §, 16 § andra stycket eller 19 §,

2. bryter mot 16 § första stycket första punkten eller, om ej gärningen är ringa, mot 16 § första stycket andra punkten,

3. bryter mot 17 § andra stycket, om ej gärningen är ringa,

4. utför tåkt i strid mot 18 § eller 4. utför tåkt i strid mot 18 §, föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget, 18 b § tredje stycket eller föreskrift som är förenad med ett tillstånd till tåkt,

5. underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet som föreskrivits med stöd av 20 § första stycket,

6. bryter mot 22 § första eller tredje stycket eller mot föreskrift som meddelats i samband med medgivande enligt tredje stycket, eller

7. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa.

Utbyte av brott som avses i 4 skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

39 §

Har någon begått gärning som avses i 37 §, 1, 2, 4 eller 6 äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidtaga rättelse. Överexekutor äger ock meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning får göras av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen eller den kommunala myndighet som handhar naturvårdsfrågor. Beträffande sådan handräckning äga bestämmelserna i 191 § utskönningslagen motsvarande tillämpning.

Har gärning som avses i 37 § 1, 2, 4 eller 6 begåtts, får länsstyrelsen, och i fråga om gärning som avses i 37 § 4 även den kommunala nämnd som enligt 18 c § utövar tillsyn över täkter, meddela föreläggande för att åstadkomma rättelse. I beslut om föreläggande får vite sättas ut. Överexekutor får också meddela handräckning för att åstadkomma rättelse. Ansökan om handräckning får göras av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen eller den kom-

Nuvarande lydelse

Vid meddelande av föreläggande enligt 17 § första stycket, 20 §, 21 § eller 22 § andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite. Efterkommes ej sådant föreläggande, skall på anmodan av länsstyrelsen *utmätningssmannen föranstalta om att åtgärden* vidtages.

Byggnadsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 17 § tredje stycket. Hälsovårdsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 24 §. Efterkommes ej föreläggandet, äger vederbörande nämnd låta vidtaga åtgärden på den försumliges bekostnad.

Föreslagen lydelse

munala nämnd som handhar naturvårdstrågor. I övrigt gäller i fråga om handräckning samma bestämmelser som för handräckning enligt 191 § utsökningsslagen (1877:31 s. 1).

Vid meddelande av föreläggande enligt 17 § första stycket, 20 §, 21 § eller 22 § andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite. Efterkommes ej sådant föreläggande, skall *kronofogdemyndigheten* på anmodan av länsstyrelsen ombesörja att åtgärden vidtages *på den försumliges bekostnad*.

39 a §

Har ett föreläggande enligt 39 § meddelats någon i egenskap av ägare till viss fastighet och övergår fastigheten till ny ägare, gäller föreläggandet i stället mot denne. Utsatt vite gäller dock inte mot den nye ägaren, men vederbörande myndighet får sätta ut vite för denne.

Första stycket skall också tillämpas när föreläggande har meddelats någon i egenskap av tomträttshavare eller ägare av byggnad eller anordning på mark som tillhör annan.

39 b §

Myndighet som har meddelat föreläggande som avses i 39 a § skall genast sända sitt beslut till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken eller tomträttsboken. Dessamma gäller beslut om återkallelse av antecknat föreläggande.

Har antecknat föreläggande upphävts genom lagakraftvunnet beslut, efterkommits eller förfallit, skall den myndighet som har meddelat föreläggandet, så snart som det kan ske, anmäla förhållandet till inskrivningsmynd-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

digheten för anteckning. Länsstyrelsen är alltid behörig att göra sådan anmälan.

42 §

Erfordras förberedande undersökning på marken innan beslut meddelas i naturvårdsärendet, *må* sådan undersökning verkställas genom länsstyrelsens försorg.

Erfordras förberedande undersökning på marken innan beslut meddelas i naturvårdsärendet, *får* sådan undersökning verkställas genom länsstyrelsens försorg.

Sker inventering av naturresurs enligt beslut av regeringen eller annan statlig myndighet, äger den som utför inventeringsarbete tillträde till annans mark och får där företaga den undersökning som behövs för inventeringen.

Undersökning som avses i första eller andra stycket skall utföras så att skada eller intrång såvitt möjligt ej åsamkas markinnehavaren.

I samband med beslut om tillstånd till bebyggelse, täkt eller annat arbetsföretag äger länsstyrelsen föreskriva att företaget skall bekosta särskild undersökning av det berörda området eller på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

5. Förslag till**Lag om uppgiftsskyldighet i fråga om täkt- och stenkrossrörelse**

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet för den som driver täkt- eller stenkrossrörelse att lämna de uppgifter om verksamheten som behövs som underlag för planering av naturvården i länet.

2 § Vid meddelande av föreskrifter som avses i 1 § skall tillses att uppgiftsskyldig ej betungas onödigt.

3 § Vad någon på grund av föreskrifter som har meddelats med stöd av 1 § har fått veta om näringsidkares affärs- eller driftförhållanden får han ej obehörigen yppa eller nyttja.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

Remissammanställning över betänkandet Naturvård och Tåktverksamhet

Innehåll

1 Inledning	
Läsanvisningar	
2 Allmänna utgångspunkter	
3 Program för regionala inventeringar	
4 Uppgiftsskyldighet för tåktföretag m. m.	
5 Tåktprövningen	
5.1 Allmänna synpunkter	
5.2 Behovsutredning	
5.3 Tåktsamverkan	
5.4 Samordning med vattenlagens bestämmelser om skydd för grundvatten	
5.5 Infordrande av säkerheten för efterbehandlingsarbeten	
6 Tillsynen över tåkter m. m.	
6.1 Allmänna synpunkter	
6.2 Bestridande av kostnaderna för tillsynen av tåkter	
6.3 Översyn av möjligheterna att åstadkomma rättelse vid brott mot naturvårdslagen	
7 Tåktavgift	
8 Expropriation för att tillgodose allmänt behov av grus	
9 Övriga frågor	
9.1 Normer för ersättningsmaterial för naturgrus	
9.2 Personalbehov	

1 Inledning

Läsanvisningar

Varje avsnitt i remissammanställningen inleds med en kort sammanfattning av naturvårdskommitténs förslag i aktuell del samt en redovisning av remissutfallet i stort. I den därpå följande citat-delen återges yttranden av de remissinstanser som tillstyrker förslagen och därvid också utvecklar sina synpunkter samt de som anför erinringar mot förslagen. De remissinstanser som enbart anger att de tillstyrker förslagen eller lämnar dessa utan erinran citeras inte. Dessa instanser anges dock i vissa avsnitt genom exemplifiering och de har givetvis beaktats vid bedömningen av remissutfallet.

2 Allmänna utgångspunkter

Flertalet remissinstanser instämmer med naturvårdskommittén rörande de principiella utgångspunkterna för en ny reglering av täktverksamheten, nämligen att det är nödvändigt att tillämpa ett ekologiskt synsätt på miljö- och naturvårdsområdet och att det är hänsynen till naturmiljön som främst begränsar täktmöjligheterna och medför krav på hushållning genom bättre planering av täktverksamheten.

Statens vägverk: Det ekologiska synsätt på grusresurserna som betänkan- det ger uttryck för måste tillämpas med försiktighet och vägas mot andra väsentliga samhällsintressen. Vägverket har full förståelse för restriktivitet i exploateringen vid rekreationsområden i närheten av tätorter och liknan- de där människor vistas. Inom andra områden måste dock, med hänsyn till de kostnadsökningar och den ökade energiförbrukning en restriktivare tillståndsgivning skulle medföra, naturvårdsintressena normalt ges mindre vikt. Möjligheten för vägverket att öppna och exploatera egna täkter för att minimera transportkostnaderna och bibehålla konkurrensen måste finnas kvar.

Täktverksamhet innebär under tiden den bedrivs och i vissa fall efter återställandet skador på naturmiljön. Dock ska enligt lagen vid bedömning av tillstånd hänsyn till övriga allmänna och enskilda intressen tas. Ett sådant allmänt intresse är väghållningen. Vägverkets verksamhet är enligt ovan fördelad på ett stort antal mindre täkter. Om tillstånd ges till få täkter med hög omsättning, finns risken att vägverket som liten förbrukare i området inte får täkttillstånd i önskvärd omfattning. Därigenom uteblir vår möjlighet att konkurrera och priserna kommer att dikteras av stora exploa- törer.

Alternativet till många mindre täkter är ett fåtal stora täkter innebärande längre transporter. Vägverket har genom noggrann planering av täktex- ploatering och transporter försökt täcka grusbehovet till lägsta kostnad vid förbrukningsstället. Om tillstånd endast ges till få täkter under kort tid raseras denna planering med kostnadsökningar i storleksordningen 50–100 milj. kr. per år som följd. (Räknat på en förlängd medeltransportlängd av 5–10 km och förbrukningen 10 milj. m³/år.)

Vägverket önskar att hushållningsprincipen endast tillämpas inom områ- den med känslig naturmiljö. I glesbygd bör tillstånd normalt ges enligt samma regler som i dag.

Inom områden där restriktivare prövning tillämpas bör konkurrenssituationen följas noggrannast.

Riksantikvarieämbetet: Den allmänna princip, som ligger till grund för utredningens förslag är att hänsyn till naturmiljön begränsar möjligheterna till täktverksamhet. Denna princip bör följas även när det gäller kulturmiljön. Naturvård och kulturminnesvård har också gemensamma intressen i kulturlandskapet, där ett samarbete håller på att utvecklas.

Lantbruksstyrelsen: Utredningen redovisar i avsnitt 2.1.3 andra samhällsintressen som berörs av täktverksamhet. Jordbruksintresset omnämns inte bland samhällsintressen som kan påverkas negativt av täktverksamhet – inte ens i fråga om täkt av matjord. Lantbruksstyrelsen anser att all täktverksamhet som direkt eller indirekt berör mark som ingår i jordbruksföretag påverkar jordbrukets intressen. Detta gäller i synnerhet om täktverksamheten sker på jordbruksmark eller påverkar angränsande eller näraliggande jordbruksmarkers produktionsförmåga. Även då bara bortforslingen av täktmaterial sker genom jordbruksbygd kan jordbrukets intressen påverkas negativt. Inte heller i avsnitt 5.2, program för regionala inventeringar, nämns de areella näringarna bland de motstående intressena till täktverksamhet. Lantbruksstyrelsen anser att det är naturligt att de areella näringarnas markbehov och produktionsförhållanden beaktas vid översiktlig planering av olika täktverksamheter. Inventeringar och planeringsåtgärder rörande täktverksamhet måste därvid samordnas med den kommunala markanvändningsplaneringen och riksplanarbetet.

Skogsstyrelsen: Styrelsen anser att man bör sträva efter att ha så få täkter som möjligt öppna men att detta inte får leda till negativa konsekvenser på gruspriserna och transportkostnaderna för grus. Länsstyrelserna bör således inte vid sin tillståndsprövning vara alltför restriktiva. — — —

Statens naturvårdsverk: Täktverksamhet medför i första hand skador på landformerna och landskapsbilden, men i varierande utsträckning även på flora, fauna, hydrologi och övrig naturmiljö. Grustäkt under grundvattenytan, samt torvtäkt, vilka verksamheter har ökat i omfattning under senare tid och kan förväntas få ökad betydelse i framtiden, har en viss inverkan på hydrologin. Enskilda täkter innebär i många fall endast en begränsad skada på naturmiljön. Sammantaget innebär dock täktverksamheten en betydande inverkan på landskap och miljö. Den stora spridningen och att i landskapet särskilt framträdande element ofta tas i anspråk bidrar härtill.

Naturvårdsverket delar kommitténs mening att det inte är risken för att den totala tillgången på täktmaterial skall ta slut som motiverar hushållning med fyndigheterna. Verket instämmer i kommitténs åsikt att det är hänsynen till naturmiljön som främst begränsar täktmöjligheterna och medför krav på hushållning genom i första hand en bättre planering av täktverksamheten.

Andra sådana faktorer är emellertid anspråk på marken för vattenförsörjning och bebyggelse, transportavstånden och tillgången på eftersökta materialkvaliteter. Genom en bättre planering, till vilken utredningens förslag torde medverka om de genomförs, bör även några av dessa faktors begränsande inverkan på täktmöjligheterna kunna minskas.

Verket anser även – i likhet med kommittén – att man från samhällets sida bör sträva efter att antalet täkter som samtidigt är öppna är så litet

som möjligt och att de täkter som framdeles öppnas lokaliseras till områden där olägenheterna från naturvårdssynpunkt blir så små som möjligt. Det är önskvärt att öppnade täkter utnyttjas så fullständigt som möjligt.

Statens industriverk: Naturvårdskommittén har inriktat sitt arbete på att förstärka de medel samhället behöver för att vad gäller täktverksamheten genomföra en resurshushållning som enligt kommittén framstår som riktig på sikt och som samtidigt så långt som möjligt minskar skadorna på naturmiljön. Som framgått tidigare har SIND i allt väsentligt ställt sig positivt till kommitténs förslag avseende sand- och grusmaterial. Däremot avvisar SIND förslagen i fråga om industrimineral. Enligt SIND har kommittén inte insett eller inte tillräckligt beaktat de helt olika förutsättningar som föreligger beträffande å ena sidan dessa lokalt förekommande och till största delen för lokala behov utnyttjade tillgångar vilka kvantitativt utgör den övervägande delen, och å andra sidan de riksintressanta industrimineralen.

Enligt SIND får förslagen vad avser industrimineralen olyckliga konsekvenser genom den ur mineralpolitisk synpunkt omotiverade splittring som vid ett genomförande åstadkoms mellan koncessionspliktiga industrimineral, vars nyttiggörande beror av mineralpolitiska överväganden av centrala mineralpolitiska instanser och å andra sidan mineral, vars nyttjande beror av tillstånd enligt en i förslaget vidgad naturvårdslag, där behovsprövningen görs av regionala myndigheter och baseras på ett ur samhällssynpunkt begränsat och ofta otillräckligt underlagsmaterial. Endast genom ett samlat ansvar för mineralfrågorna kan förutsättningar skapas för att få fram sådant underlag baserat på inventeringar, prognoser, marknadsundersökningar m. m. som måste ligga som underlag för en realistisk behovsprövning. SIND vill i detta sammanhang erinra om de överväganden mineralpolitiska utredningen har att göra beträffande formerna för tillståndsgivning för utnyttjande av olika mineral och därmed även beträffande förutsättningarna för en enligt SIND:s uppfattning nödvändig enhetlig lagstiftning för industrimineral. Enligt SIND måste därför regeringens överväganden av naturvårdskommitténs förslag anstå till dess MPU:s slutbetänkande föreligger.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd: Allmänt vill LON framhålla att förslagen bör ses över noga från administrativa och ekonomiska synpunkter. Även om det i och för sig synes väl belagt att åtgärder är motiverade på området, bör angelägenheten prövas med hänsyn till kostnaderna och knappheten på personella resurser. Det är också viktigt att eftersträva så stor enkelhet som möjligt och undvika onödig byråkrati.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Från naturmiljösynpunkt är det angeläget att pågående täktverksamhet utföres planmedvetet och i många fall på ett rationellt sätt. Strävan måste vara att anpassa antalet öppnade täkter till samhällets egentliga behov av grus. Erfarenheten har visat att åtskilliga markägare av skattetekniska skäl endast medges ytterst begränsade årliga uttag. Detta har fått till följd att ett onödigt stort antal täkter står öppna till allvarligt men för naturvårdsintressena. Enligt länsstyrelsens mening bör lagstiftningsarbetet även behandla möjligheten till en normalisering av skatteeffekterna vid rationella grusuttag. Inrättande av ett utjämningskonto bör kunna gälla samtliga fastighetsägare som befattar sig med täktverksamhet.

Länsstyrelsen i Hallands län: Länsstyrelsen får inledningsvis understryka att den täktverksamhet som i dag äger rum har sin grund i att det finns ett samhällsbehov av det brutna materialet. De företag som är verksamma med täktverksamhet har således till ändamål att tillgodose behovet av brytningsprodukter för i första hand den fysiska samhällsutbyggnaden. Ställningstaganden från myndigheternas sida när det gäller täktverksamhet måste därför ta hänsyn både till samhällsekonomiska betingelser och naturvårdsintressen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Från såväl naturvårds- som grusförsörjningssynpunkt är det givetvis värdefullt om täktverksamheten kan bedrivas snabbt och rationellt så att antalet öppna täkter så långt möjligt begränsas. Av skattetekniska skäl är det dock inte ovanligt att en exploatör hindras att bedriva täktverksamheten med önskvärd hastighet. Brytningshastigheten regleras effektivt genom arrendekontraktets utformning. Följden blir att exploatören tvingas ha fler täkter öppna. En enkel lösning på detta problem borde vara någon form av "gruskonto" som skulle motsvara nuvarande skogskonto. Länsstyrelsen förordar att ett sådant inrättas.

Länsstyrelsen i Jönköpings län: Länsstyrelsen delar kommitténs uppfattning att en bättre hushållning med naturresurserna är nödvändig. Inom Jönköpings län finns dock för närvarande så mycket välbeläget användbart grusmaterial att de av kommittén redovisade skälen för ett starkare samhällsengagemang inte väger så tungt för detta läns vidkommande. Inom vissa delar av länet är dock situationen sådan att det inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att uppstå brist på åtminstone vissa typer av material. Från samhällsplaneringssynpunkt torde också redan nu finnas ett önskemål från vissa kommuner om att på ett mera planmässigt sätt kunna få ett grepp om den ganska omfattande täktverksamheten. F.n. pågår i Gislaveds kommun i samarbete med statens planverk ett försök i syfte att utreda i vad mån täktverksamheten kan inrymmas i en något förändrad kommunöversikt.

Domänverket: En samlad bedömning måste alltid göras. Domänverket anser i likhet med kommittén, att graden av skyddsvärde från naturmiljösynpunkt måste få väga tungt, då olika tänkbara täktobjekt ställs mot varandra. Detta får dock inte leda till att andra viktiga faktorer helt skall bli underordnade.

Enligt domänverkets uppfattning kan naturvårdens intressen väl hävdas gentemot exploateringsintressen med nuvarande lagstiftning. Generellt krävs tillstånd enligt 18 § NVL för täktverksamhet. Sådant tillstånd kan nekas av naturvårdsskäl, utan att ersättning utgår till markägaren. Alternativt kan föreskrifter meddelas, så att företagets menliga inverkan på naturmiljön begränsas eller motverkas.

Miljöintressena är således långt ifrån undertryckta i relation till andra viktiga samhällsintressen, såsom behov av fungerande marknad, konkurrens, prissättning, företagsekonomi och samhällsekonomi. Frågan är, om inte något övergripande organ, t. ex. statens industriverk, bör ges uppdrag att bevaka dessa andra viktiga samhällsintressen i samband med prövning av täkttillstånd.

Mineralpolitiska utredningen: Sammanfattningsvis finner MPU att avgränsningen av området för utredningens förslag är oklar och att de kvalifi-

cerade industrimineralens speciella förutsättningar inte beaktats i tillräckligt hög grad. Förslagen i dessa delar bör därför bearbetas ytterligare innan de läggs till grund för åtgärder från statsmakternas sida.

Luleå kommun: Kommittén har arbetat med täktfrågorna sedan 1974 och föreslår nu åtgärder som den anser bör vara tillräckliga en god del av 1980-talet. Mot bakgrund av den långa handläggningstiden kunde man ha väntat sig radikalare förslag, tillämpbara i ett längre tidsperspektiv. Nu väljer utredarna att arbeta försiktigt och stegvis i riktning mot en ökad samhällslig kontroll och styrning av täktverksamheten.

En i sammanhanget mycket intressant fråga rör äganderätten till naturresurser under markytan. En riksdagsmotion med innebörden, att äganderätten borde begränsas i avseende på djupet och samhället äga naturresurser under markytan, har överlämnats till naturvårdskommittén (sid. 38). Kommittén avvisar på sid. 70 förslaget med en kort och undanligande motivering.

Vi anser, att denna fråga är av så central betydelse, att den i stället borde ha utretts ingående. Är det inte just problem förknippade med den privata äganderätten till grus m. m. som naturvårdskommittén brottats med i fem år?

Mora kommun: Naturvårdskommittén har givit kommunerna en synnerligen underordnad roll i täktfrågorna. Den enda konkreta uppgiften som åläggs kommunen skulle vara att fungera som tillsynsorgan för den pågående täktverksamheten, dvs. som "täktpolis". Kommunerna har numera den bästa och mest samlade informationen om anläggnings- och byggnadsverksamheten i ett flerårigt perspektiv inom kommunen och därigenom också ett gott grepp om behovet av massor.

Lantbrukarnas riksförbund: Inledningsvis kan vi konstatera att naturvårdskommittén uppfattat sitt uppdrag högst begränsat. Detta kan illustreras med följande. "I detta sammanhang vill vi påpeka att åtgärder för att främja bättre resurshushållning i första hand bör gälla fyndigheterna eller med andra ord själva naturmiljön och inte användningen av täktmaterial". Enligt LRF:s mening hade det varit naturligt att kommittén lika väl behandlat frågan om vilka åtgärder man kan vidta för att begränsa behovet av grus och krossmaterial. Något litet har kommittén arbetat i denna riktning genom att föreslå att normer för barlastmaterial, vägbyggande och husbyggande övervägs med anledning av de begränsade grustillgångarna. Kommittén redovisar också kortfattat behovet av grus- och krossmaterial bl. a. för vissa storstadsregioner. Kommittén konstaterar att grusbehovet radikalt har minskat under senare år och man förklarar detta med hänvisning till den tidigare lågkonjunkturen och det begränsade storstadsbyggandet. LRF vill särskilt framhålla att detta kan antas vara ett bestående inslag i exploateringsverksamheten. Således innebär de nya riktlinjerna för vägbyggandet att ett minskat byggande av motorvägar, och andra resurskrävande investeringar skall eftersträvas och att investerings- och driftverksamheten i högre utsträckning skall riktas mot förbättringsåtgärder på det sekundära och tertiära vägnätet.

Vidare gäller att kommittén rent allmänt beaktat allmänna naturvårdssynpunkter. Vi finner det dock vara en brist att inte kommittén närmare övervägt vissa andra gentemot täktverksamhet motstående intressen. Vi vill här hänvisa till den av riksdagen antagna principen att jordbruksmark

inte skall tas i anspråk för exploatering om alternativa områden rimligen kan användas för samma ändamål.

Grus- och makadamföreningen: Sand, grus och sten är ett för samhället oundgängligt material. Tåktverksamhet måste därför finnas. Det är sålunda fel att — såsom utredningen gör — lasta tåktföretagen för ingreppen i naturen, det är samhällets behov som framkallar dem.

Mot naturvårdsintressena måste alltid vägas väsentliga samhällsekonomiska aspekter. Betänkandet betonar miljöintressena utan att diskutera konsekvenserna beträffande konsumenternas krav på materialkvalitet, rimliga transportavstånd och priskonkurrens. Ett genomförande av utredningens förslag får vittgående kostnadskonsekvenser för samhället, sannolikt flera hundra miljoner kronor.

Den bättre planering av tåktverksamheten för att bl. a. begränsa skador på naturmiljön, som efterlyses av utredningen, bör kunna åstadkommas vid omprövning av tåkttillstånden när dessa löper ut.

Svenska kommunförbundet: Grus och annat tåktmaterial utgör väsentliga råvaror för åtskilliga verksamheter i samhället. Tåkter måste accepteras trots att de medför svåra ingrepp i naturmiljön. Skadorna på miljön kan mildras genom en aktiv planering som syftar till hushållning med naturresurserna. I begreppet hushållning ingår enligt styrelsen inte bara skydd mot förändringar utan också en planmässig användning av naturresurserna.

Naturvårdskommitténs förslag till reglering av tåktverksamheten bygger på uppfattningen att resurshushållningen skall åstadkommas genom administrativa styrmedel, främst via länsstyrelsens tillståndsprövning enligt naturvårdslagen. Kommittén föreslår inte några förändringar i förhållande till nu gällande provningssystem.

Kommunernas planering för markanvändning, friluftsliv, trafik, vattenskydd etc. kan inte isoleras från tåktplaneringen. Styrelsen anser att kommittén borde ha satt in tåktverksamheten i ett sådant större sammanhang.

Sveriges industriförbund: Förbundet — — — vill inledningsvis anmärka att avgränsningen av området för utredningens förslag uppenbarligen ej varit föremål för någon omfattande diskussion. Förslaget omfattar i vissa väsentliga delar både kvalificerade industrimineral och barlastmaterial (sand, grus, krossad sten). Att föra samman dessa material som till sin funktion fyller helt olika behov i en gemensam lagstiftning förefaller ej meningsfullt. Förbundet förutsätter följaktligen att det vid eventuella förändringar på tåktverksamhetens område noggrant klargörs att enbart användningen av s. k. barlastmaterial, dvs. sand, grus, krossad sten, åsyftas. Förbundet diskuterar i det följande de föreslagna åtgärderna endast från denna utgångspunkt.

Vattenvärnet: Man kunde önska att denna mäktiga tåktutredning, knuten till miljövärden, hade fått innefatta också en översikt av dessa sammanhang: såväl en presentation av grusåsarnas och sandfältens miljövärdeinslag i landskapsbild och bebyggelse som en kort historik om gruskonsumtion i samhällsutvecklingen.

Som betänkandet nu disponerats har natur-kulturvärdesammanhangen fått endast en halv sida av huvudutlåtandets 130. Denna halvsida (s. 45/46) är dock en ypperlig summering av grusbrottsingreppens väsentliga skade-

verkningar. Ävenså historiken är nästan helt försummad. Tekniskt är utredningen inriktad på regionala grusinventeringar, och där omtalas i "bakgrundsbeskrivningen" de storinventeringar som gjorts under 1950-talet, men inget om att under 1930-talets vägupprustningsrush statens väginstituts geologiska avdelning gjorde stora detaljerade grusinventeringar länsvis inom ett flertal län, först i Norrbottens län.

Att en utredning som denna uppdragits åt en naturvårdskommitté kan tyckas glädjande. Det kan ses som uttryck för den avgörande vikt man numera tillmäter naturvärdeaspekten. Men uppdraget har gällt att från allmänt samhällsekonomiskt gynnsam synpunkt belysa råvaruproblem. Man har sökt ge regler om en råvarureglering med en teknisk-ekonomisk-juridiskt hållbar planlösning för att landets framtida grusförsörjning skall ordnas. Denna utredning hade kunnat genomföras av någon byggteknisk-geovetenskaplig instans med adjungerad kompetens för beaktande av naturvärdeaspekten. Betänkandet innehåller en allsidig översikt över svensk grustäkts lämpliga bedrivande och får betraktas som ett tungt socialekonomisk-teknisk-juridiskt inlägg. Därmed har på naturvårdskommittén lagts ett perifert storuppdrag med tyngdpunkten helt utanför kommitténs eget intressefält.

Följden är att utredningen kommit att i alltför ringa grad inriktas på de egentliga naturvårdsintressena. Direktiven har inneburit den begränsningen, att från uppdraget undantagits hela den känsliga kuststrandzonen. Ett sådant element som strandsanden har därför måst förbigås. Att sandsugning sker t.ex. i Öresund omtalas, men framställningen har utelämnat problematiken med sandsug i plageläge, likaså den komplikationen att sugtäkt från egen mark möjliggör successiv utsugning av nära nog hela den omgivande plagevolymen: Vågsvallet matar på sanden, åsen avjämnar och fyller ut täktluckan. I det långa loppet kan nära nog hela plagesandkroppen tas bort från en enda sugtäktpunkt.

3 Program för regionala inventeringar

Ett övervägande antal av remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att genomföra ett program för regionala inventeringar. Flera instanser har synpunkter på enskilda delar i förslaget såsom organisationen av inventeringarna och vilka materialslag som skall ingå.

Statens väg- och trafikinstitut: — — — till vägmateriel har under senare år i samband med uppkommen brist på naturgrus inom många områden i landet ianspråktagits berg med mycket växlande kvalitet. Institutet vill därför till skillnad från naturvårdskommittén förorda en något mer detaljerad berginventering inom de föreslagna inventeringsområdena i etapp 1. Härvid måste främst kvalitetsaspekterna tillgodoses på ett adekvat sätt. Den föreslagna samordningen mellan SGUs reguljära berggrundskartering och den föreslagna berginventeringen bedömer institutet som olämplig, då inventeringsperioden därmed torde bli betydligt längre än vad som beräknats i betänkandet (6–8 år). Den samhällsekonomiska resursbesparing som förmodas erhållas av en sådan samordning kan lätt förloras på etablering av olämpliga bergtäkter.

Det ovan nämnda gäller i viss mån även den sammankoppling som föreslagits mellan den hydrogeologiska karteringen och naturgrusinvente-

ringen. Eftersom Sveriges grundvattentillgångar flerstädes är förbundna med förekomsterna av naturgrus skall naturligtvis en viss samordning skapas i inventeringen mellan de två. Inventeringsprogrammet bör dock med avseende på genomförandeperioden 6–8 år inte bindas helt till den hydrogeologiska kartläggningen av landet; då denna dels har ett tidsperspektiv på 10–20 år, dels kommer att utföras i skalan 1:250 000.

Statens geotekniska institut: Inventeringen föreslås samordnad med SGU:s inventering av grundvattentillgångar, vilket institutet också finner lämpligt. Den geohydrologiska inventeringen är emellertid upplagd på ett betydligt längre tidsperspektiv än grusinventeringsprogrammets 6–8 år. En samordnad prioritering blir sålunda en förutsättning för att klara grusinventeringsprogrammet i tiden.

Statistiska centralbyrån: SCB — — vill i detta sammanhang understryka betydelsen av att det material som samlas in genom de länsvisa inventeringarna får ett sådant innehåll att det också kan bilda huvudsakligt underlag för framställningen av en officiell och regionalt jämförbar statistik över grusfyndigheterna. Frågan om inventeringsmaterialets användbarhet för detta syfte har inte behandlats av naturvårdskommittén men har enligt SCB:s mening en avgörande betydelse för möjligheterna att över huvud taget åstadkomma en meningsfull och tillräckligt säker statistik på området. Inte minst med hänsyn till den ojämna geografiska fördelningen av landets grusförekomster torde det vara angeläget att riksöversikter i form av en regionalt fördelad statistik finns tillgängliga för bedömningar/beslut på central nivå.

Enligt SCB:s mening är det emellertid en brist att kommittén i sitt betänkande inte närmare diskuterat hur de insamlade uppgifterna om grusfyndigheter å ena sidan och ianspråktagandet (täkterna) av grus å andra sidan skulle kunna utnyttjas tillsammans i syfte att ge de planerade organen en fullgod övergripande information — regionalt och för landet som helhet — om försörjningsläget på grusområdet. Verket menar att det med hänsyn till att grus i delar av landet redan är en knapp resurs kan finnas ett behov av att överväga om inte statistiken inom detta fält borde tas fram och redovisas inom ett sammanhållet system för en resursräkenskap.

Statskontoret: För att natur- och miljövårdens intressen skall kunna hävdas mot andra intressen krävs en långsiktig planering. En planmässig hushållning med täktresurserna förutsätter att berörda myndigheter har uppgifter om tillgången på täktmaterial. Statskontoret tillstyrker att naturvårdskommitténs förslag till regionala inventeringar av täktresurserna genomförs. Inventeringsprogrammet bör som kommittén föreslår finansieras över statsbudgeten.

Riksrevisionsverket: — — Med hänsyn till den kompetens som finns hos SGU och för att få en enhetlig uppläggning av inventeringsverksamheten bör det enligt RRV:s mening övervägas att lägga ansvaret för genomförandet av inventeringen vad avser materialslag, geografisk omfattning och volym på SGU. Självfallet bör verksamheten bedrivas i nära samarbete med bl. a. statens naturvårdsverk. Finansieringen av verksamheten kan lämpligen ske genom ett särskilt anslag härför antingen till naturvårdsverket, som då skulle anlita SGU på uppdragsbasis, eller direkt till SGU.

Riksantikvarieämbetet: Med hänsyn till den starka anknytningen till grusåsarna som — — — ej registrerade fornlämningsgrupper har bör det övervägas om ej ett speciellt inventeringsprogram behöver utformas för dessa lämningar. Även andra åtgärder än speciella inventeringar kan behöva komma i fråga. Problemen med de oregistrerade fornlämningarna understryker angelägenheten av att riksantikvarieämbetet bereds tillfälle att deltaga i planläggningen för inventeringsprogrammets genomförande och att behovet av medel för kulturminnesvårdens inventeringar beaktas.

Statens naturvårdsverk: Miljövårdens uppgift är inte begränsad till att förhindra destruktiva ingrepp i naturen, den skall i lika hög grad medverka i en konstruktiv planering av människans fortsatta utnyttjande av naturtillgångarna.

Den föreslagna naturresursinventeringen av grusmaterial fyller 2 syften.

1. Kartlägga var grus finns för exploatering, vilken kvantitet och kvalitet gruset har och vilka ersättningsmaterial som föreligger.

2. Värdera formationernas naturmiljövärde.

Den föreslagna inventeringen blir därför av intresse för såväl exploateringssidan som bevarandesidan.

I första hand skall enligt utredningens förslag tillgångarna av naturgrus inventeras. Där brist på naturgrus föreligger skall även för täktändamål lämpliga moränfyndigheter inventeras liksom tänkbara platser för lokalisering av bergtäkter. Inom andra områden skall en mera översiktlig inventering av lämpliga bergtäktslägen göras. Inventeringarna skall även avse tillgångar av restprodukter från gruv- och stålindustrin samt anläggningsarbeten där sprängsten kan komma att frigöras. I inventeringarna skall ingå såväl orörda som tidigare ianspråktagna områden. I den mån täkt kan medges under grundvattenytan skall även dessa tillgångar medtas. Eventuellt skall även fyndigheter på botten av sjöar och vattendrag tas med.

Anläggningsarbeten som ger upphov till överskottsmassor bör mycket väl kunna ingå i inventeringarna. Av större betydelse är emellertid i detta fall att en fortlöpande rapportering av tillgången på sådana massor kan ske. Tanken på upprättande av en massdatabank har framförts och en förstudie har utförts som ett forskningsprojekt med stöd från byggforskningsrådet. Massdatabanken skulle innehålla uppgifter om såväl tillgångar som behov och genom ett rapporteringssystem kontinuerligt matas med uppgifter. Det hade varit värdefullt om naturvårdskommittén haft möjlighet att diskutera en sådan massdatabanks användbarhet för att förbättra resurshushållningen beträffande täktmaterial.

Enligt utredningens förslag skall det centrala ansvaret för inventeringsprogrammet ligga på naturvårdsverket medan det faktiska genomförandet av inventeringsverksamheten skall ankomma på länsstyrelserna. Arbetet skall i huvudsak utföras av särskilt anlitad personal, i första hand från SGU.

Verket tillstyrker detta tillvägagångssätt men vill framhålla att belastningen på berörda myndigheter under inventeringsperioden kommer att bli stor. Den arbetskraft som länsstyrelserna i dag kan avsätta för handläggning av täktärenden är ofta otillräcklig. Det är därför inte realistiskt att denna personal i nämnvärd omfattning skall kunna delta i inventeringsarbetet. Behovet av denna personals medverkan kommer dock att bli särskilt framträdande i samband med sammanställningsarbeten och redovisning av motstående intressen. Samordningen med länsstyrelsens naturvårdsplanering är därvid viktig. Det bör här noteras att kunskapen om de motstående

intressena på flera håll är ofullständig, vilket kommer att ge länsstyrelserna anledning att ta ställning till vilka ytterligare undersökningar som behöver utföras. Utredningen lämnar inga upplysningar om dessa undersökningar skall utföras inom ramen för inventeringsprogrammet eller på annat sätt. Utförs inte dessa kompletterande undersökningar kommer det slutliga inventeringsunderlaget att ha stora brister och i likhet med tidigare vara av skiftande kvalitet över landet.

En viktig fråga beträffande grusresursplaneringen gäller datahanteringen. Införande av rutinmässig ADB-behandling av såväl inventeringsmaterial som den fortlöpande rapporteringen är sannolikt nödvändig för att uppgiften skall kunna lösas. Resurser för att utreda detta måste ges hög prioritet.

Beträffande inventering av bergtäktslägen kan det enligt verkets mening även vara lämpligt att, utöver potentiella lägen i tätorternas närhet, inventera bergtillgångar som är belägna i särskilt goda transportlägen, t. ex. vid järnväg eller vatten.

Statens industriverk: Ansvar för inventeringsarbetet bör enligt naturvårdskommittén av skäl som inte närmare redovisas, läggas på naturvårdsverket. Med hänsyn till att det är en naturresurs som skall fysiskt kartläggas och att även försörjningsfrågor och marknadsaspekter måste tillmätas väsentlig betydelse i en sådan kartläggning vill SIND ifrågasätta förslaget till huvudmannaskap för inventeringsarbetet. SIND anser således lämpligare att SGU ansvarar för kartläggningen av naturresursen som sådan. Härigenom skulle även samordningen med SGU:s pågående grundvattenundersökningar underlättas. Ett omfattande samråd vad avser inventeringsarbetet förutsätts ske mellan SGU, naturvårdsverket, SIND och berörda länsstyrelser.

Sveriges geologiska undersökningar: SGU anser att de regionala inventeringarna av tillgångar på naturgrus och ersättningsmaterial skall utföras av SGU i samråd med samt i visst samarbete med länsstyrelserna mot bakgrund av

- det myndighetsansvar som SGU har att kartlägga landets berggrund, jordarter, grundvattenförhållanden och utföra geologisk dokumentation samt att informera och tillhandahålla allmänheten med geologisk information i form av kartor, inventeringar, arkivmaterial och dylikt. SGU har även omfattande opublicerade arkivuppgifter från tidigare och pågående karteringar och inventeringar samt från specialundersökningar, brunnarkiv etc.
- vid SGU finns omfattande geologisk kompetens inom de arbetsfält som blir aktuella vid inventeringsarbetena.
- den samhällsekonomiska besparing som kan åstadkommas genom en samordning med den hydrogeologiska översiktskartering som pågår vid SGU. Vid en sådan samordning – genom att samma personal utför de arbetsmoment som krävs för att erhålla ett tillfredsställande geologiskt underlagsmaterial – kan kostnaderna, enligt utvärdering av försöksverksamhet vid SGU, nedbringas med ca 25% jämfört med om varje verksamhet bedriver dessa arbeten var för sig. En samordning torde vidare underlätta planeringen av den framtida försörjningen med grus respektive grundvatten med hänsyn till lämpligaste markdisposition för grustäkt resp. grundvattentäkt.
- den samhällsekonomiska besparing som kan åstadkommas genom en

samordning med jordartskarteringen i skala 1:50 000. Besparingen uppgår till ca 10 % för den efterföljande jordartskarteringen om grusavlagringarna och alternativa material, t. ex. grova moräner, redan är inventerade/karterade.

- den kostnadsbesparing som kan erhållas genom direkta anslag till SGU på grund av förenklad handläggning och administration samt en sammanhållen planering av inventeringarna.
- den inventeringserfarenhet som SGU besitter genom tidigare utförda inventeringar samt forskningsprojektet "metoder för inventering av grusförekomster" - finansierat genom anslag från statens naturvårdsverk - där underlag till anvisningar för inventering av grusförekomster har utarbetats. Detta arbete ligger till grund för naturvårdskommitténs inventeringsprogram (bil. 1). Vid SGU pågår även studier för att utarbeta anvisningar för inventering av ersättningsmaterial samt för översiktlig inventering av grusförekomster under grundvattenytan.
- den datorregistrering av befintliga uppgifter angående landets grusförekomster som pågår vid SGU. Uppgifter om koordinater, kartblad, undersökningens omfattning, grusförekomstens areal, volym, material-sammansättning etc. lagras. Uppgifterna från registret kan uppgraderas i kartform och lätt kompletteras och aktualiseras.

Behovet av inventering för bergtäkt omfattar dels stora täkter med fasta anläggningar i anslutning till befolkningstäta regioner, dels små täkter för komplettering av grova fraktioner i regioner med sandöverskott eller kvalitetsproblem samt för lokal användning av bergkrossmaterial. Detta gäller huvudsakligen Vägverkets behov av underhållsmaterial för långsiktigt bruk och kvalitetsmaterial i samband med aktuella vägbyggen.

Den bristsituation som råder beträffande naturgrus gäller främst det grövre sorterade materialet. Sand och mo finns däremot oftast i stora mängder och utgör inget bristmaterial, annat än rent lokalt. Marina avlagringar kan dessutom utgöra en reserv av denna materialtyp i vissa delar av landet.

Ett för bergtäktsmaterial viktigt användningsområde kommer alltså i framtiden att bli som "tillslagsmaterial" till sand. För inventering av bergkrosstillgångar är alltså belägenheten i förhållande till annat material av stor betydelse.

För optimering av placering av bergtäkter bör såväl nu aktuella (sand) som eventuella framtida tillslagsmaterial (bearbetad morän, täktmaterial under grundvattenytan, restprodukter från industriell verksamhet) beaktas.

Såsom framhållits av utredningen kräver bergtäktslokaliseringen en annan metodik än grusinventeringarna. Vidare är det uppenbart att inventeringstekniken måste ha stor flexibilitet beroende på de allmänna geologiska förutsättningarna. Så t. ex. kan inom en region, där berggrunden till stor del består av gynnsamma bergkvaliteter, transportekonomin, miljöaspekterna och exploateringstekniken bli utslagsgivande för inventeringens uppläggning. Översiktlig kännedom om den tänkta produktionsprocessen samt produkternas användning bör ingå i förutsättningarna för ett inventeringsarbete. I andra områden som t. ex. sydvästra Sveriges gnejsregion med genomgående mindre lämpliga kvaliteter (bergarter med tillfredsställande kvalitet uppskattad till endast 5-10 % av totala berggrundsvolymen i Göteborgsregionen) måste de geologiska aspekterna få styra inventeringens uppläggning och genomförande. Speciellt i det senare fallet är inventeringsarbetets utformning och kostnader mycket beroende av till-

gången på moderna geologiska kartor. I sammanhanget skall påpekas att opublicerat kartmaterial från SGU:s pågående karteringar måste användas i inventeringsarbetet (jfr ovan).

Planering och prioritering av inventeringarnas regionala omfattning bör – förutom med de i betänkandet angivna instanserna – göras i samråd med representanter för vägverket och Grus- och makadamföreningen.

Stora delar av S-län, W-län och Norrlandslänens inland har stora tillgångar på naturgrus jämfört med tänkbar framtida efterfrågan och bör därför enligt kommittén inte ifrågakomma vid inventering i nuvarande skede. Inom dessa områden kan dock motstående intressen lokalt motivera inventering, exempelvis de hårt exploaterade fjällområdena vid t. ex. Sälén, Funäsdalen, Ljungdalen samt delar av Klarälvsdalen och andra älvdalar.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd: Goda skäl har anförts för dessa inventeringar men LON anser likafullt, av nyss angivna skäl, att behovet bör ytterligare övervägas och ses i samband med andra angelägna uppgifter på naturvårdens område. Både kostnaderna och tidsåtgången blir enligt kommitténs förslag betydande. Om inventeringar genomförs måste det vara väsentligt att ambitionsnivån blir realistisk och anpassad till de särskilda regionala förhållandena. Samråd bör ske med länsstyrelserna om de investeringsplaner som naturvårdsverket föreslås upprätta årligen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: I utredningen föreslagna program för inventeringar omfattar inte tillgångar i havsområden eller i vissa fall bergkrossmaterial som ersättning för naturgrus. Inventeringarna blir både tids- och kostnadskrävande (30 milj. kr. under en 6-8-årsperiod). Inventeringarna jämte föreslagna uppgiftsskyldighet för täkthavare syftar till att ge bättre underlag för länsstyrelsens prövning av ansökningar om täktstillstånd. Länsstyrelsen finner det tveksamt om fördelarna med ett sådant bättre beslutsunderlag står i rimlig proportion till inventeringsinsatsen. Enligt länsstyrelsens mening torde det vara mera ändamålsenligt att för denna kostnadsinsats i stället påskynda pågående jord- och bergartskartering inom länet och därvid utföra erforderliga kompletteringar av redan utförda grusinventeringar.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Tillgången på täktmaterial varierar mycket inom landet. Stora regionala skillnader föreligger vad beträffar både total mängd utvinningsbart material och de enskilda fyndigheternas storlek. Detta avspeglas också i bland annat de enskilda täktstillståndens antal och geografiska spridning och storlek. Utöver detta finns stora regionala skillnader i materialets kvalitet. Någon särskild hänsyn till dessa faktorer synes inte ha tagits annat än i negativ riktning för bland annat Jämtlands län, som till stora delar undantagits från den av utredningen föreslagna materialinventeringen. — — —

De områden där de nuvarande kunskaperna om tillgängligt täktmaterial är som mest begränsade och där materialet i stora delar är av mycket dålig kvalitet måste ovillkorligen ingå i en inventering. Att lägga nuvarande grusproduktionsområden som grund för vilka områden som skall inventeras är också delvis felaktigt eftersom produktionsmönstret snabbt kan ändras genom till exempel vattenkraftutbyggnad, gruvbrytning eller större satsningar på turism.

Länsstyrelsen i Jönköpings län: Den föreslagna inventeringen bör enligt länsstyrelsens uppfattning kunna ge ett gott underlag för länsstyrelsens prövning av tillståndsärenden. Länsstyrelsen vill dock påpeka att behovsaspekterna inte får leda till onödigt stora transportkostnader eller till en utpräglad monopolställning för vissa företag inom grushantering. Det är också viktigt att påpeka att länsstyrelsens resurser f. n. inte medger att det skisserade arbetet kan genomföras av nu befintlig personal. Länsstyrelsen förutsätter därför att de regionala materialinventeringarna kommer att genomföras av Sveriges geologiska undersökning eller av andra konsulter och att extra medel härför ställs till länsstyrelsens förfogande.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: Enligt länsstyrelsens uppfattning har dock inventeringsbehovet för berg, grovkorniga moräner m. fl. ersättningsmaterial inte tillräckligt uppmärksamats. En detaljerad inventering av dessa material bör inte vara avhängigt den rådande naturgrussituationen inom regionen. Från naturvårdssynpunkt kan det nämligen i många fall vara en fördel att i stället utnyttja en större berg- eller moräntäkt. Från hushållningssynpunkt är det viktigt att få ett ökat användande av dessa alternativa materialslag i god tid innan naturgrussituationen blir besvärande.

Framställningskostnaderna för dessa produkter är som regel högre än för naturgruset, vilket innebär att de bara är konkurrenskraftiga vid kortare transportavstånd. Inventeringen av brytvärda ersättningsmaterial kan därför tills vidare begränsas till ett snävare område kring de större tätorterna samt till områden som ur transportsynpunkt är välbelägna.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Det hade enligt länsstyrelsens mening varit värdefullt, om kommittén närmare hade utvecklat tankarna på hur grusplaneringen skall samordnas med den kommunala markanvändningsplaneringen utifrån de resultat som framkommer vid grusinventeringen. Genom framtagande av en grusförsörjningsplan skapas också förutsättningar för att undersöka hur det kommunala inflytandet i täktfrågor skall kunna öka.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Länsstyrelsen finner det därför ytterst angeläget att inventeringar genomförs huvudsakligen med den omfattning och organisation som naturvårdskommittén föreslagit. Enligt Grusutredningen -74 (Statens Industriverk, SIND PM 1978: 1) redovisas ringa tillgång på naturgrus inom fjälldalarna i länet. Länsstyrelsen anser att även dessa områden bör ingå i den första inventeringsetappen. — — —

Förutom geologer bör i inventeringsgrupperna ingå arkeologiskt skolad personal för bevakning av kulturminnesvårdens intressen.

Länsstyrelsen i Örebro län: Länsstyrelsen i Örebro län har under åren 1972–1977 haft en geolog anställd för inventering av grustillgångarna inom Örebro län. Inventeringsarbetet har skett i princip enligt det mönster som föreslås av naturvårdskommittén och inventeringarna, med klassificeringar med hänsyn till motstående intressen, har redovisats kommunvis.

Länsstyrelsens erfarenheter av detta arbete är dels att även den vid länsstyrelsen ordinarie anställda personalen i betydande omfattning måste delta i arbetet, framför allt när det gäller naturvårdsbedömningen och klassificeringen av de olika åsavnitten, dels att det i de flesta fall är omöjligt, att annat än överslagsmässigt, bedöma en grusfyndighets volym-innehåll och kvalitet utan att omfattande materialprovtagningar genomföres. Det framstår enligt länsstyrelsens uppfattning, mot bakgrund av vad

som sagts ovan, som tveksamt om det förestående riksomfattande inventeringsprogrammet skall kunna genomföras under den tidsrymd, 6–8 år, som föreslagits av naturvårdskommittén.

Domänverket: Kommittén föreslår en mycket omfattande inventering av täktmaterial. Domänverket undrar om en sådan verkligen är nödvändig. En klassning av grusåsar har tidigare genomförts. Vidare har nyligen en särskild grusutredning presenterats (SIND PM 1978: 1). I sina många kontakter med länsstyrelserna har verket funnit, att berörda befattningshavare i regel besitter en mycket god kunskap om tillgång på grus och annat material i resp län. Domänverket anser därför, att ytterligare inventeringar och utredningar till stor del kan begränsas till kompletteringar och systematiseringar av redan föreliggande uppgifter och kunskap.

Mineralpolitiska utredningen: När det gäller inventerings- och planeringsprogrammet får det bedömas som anmärkningsvärt att frågan om hur planeringen skall gå till helt skjuts på framtiden. Detta med hänsyn till att inventeringsprogrammet får bedömas som omfattande.

Kommittén föreslår att det centrala ansvaret för inventeringsprogrammets genomförande bör läggas på naturvårdsverket. MPU anser att detta ansvar i stället bör åvila Sveriges geologiska undersökning (SGU), som har den största kompetensen för detta arbete. Av avsnittet om organisation av inventeringsprogrammet, 5.2.1, framgår också att i första hand personal från SGU kommer att behöva anlitas för uppgiften, vilket stöder MPU:s ståndpunkt. Genom att lägga ansvaret på Sveriges geologiska undersökning kan man också lättast uppfylla önskemålet om samordning mellan inventeringsprogrammet och SGU:s grundvatteninventering.

Halmstads kommun: När inventeringarna är gjorda bör det upprättas planer över resursutnyttjandet. Detta gäller främst täkt av grus. I dessa planer bör hänsyn tas till att skilda kvaliteter användes på ett för ändamålet lämpligt sätt, exempelvis att material som är lämpligt för cementtillverkning inte användas till fyllnadsmaterial. Det bör i varje kommun finnas ett register över befintliga täkter inom kommunen. Från täktföretagen insändes årligen till registret uppgifter om produktionen i täkterna. Dessa uppgifter ajourföres i registerna så att det ständigt finns en aktuell överblick av täktverksamheten i kommunen.

Luleå kommun: Tanken att upprätta regionala program för att därmed få bättre beslutsunderlag vid prövning av täktärenden förefaller riktig. Arbetet i Luleå kommun torde underlättas betydligt av de inventeringar som redan utförts.

Vi tycker emellertid, att kommunernas roll kunde ha preciserats. Inom kommunerna finns kompetens och erfarenheter som självfallet bör utnyttjas. Kommunernas insikter vad det gäller markanvändningen generellt överlappar även denna sektor. Det finns slutligen en god kännedom hos kommunerna om behovet av grus.

Vi anser, att en modell liknande den som tillämpats i kommunöversiktsarbetet borde ha utretts vad det gäller regionala program för täktverksamheten, nämligen att

- naturvårdsverket utarbetar direktiv och förslag till metoder och handläggning principiellt
- kommunerna ansvarar för kommunala program

— länsstyrelserna håller samman arbetet i länet och sammanställer kommunernas program.

Östhammars kommun: Enligt förslaget får länsstyrelsen förelägga den, som söker täktillstånd att förebringa behovsutredning. Sökanden kan sålunda bli skyldig att styrka det akuta behovet av täktmaterial från just den fyndighet, som hans ansökan avser. Härigenom får länsstyrelserna det kunskapsunderlag, som erfordras för ett ställningstagande i ärendet. Med hänsyn härtill kan ifrågasättas om det dessutom skall behövas en så gott som riksomfattande inventering av täktmaterial under en period av 6–8 år för en kostnad av ca 30 milj. kr.

Lantbrukarnas riksförbund: I arbetet med grusinventeringen bör således konflikter med jordbruksintressen särredovisas. Enligt förslaget till inventeringsprogram skall områden runt tätorter med mer än 10 000 invånare prioriteras. Detta föranleds av dels en brist som i vissa sådana fall föreligger, och dels av det resonemang om transportkostnadseffekterna som kommittén redovisar. Vi vill för vår del påpeka att järnvägstransporter av grusmaterial ur många synpunkter i framtiden kan bli fördelaktigare. I sådana situationer bör grustillgångar utefter våra järnvägslinjer särskilt inventeras. Såsom ett exempel på kommitténs exploateringsinriktade verksamhet vill vi peka på det faktum att kommittén enbart för denna inventering föreslår en ändring i naturvårdslagen vad det gäller tillträde till annans mark för undersökning. LRF finner förslaget direkt motbjudande och avstyrker detsamma. I all annan lagstiftning om markanvändning framhålls numera allt mer betydelsen av samråd med markägare och andra som har ett väsentligt intresse i frågan. Vi utgår således ifrån att någon ändring i naturvårdslagen med syfte att inte ens behöva informera markägaren om pågående undersökningsarbete, inte genomförs.

Utredningens övervägande om att allemansrätten överhuvudtaget medger någon rätt till undersökning av ett område synes för oss vara felaktig.

Grus- och makadamföreningen: Betydande delar av landet är redan inventerade av resp. länsstyrelse och industriverkets grusutredning. Nyttan av fortsatt inventering i den omfattning utredningen tänkt sig, måste vägas mot kostnaderna oavsett om dessa skall betalas med allmänna skattemedel eller särskild täktavgift.

Svenska kommunförbundet: Styrelsen delar uppfattningen att ett bättre beslutsunderlag bör tas fram för bedömningen av täktverksamhet. De regionala inventeringarna torde bli av värde för den kommunala planeringen. Inventeringsarbetet bör bl.a. därför genomföras i samverkan med berörd kommun. Till skillnad mot kommittén anser styrelsen att även havsområdenas tillgångar av sand och grus bör innefattas i inventeringen.

Flera skäl talar för att Sveriges geologiska undersökning (SGU) och inte länsstyrelserna bör svara för det tekniska inventeringsarbetet. SGU ämnar genomföra en inventering av landets grundvattentillgångar. Därvid kan en lämplig samordning ske med inventeringen av täktmaterialet. Genom direkta anslag till SGU skulle sannolikt kostnaderna bli lägre än om SGU eller andra får göra inventeringarna som uppdrag från länsstyrelserna. Som kommittén själv framhåller torde länsstyrelserna endast i begränsad omfattning kunna avdela personal för uppgiften. SGU har sakkunskap för att

genomföra arbetet. SGU har också den överblick som är nödvändig för att avgöra turordningen i inventeringen.

Svenska naturskyddsföreningen: Med tanke på att det ibland endast krävs något enstaka stort exploateringsföretag för att efterfrågesituationen skall förändras radikalt kan föreningen inte dela åsikten att en grusinventering i vissa delar av Värmland, Dalarna och Norrland är obchövlig. Även för dessa delar av landet behöver kunskapsunderlaget ökas, och föreningen anser att inventeringen i en tredje etapp bör utsträckas också till dessa regioner. En förutsättning för att inventeringen skall bli det värdefulla beslutsunderlag som avses är vidare att den utförs av kvalificerade geologer. Av stort värde skulle också vara om grustillgångsinventeringen kunde kompletteras med en rullande kartläggning av det inom 10 år förväntade behovet av grus i regionen.

Sveriges industriförbund: Förbundet ställer sig synnerligen tveksamt till ett sådant dyrbart och omfattande inventeringsprogram. Utredningen har ej kunnat visa att bristen på kunskap vad gäller kvantiteter och kvaliteter av grus och annat täktmaterial är så stor att "storprojektet" kan motiveras. Det verkliga förhållandet är snarare att kunskapen härom finns men är fördelad på ett stort antal institutioner, myndigheter och företag. Att samla denna kunskap i en ordentlig genomgång av redan utförda inventeringar torde ge ett ur planeringssynpunkt godtagbart resultat. En sådan inventering i form av en ordentlig litteraturgenomgång skulle kunna göras till en kostnad som svarar mot 10–20 % av den i utredningen angivna summan.

I särskilda fall kan finnas motiv till en bättre detaljkunskap i vissa prioriterade områden (t.ex. täkter under vatten på fastlandet). Här bör särskilda undersökningar göras i samarbete med i branschen arbetande företag eller läggas ut som forskningsuppdrag på berörda institutioner vid landets universitet. Förbundet kan således ej tillstyrka ett beslut om en stor samlad inventering till en kostnad av 30 milj. kr.

Vattenvärnet: Vattenvärnet vill betona önskligheten av en bred inventeringsbasis för torvtäkthanteringen och i dispositionen av våra våtmarker. Det måste bli ett absolut tabu för riksklenoderna, men också säkert skydd för ordinar goda hjortronmyrar, fågelträsk och sankskogar, eftersom allt tyder på att vi får en väsentligt ökad torvtäkt i en snar framtid, främst för att få ett lätthanterligt fastbränsle, men också för att få material att bekämpa oljespill till sjöss.

Avskalning av våra torvmossar i storformat skulle betyda ett väldigt naturingrepp. Det kan inte enbart få styras av kriterier som lättåtkomlighet och bekvämt läge vid transportled.

Torvtäkten måste sakkunnigt plandirigeras till minsta skada på landskapet och biogena naturvärden.

4 Uppgiftsskyldighet för täktföretag m. fl.

Flertalet remissinstanser, bland dem statskontoret, planverket, SGU och de flesta länsstyrelser, tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att täktföretagen årligen skall lämna uppgifter om produktionen.

Statens geotekniska institut: Uppgiftsskyldigheten för rörelseidkare uppges av naturvårdskommittén vara mest angelägen i täkter av berg, sten, grus, sand och morän för naturvårdens del. NVL § 18 omfattar även lera, jord och torv och det är institutets uppfattning att motsvarande uppgifter även från sådana täkter tillvaratas för att höja planberedskapen. Med en utveckling mot allt större krav på naturresursutnyttjande för energiotvinning i olika former är det angeläget att ha kontroll över utvecklingen på så många markslag som möjligt.

Statistiska centralbyrån: För att säkerställa att berörda täktföretag m. fl. lämnar uppgifter om sin produktion av grus m. m. bör enligt naturvårdskommittén finnas en lag resp. en förordning om uppgiftsskyldighet. SCB har inga erinringar häremot och anser också att de i betänkandet intagna förslagen till lydelse av lag resp. förordning i stort kan godtas. Med hänvisning till det behov som finns av samordning vid uppgiftsinsamlingen från berörda företag och av samverkan i olika registerfrågor vill verket dock föreslå att förordningens 3 § får följande lydelse: "Uppgifter som avses i 1 § skall lämnas på blankett enligt formulär som fastställs av statens naturvårdsverk i samråd med statistiska centralbyrån." På motsvarande sätt bör SCB samråda med naturvårdsverket i frågor som rör den statistiska redovisningen.

Enligt SCBs mening är det en brist i kommitténs förslag att någon beräkning av kostnaderna för företagens uppgiftslämnande inte har gjorts. Verket vill framhålla vikten av att man vid detaljplaneringen av detta uppgiftslämnande söker finna sådana former att dessa kostnader i möjligaste utsträckning hålls nere.

Statens naturvårdsverk: Samhällets möjligheter att överblicka grusproduktionen har hittills varit små vilket skapat osäkerhet vid bedömningen av grusförsörjningsläget. Den obligatoriska uppgiftsskyldighet som föreslås i utredningen för täkter av berg, sten, grus, sand och morän samt stenkrossrörelse bör minska denna osäkerhet och göra mera tillförlitliga bedömningar av försörjningsläget möjliga. Detta är en nödvändig förutsättning för att den behovsprövning som föreslås skall vila på saklig grund.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd: Förslaget i denna del synes onödigt komplicerat. Det är angeläget att uppgiftsskyldigheten nedbringas till det minsta möjliga och att enkla former åstadkoms. Man bör noga beakta det administrativa arbete som hanteringen av uppgifterna medför.

I detta sammanhang vill LON även ifrågasätta om det verkligen är motiverat att införa två nya lagar och två nya förordningar om uppgifts- och avgiftsskyldighet. För både allmänheten och myndigheterna skulle det vara en fördel om föreskrifterna kunde hållas samlade i naturvårdslagen och naturvårdsförordningen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Förslaget om uppgiftsskyldighet har nära samband med vad som föreslås beträffande täktavgift. Hovrätten ifrågasätter om det inte från lagteknisk synpunkt vore en enklare lösning, om de föreslagna reglerna samlades i en enda lag. I samband härmed bör övervägas huruvida uppgiftsskyldighet fyller något praktiskt behov utöver att ligga till grund för uttagandet av täktavgift. I den mån så anses vara fallet, kan lagstiftning i denna del inskränkas till en fullmakt för regeringen att under vissa förutsättningar meddela föreskrifter i saken.

Kammarrätten i Göteborg: Enligt 4 § förordningen bestraffas brott mot uppgiftsskyldigheten med böter, högst 500 kr, om inte gärningen är belagd med straff i brottsbalken eller skattebrottslagen.

Om det med hänvisningen till straffbarhet enligt brottsbalken åsyftas det i 15 kap. 10 § beskrivna brottet osann försäkran, torde de av kommittén föreslagna lagstiftningsåtgärderna inte vara tillräckliga. För att osann försäkran skall föreligga krävs bl. a. att oriktigheten förekommer i skriftlig utsaga, som *jämlikt lag eller författning* avges under ed eller på heder och samvete. Enligt vad som framgår av betänkandet (bil. 2) skall uppgift visserligen lämnas på heder och samvete, men intet tyder på att detta skall ske *jämlikt författning*. Brottsbalkens 15 kap. 10 § blir därför inte tillämplig. Författningsförlagen, t. ex. förslaget till lag om uppgiftsskyldighet i fråga om täkt och stenkrossrörelse, bör därför kompletteras med en bestämmelse om att uppgiftsskyldigheten skall fullgöras skriftligen och att uppgifterna skall lämnas på heder och samvete.

För att brott mot uppgiftsskyldigheten skall kunna bestraffas enligt skattebrottslagen krävs att den föreslagna lagen om täktavgift tas in bland de lagar som räknas upp i 1 § skattebrottslagen.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Förslaget till förordning om uppgiftsskyldighet är avhängigt av att Lag om täktavgift antas. Om så sker har länsstyrelsen ingen erinran mot förordningen. Om lagen om täktavgift inte antas torde uppgiftsskyldigheten inte behöva omfatta sådana täkter där uppgifter om produktionen uppenbarligen inte har någon större betydelse för naturvårdsplaneringen. Det bör överlåtas på länsstyrelserna att bedöma från vilka täkter uppgifter skall införas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Om emellertid utredningens förslag genomförs i denna del måste reglerna göras enkla och obyråkratiska. Det sker knappast genom att tillskapa en särskild lag och en särskild förordning för reglering av uppgiftsskyldigheten såsom utredningen föreslagit. Erforderliga bestämmelser bör kunna inarbetas i naturvårdslagen och naturvårdsförordningen. Både för myndigheterna och de enskilda måste det vara till fördel om naturvårdsbestämmelser samlas i naturvårdslagen och naturvårdsförordningen och således inte sprids i ett stort antal författningar.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: — — — För att kunna göra en korrekt bedömning bör dock länsstyrelserna också få tillgång till uppgifter om sådan produktion som ej regleras av täkttillstånd enligt naturvårdslagen som t. ex. utnyttjande av sprängsten från byggnadsverksamhet eller täkter med tillstånd enligt vattenlagen eller kontinentalsockellagen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: För att syftet med hushållningen av grusresurserna skall kunna tillgodoses måste skyldigheten att årligen redovisa uttagna volymmängder till länsstyrelsen inte bara gälla täktexploatörer på land utan omfatta samtliga uttag. Samhällets behov av grusmaterial tillgodoses och regleras förutom av naturvårdslagen också av vattenlagen och lagen om kontinentalsockeln. Det är därför nödvändigt att statliga myndigheter håller varandra underrättade dels om beslut vad gäller tillståndsgivning, dels om inkomna uppgifter vad gäller uttagna materialvolym per år. Sålunda bör tillstånd till grusuttag enligt vattenlagen innehålla villkor om årlig redovisningsskyldighet till länsstyrelse. Vattendomstolarna bör också

åläggas att tillställa länsstyrelsen sådana beslut. På samma sätt bör industriverket rutinemässigt till länsstyrelsen redovisa inkomna uppgifter om uttagna mängder, huvudsakligt avsättnings- och användningsområde. — — —

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Kommittén har föreslagit att årliga uppgifter om tåktens produktion och kvarvarande volymer skall redovisas till länsstyrelsen. Förslaget är bra då det underlättar den regionala grusplaneringen och tillståndsgivningen. Förslaget omfattar dock inte alla fyndiga material enligt 18 § NVL. Bl. a. har man inte medtagit torv. Detta innebär för Norrbotten, där torvexploatering planeras i mycket stor skala att uppgifter kommer att saknas för mycket stora tåktarealer och volymer. Länsstyrelsen anser därför att uppgiftsskyldighet skall gälla *alla* materialtyper som provas enligt 18 § NVL.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: — — — är kritisk till den uppgiftsskyldighet som utredningen anger. Det kan komma att skapa ett så stort motstånd från tåktinnehavarnas sida att det kan bli svårigheter att få uppgifterna insända. Frågan är om inte de kommunala tillsynsmännen vid den intensifierade tillsynen kan vidareförmedla tillräcklig information till länsstyrelsen av behovsläget, vilket annars är ett av huvudmotiven för införandet av uppgiftsskyldigheten.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Den av utredningen föreslagna deklarationsplikten och tåktavgiften förutsätter enligt länsstyrelsens mening en personalförstärkning. Det finns emellertid risk för att förslagen kommer att uppfattas som ett steg mot ökad byråkratisering.

Mineralpolitiska utredningen: Som en konsekvens av att de kvalificerade industrimineralen inte synes inbegripas i förslaget om investeringsprogram och, enligt MPU, inte bör omfattas av den föreslagna behovsutredningen bör också förslagen om uppgiftsskyldighet och tåktavgift bortfalla för de övriga kvalificerade industrimineralens del.

Centralorganisationen SACO/SR: Kommittén föreslår att i huvudsak tillståndshavaren skall ansvara för avgifter och uppgiftsskyldighet avseende tåktverksamhet. Lantmätarföreningen anser att det med hänsyn till att tåktverksamhet även i fortsättningen i stor utsträckning kan komma att bedrivas av annan än tillståndshavaren, vore praktiskt om det fanns en möjlighet att överföra ifrågavarande skyldigheter på den som faktiskt bedriver verksamheten.

Delegationen för företagens uppgiftslämnande: DEFU ser i och för sig positivt på att utredningen har försökt utforma bestämmelserna så att tåktföretagen skall kunna fullgöra avgiftsskyldigheten och uppgiftsskyldigheten samtidigt. Uppgiftslämnandet framstår ändå som onödigt krångligt och betungande. Enligt DEFU finns andra samordningsmöjligheter som från såväl uppgiftslämnarnas som myndigheternas synpunkter är enklare. I första hand tänker DEFU på en samordning av avgiftsskyldigheten med den årliga taxeringen.

Grus- och makadamföreningen: Denna bör, som utredningen framhåller, göras enkel och föga betungande, och endast samhällsnödvändiga uppgifter insamlas, som senare kan bilda underlag för en meningsfull branschstatistik.

För att garantera tillgodoseende av sekretesskravet bör uppgifterna lämnas direkt till Statistiska Centralbyrån (SCB) och icke mer än 1 gång om året.

Tiden för avlämnande av uppgifterna bör förlängas till två hela månader efter redovisningsperiodens utgång.

Beträffande blankettens närmare innehåll och utformning utgår vi från att branschföreningen härvidlag senare får tillfälle till särskilda överläggningar med naturvårdsverket.

Sveriges industriförbund: Förbundet avvisar med skärpa kravet på en utökad uppgiftsskyldighet. En välgörande omprövning av nyttan med s. k. "samhällsnödvändiga uppgifter" har kunnat skönjas under senare år. Inrättandet av DEFU får ses som exempel härpå. Att utredningen ej tagit fasta på denna debatt och därav föranlett nytänkande är anmärkningsvärt. Att under åberopande av allmänna planeringsskäl kräva en fortlöpande tillgång till nya uppgifter från enskilda företag, förutsätter synnerliga skäl. Några sådana har ej redovisats. Förbundet förutsätter att DEFU utifrån sina utgångspunkter ges möjlighet att noggrant pröva de krav på nya uppgifter som anses nödvändiga ur planeringssynpunkt.

5 Tåktprovningen

5.1 Allmänna synpunkter

I detta avsnitt redovisas synpunkter från remissinstanserna bl. a. på frågan om kommunernas roll vid tåktprovningen.

Lantbruksstyrelsen: I avsnitt 5.4 behandlas efter vilka grunder en ansökan om tåkt enligt 18 § naturvårdslagen skall prövas av länsstyrelsen. Det är uppenbart att tåktens inverkan på naturmiljön är den viktigaste grunden för provningen. Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning bör dock i sammanhanget stor hänsyn tas till det allmänna intresset av att förhindra negativa effekter för jordbruket av planerad tåktverksamhet.

Även annan tåktverksamhet än matjordståkt kan direkt eller indirekt påverka jordbruket. En gruståkt kan exempelvis direkt ta brukningsvärd jordbruksmark i anspråk. Indirekt kan bl. a. grus- och torvtåkt påverka vattenföringen i ett avrinningsområde på ett sätt som försämrar vattenhushållningen i jordbruksmarken och förutsättningarna för jordbruksbevattning. I de fall annan planerad tåktverksamhet än matjordståkt direkt eller indirekt kan beröra jordbruksintressen bör enligt lantbruksstyrelsens uppfattning länsstyrelsen samråda med lantbruksnämnden vid handläggningen av tåktansökan.

Skogsstyrelsen: Vid skogsvägbyggnad tillämpas f. n. den ordningen att skärningar och diken inte betraktas som tåkt även om materialet används på annan del av vägen i fråga. Detsamma gäller för sidotag avsedda för resp. väg. Sådana sidotag upptas i regel genom breddning av diken och skärningar och utrymmet utnyttjas där det är lämpligt senare som avlägsplats, vändplats, uppställningsplats o. d. Skogsstyrelsen anser det synnerligen viktigt att denna form av materialanskaffning i fortsättningen får hänföras till sådan husbehovståkt som undantas från tåkttillstånd.

Statens naturvårdsverk: Länsstyrelserna saknar i dag formell rätt att avvisa ansökningar där redovisningen av olika dispositionsrätter och tillstånd saknas. Det gäller bl. a. civilrättsliga förhållanden. Detta kan medföra betydande olägenheter från naturvårdssynpunkt. Som exempel kan nämnas att en täktplan som anger att ett skogsparti på intilliggande fastighet som ägs av annan än sökanden skall bevaras till skydd mot insyn mycket väl kan accepteras medan ansökan skulle avslås utan detta insynsskydd. I ett sådant fall är det av avgörande betydelse för länsstyrelsens bedömning att få klarlagt huruvida sökanden kan garantera att insynsskyddet bevaras under hela brytningstiden. Andra förhållanden som i väsentlig mån kan påverka möjligheterna att genomföra täktplanen är rättigheter att lägga om eller ansluta väg, flytta luftledningar och kablar, ta bort fornlämningar samt frågor om servitut.

Detta är frågor som sökanden måste utreda för att klarlägga möjligheter till täkt. Att så inte alltid sker kan visas med flera exempel där revideringar av den ursprungliga täktplanen blivit nödvändiga, skador på naturmiljön uppstått och angelägen efterbehandling fördröjts.

Det är därför enligt verkets mening angeläget att länsstyrelserna ges laglig rätt att kräva redovisning av att de dispositionsrätter och tillstånd föreligger som behövs för att genomföra den ansökta täktverksamheten enligt föreslagen täktplan. Reglerna bör utformas så att det är länsstyrelsen som i det enskilda fallet avgör vilka dispositionsrätter som skall styrkas. Ansökan skall kunna avvisas om redovisningen inte inkommer. Naturvårdsverket är berett att i kommande anvisningar ange riktlinjer för tillämpningen.

Statens planverk: Kommunerna har på statsmakternas initiativ genomfört en omfattande översiktlig planering där ekologiska principer varit vägledande för övervägandena om framtida markanvändning. I planeringen har också olika sektorsintressen vägts mot varandra och bl. a. har miljösynpunkter spelat stor roll i arbetet. En bred förankring har skett på ett sätt som börjar svara mot de berättigade krav som medborgarna ställer på att kunna påverka sin närmiljö. Det bör därför enligt planverkets mening komma till klart uttryck i lagtexten att i samband med täkttillstånd får meddelas de föreskrifter som behövs för beaktande av allmänna intressen, alltså även planintressen. I den föreslagna ändringen av 18 § naturvårdslagen har endast naturvårdsintressen angivits.

Statens industriverk: Mot bakgrund av de mineralpolitiska konsekvenser ett genomförande av förslagen kan få vill SIND inledningsvis konstatera att tillståndsgivningen för täkt av industrimineral f. n. är splittrad och svåröverskådlig. Således handläggs vissa frågor enligt gruvlagen (bl. a. grafit och apatit), andra enligt minerallagen (bl. a. vissa leror). Huvuddelen utgör dock s. k. jordägarmineral, vilkas utnyttjande beror av länsstyrelsens provning enligt 18 § naturvårdslagen. Härtill kommer att täkt av vissa industrimineral kräver tillstånd enligt såväl naturvårds- som mineralagstiftning. Frågan om tillståndsgivning övervägs f. n. av mineralpolitiska utredningen, som enligt sina direktiv bl. a. skall överväga om en överföring av mineralpolitiska skäl av ytterligare mineral till minerallagstiftningen är motiverad.

Länsstyrelsen i Gotlands län: Länsstyrelsen vill understryka behovet av en utvidgad provning vid täkttillståndsgivningen och vill även i övrigt i stort

ansluta sig till kommitténs förslag, men tar i det följande upp några av de påpekanden som bl. a. framförts vid länsstyrelsens remissbehandling. Såväl Gotlands kommun som LRF har anmärkt att det i konsekvens med byggnadslagstiftningen borde ske samråd med berörda grannar vid prövning av täktärende. Detta sker f. n. ej i tillståndsärenden enligt naturvårdslagen. Kommunen påpekar det ökande resursbehovet vid ökat tillsynsansvar samt det väsentliga i att för att få en likartad bedömning i olika landsändar utförliga anvisningar för täktverksamheten utarbetas. Härvid bör såväl naturvårds- som miljöskyddsaspekter beaktas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: I samband med att tillstånd lämnas till utvinning av grus under grundvattennivån kan föreligga behov av att ålägga täkthavaren att vidta vissa kontrollåtgärder under och efter täktverksamheten. Den som utövar miljöfarlig verksamhet kan med stöd av 43 § miljöskyddslagen åläggas vidta erforderliga kontrollåtgärder samt att upprätta ett program för åtgärdernas utförande. Enligt länsstyrelsens mening saknas möjlighet att med stöd av bestämmelserna i naturvårdslagen föreskriva något motsvarande vid täkter av här avsett slag. Detta är en brist som enligt länsstyrelsens mening bör avhjälpas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Länsstyrelsen har till länets samtliga kommuner delegerat allt som är möjligt att delegera inom ramen för nuvarande naturvårdslagstiftning. Några negativa erfarenheter av detta har hittills inte erfarits. Mot bakgrund härav vore en möjlighet att delegera tillståndsgivningen enligt 18 § naturvårdslagen till kommunerna väl värd att pröva. Nuvarande handläggning av täktärendena vid länsstyrelsen blir på grund av bristande resurser oftast summarisk, varför handläggningskvaliteten ej torde sjunka. Vid en delegering av beslut enligt 18 § NVL torde även intresset för tillsyn från kommunens sida bli större. En förutsättning för en delegering är dock att tillståndsprövning och tillsyn finansieras genom avgifter, vilket ju också utredningen föreslår.

Länsstyrelsen i Örebro län: Det är länsstyrelsens förhoppning att nu föreslagna ändringar och förstärkningar av styrmöjligheterna i täktärenden kommer att utgöra rationella och hanterbara instrument. Den föreslagna nyordningen vid hanteringen av täktfrågor torde dock utan tvivel medföra risk för en ökad byråkratisering vid handläggningen. Det finns därför ett starkt önskemål att den ändrade lagstiftningen följs upp av ett väl avvägt utbildnings- och informationsprogram till handläggande myndigheter så att den ändrade lagstiftningen kan utnyttjas på bästa möjliga sätt.

Domänverket: Ett praktiskt problem vid tillståndsgivningen, som inte berörs i betänkandet, är när täkts belägenhet och avsättningsområde ligger i skilda län. Exempel på detta är Skåne där krossbart grus finns relativt rikligt i ena länet, medan bristen är påtaglig i det andra länet. I takt med ökade transportavstånd bör länsstyrelse i det "mottagande" länet höras vid tillståndsgivning och en samplanering ske över länsgränser.

Halmstads kommun: En annan täktverksamhet, som bör uppmärksammas, är den alltmer omfattande brytning av stora stenblock. Dessa går på export till skilda europeiska länder. Verksamheten har fått en allt mer ökad omfattning i södra och västra Sverige. Vid tillståndsgivning av denna

verksamhet bör all uppmärksamhet riktas mot skydd av landskapsbilden samt täkternas slutliga utformning och uppläggning av skrotstensmassor.

Mora kommun: Lagtexten bör enligt Mora kommuns uppfattning kompletteras i två ytterligare avseenden. Dels bör föreskrivas att länsstyrelsen icke får meddela täkttillstånd utan hörande av det kommunala organ som kommunfullmäktige bestämmer, och dels bör kommunen ges rätt att hos jordbruksdepartementet föra talan mot länsstyrelsens beslut i täktfrågor.

Lantbrukarnas riksförbund: Under rubriken täktprövning berör kommittén behovet av långsiktiga reformarbeten på täktområdet. Kommittén gör ett förmodande att utvecklingen borde gå i riktning mot ett koncessionsförfarande när det gäller alla mineraltillgångar. LRF kan inte dela kommitténs synpunkter. Något behov av koncessionslagstiftning på grustäkts- och bergstäktområdet torde inte föreligga. Kommittén föreslår att den som ansöker om täkttillstånd skulle kunna föreläggas redovisa en behovsutredning för grustäkten i fråga. Vi vill för vår del peka på det förhållandet att det allmänna representerat av kommun och länsstyrelse i sådana situationer kan tänkas redovisa motstående synpunkter. Man kan inte heller såsom kommittén anför generellt utgå ifrån att det ur naturvårds- och landskapsestetisk synpunkt alltid är att föredra, att bara ett begränsat antal täkter är öppna samtidigt. En sådan riktlinje för naturligtvis med sig att de täkter som kommer till stånd är desto större och mer förfulande för landskapsbilden. I sammanhanget vill vi hänvisa till de förhållandevis goda erfarenheter som finns av husbehovstäkterna. Rätt skötta torde dessa sällan medföra skada för landskapsbilden, för naturvärden eller för friluftslivet. Den typen av täktverksamhet bör således kunna främjas.

Det faktum att det allmänna representerat av kommun och länsstyrelser inom sig kan tänkas redovisa synpunkter både för och emot en exploatering talar för en bredare prövning i linje med byggnadslagstiftningens regler av täktverksamheter åtminstone i storstadsregionerna. Av kommitténs direktiv framgår att kommittén bör samråda med bygglagutredningen att överväga möjligheterna att inom byggnadslagstiftningens ram lösa behovet av planering av täktverksamhet. Av vad som framgår av betänkandet har så inte skett. Enligt vår mening bör denna fråga övervägas ytterligare. En lösning skulle kunna vara att föreskriva i byggnadslagstiftningen att man i samband med upprättande av stadsplaner och planer för vägbyggandet samtidigt redovisade konsekvenserna i form av grusförsörjning. En närmare anknytning till byggnadslagstiftningen och fysisk samhällsplanering torde också ha den fördelen att ett offentligt planläggningsförfarande och en demokratisk beslutsprocess med medborgarinflytande kan åstadkommas. Härigenom torde också behovet av särskilda behovsutredningar i varje enskilt täktärende kunna undvaras.

Svenska kommunförbundet: Naturvårdskommittén har förbigått den viktiga frågan om hur informationen om täktärenden m. m. till berörda sakägare och andra intressenter skall förbättras. Kommunerna har som uppgift att bl. a. värna om invånarnas närmiljö. Det är därför nödvändigt att kommunerna ges ett ökat inflytande över beslut om täkttillstånd.

Nuvarande bestämmelser i 43 § naturvårdslagen om samråd med kommunen ger inte kommunen tillräckligt inflytande vid prövningen. Ett ökat inflytande för kommunerna i täktprövningen kan ordnas t. ex. enligt mönster från vattenlagsutredningens förslag till revision av vattenlagen (SOU

1977:27). Styrelsen anser att naturvårdslagen bör kompletteras med ett lagfäst krav om att täktföretag inte får strida mot allmänna planerings-synpunkter (jfr 3 kap. 1 § i förslaget till ny vattenlag). Exempel på sådana synpunkter skulle – förutom naturmiljön – kunna vara behov av reserv-område för infiltration, skydd av grundvatten, hänsyn till buller samt trafikbelastning till följd av täktverksamhet. I naturvårdslagen bör också ställas upp ett krav på att ett täktföretag inte får utföras i strid mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Ett täktföretag bör dessutom – genom uttryckligt stadgande i naturvårdslagen – utföras så att det inte motverkar syftet med andra byggnadsreglerande bestämmelser eller försvårar kommande planläggning. I syfte att stärka de kringboendes möjligheter till insyn i täktplaneringen bör en regel införas i naturvårdslagen om att även täktplaner skall ställas ut för granskning (på liknande sätt som planer enligt BL).

Med den uppläggning av prövningssystemet som styrelsen här föreslår skulle kommunerna ges en starkare ställning vid prövningen. Täktillståndet kommer visserligen liksom hittills att ges av länsstyrelsen men kommunens planeringssynpunkter kommer att väga tungt vid prövningen. Kommunernas synpunkter bör komma fram dels vid samråd, dels i ett formellt yttrande. Om länsstyrelsens beslut går kommunen emot bör kommunen ha rätt att anföra besvär på liknande sätt som nu.

Styrelsen anser att frågan om hur täktprövningen skall ordnas på längre sikt måste övervägas i samband med det fortsatta arbetet med den nya plan- och byggnadslagen. Ett intressant alternativ för framtiden är att studera om den nya plan- och byggnadslagen bör utrustas med ett planinstitut med rättsverkningar för täktreglering.

Svenska naturskyddsföreningen: En brist i utredningsförslaget är att den viktiga frågan om samordningen mellan naturvårdslagens och byggnadslagens regelsystem behandlats mindre utförligt. En viktig fråga som enligt föreningens mening borde ha belysts är i vilken utsträckning tänkbara täktområden skall utpekas i bebyggelsereglerande planer och på vilket sätt uppkomsten av förväntningsvärden i så fall skall förhindras. Ett fylligare resonemang om husbehovstäkter och om möjligheten att på något sätt reglera stora sådana hade också varit önskvärt.

5.2 Behovsutredning

De flesta remissinstanserna, däribland statskontoret, statens planverk, flertalet länsstyrelser och Svenska kommunförbundet, ställer sig bakom eller lämnar utan erinran förslaget att länsstyrelsen ges befogenhet att kräva sökanden i ett täktärende på utredning som belyser behovet av den täkt som ansökningen avser.

Skogsstyrelsen: – – – Den föreslagna behovsutredningen bör enligt styrelsen inriktas på att belysa konsekvenserna också i fråga om transportkostnader m. m. av olika alternativ till täkternas spridning. Målet bör vara att uppnå skälig avvägning mellan skilda krav. Att täkterna lokaliseras till sådana platser där skadorna på naturmiljön blir så små som möjligt finner styrelsen naturligt.

Statens naturvårdsverk: Endast i blygsam omfattning har vid prövningen av täktansökningar hittills kunnat beaktas samhällets intresse av den före-

slagna exploateringen. Bristande underlag om grusförsörjningen är en orsak härtill och tveksamhet har också förelegat om den rättsliga befogenheten. Det är därför med särskild tillfredsställelse verket ser att klarläggande förslag nu framläggs.

I betänkandet lämnas få uppgifter om vilken omfattning en behovsutredning bör ha och vilka uppgifter som bör ingå däri. Eftersom förslagen innebär att sökanden kan åläggas att utföra en utredning om behovet av ansökt täkt måste någon form av anvisningar för hur en sådan utredning skall utföras tas fram.

Naturvårdsverket vill i detta sammanhang framhålla att behovet av en viss täkt inte är något absolut. Om en viss täkt inte får öppnas kommer t. ex. grusmaterial i de flesta fall att kunna tas från annat håll om än till andra kostnader. Den föreslagna behovsutredningen bör, enligt verkets mening, inriktas på att belysa konsekvenserna i fråga om kostnader, transporter m. m. av olika alternativ till den sökta täkten. Vilka alternativ som skall utredas bör anges av länsstyrelsen. Frågan om tillstånd till täkten får sedan avgöras mot bakgrund av en bedömning av de olika alternativen med avseende på de totala miljöeffekterna och andra effekter från allmän synpunkt.

Det bör vidare anmärkas att redan i dag innebär inkrävandet av ansökningshandlingar och täktplan i många fall ett betydande arbete för länsstyrelserna. För att inte orimligt mycket tid och arbete skall behöva nedläggas på att få in begärda handlingar måste generella anvisningar utnyttjas och länsstyrelsens möjlighet att avvisa ofullständiga ansökningar utnyttjas oftare än nu.

Vissa brister i nuvarande prövningssystem har emellertid inte redovisats. Till dessa hör inverkan av gällande skattebestämmelser. Erfarenheten visar att dessa kan motverka att uttag sker på ett från naturvårdssynpunkt lämpligt sätt, bl. a. kan brytningstiderna avsevärt förlängas av sådana skäl. Av särskilt intresse med hänsyn till framlagda förslag hade varit att få belyst i vad mån en tillståndshavares ovillighet att årligen saluföra mer än en viss mängd grus skall inverka på bedömningen av om behov av ytterligare täkter kan föreligga.

Statens industriverk: Förslaget om en behovsprövning reser ingen erinran från SIND:s sida i sak vad avser utvinning av sand och grus. Verket noterar dock att utredningen inte berört de marknadsstyrande effekter som kan bli resultatet av en behovsprövning och med denna förenat besked att erforderligt material finns inom en alternativ och för annan sökande aktuell eller kanske redan lovgiven täkt.

I fråga om några enligt NVL tillståndspliktiga mineral (lera, torv) vilka enligt förslaget skulle kunna underkastas behovsprövning vill SIND erinra om den avvägning av olika samhällsintressen som äger rum vid prövningen av koncessionsärendet enligt minerallagen.

Med hänvisning till övriga industrimineral, vilka ofta har ett betydande och alltmer ökande intresse ur hela samhällets synpunkt finner SIND det mindre lämpligt att behovsprövningen skulle komma att utövas av länsstyrelserna. Detta skulle omöjliggöra en samlad mineralpolitisk bedömning av viktiga mineral. Härtill kommer att länsstyrelserna — något som också påpekas av utredningen — saknar erforderliga kunskaper och underlagsmaterial för en allsidig bedömning i enskilda ärenden.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Hovrätten vill påpeka att förslaget i denna del är utformat så att behovskriteriet ej är angivet som ett materiellt villkor för länsstyrelsens rätt att bevilja tillstånd utan som en handläggningsregel. Hovrätten förutsätter att behovsprövningen tillmätts särskild vikt när det är fråga om tvångsanslutning av fastighet.

Kammarrätten i Göteborg: Kammarrätten delar kommitténs uppfattning att det är angeläget att skärpa den nuvarande täktprövningen så att större hänsyn kan tas till principen om resurshushållning. Kommittén har utformat bestämmelsen härom som en förfaranderegeln, som innebär att länsstyrelsen får rätt att förelägga sökanden att förebringa utredning som belyser behovet av takten. I själva verket är det här fråga om en materiell reglering. Av motiven (s. 84 och 85) framgår att det, när starka eller relativt starka naturvårdsintressen knyts till området, skall lämnas tillstånd till täkt endast om "det föreligger ett akut behov av det material som finns i den aktuella fyndigheten".

Enligt kammarrättens uppfattning är det inte tillfredsställande att maskera en materiell reglering bakom en förfarandebestämmelse. Systemet leder till att den som vill ha närmare besked om det materiella rättsläget måste gå till förarbetena. Kammarrätten vill därför föreslå att det i 18 § naturvårdslagen förs in en bestämmelse om att tillstånd får vägras, om det inte föreligger ett påtagligt behov av takten och naturvårdsintressen av tyngd talar mot att den tas i bruk.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Länsstyrelsen har i och för sig intet att erinra emot den föreslagna möjligheten att avkräva den som söker täkttillstånd en behovsutredning, men vill särskilt framhålla att tillämpningen av paragrafen förutsätter att länsstyrelsen själv har tillgång till underlagsmaterial i form av aktuell behovsinventering eller annan rättvisande dokumentation av efterfrågesituationen för att riktigt kunna bedöma sökandens uppgifter efter föreläggande. I annat fall kan risk föreligga för en alltför skönsmässig tillämpning av paragrafen. Det bör därför ankomma på länsstyrelsen att utarbeta och ajourhålla sådant underlagsmaterial.

Länsstyrelsen i Hallands län: Den sökande får således bevisbördan för att det berörda materialbehovet inte kan tillgodoses genom uttag från redan öppnade täkter eller från planerade täkter där exempelvis naturvårdsintresset har mindre tyngd. Om inte en sökande klarar bevisningen skulle täktansökan kunna avslås. Länsstyrelsen är för sin del starkt tveksam till utredningens förslag i denna del. I täktärendena måste givetvis naturvårdsintressena vägas mot de tekniska och ekonomiska förhållandena.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Länsstyrelsen tillstyrker — — — kommitténs förslag som ger länsstyrelsen möjlighet att avkräva sökanden en behovsutredning. En sådan behovsprövning får dock ej bli konkurrensbegränsande varför risken för monopolbildning bör uppmärksammas. På sikt när det av kommittén föreslagna inventeringsprogrammet genomförts och rapportering av årliga uttag kommit i gång bör det finnas tillräckligt underlag för att vid en täktansökan kunna göra en behovsprövning. I undantagsfall kan det dock erfordras att sökanden även fortsättningsvis måste dokumentera behovet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Kommittén ger sökanden bevisbördan för att materialbehovet inte kan tillgodoses genom uttag från redan öppnade täkter eller från planerade täkter beträffande vilka naturvårdsintresset inte bedöms ha sådan tyngd i fråga om den aktuella fyndigheten eller genom utnyttjande av ersättningsmaterial som exempelvis sprängsten eller gruvavfall. Om sökanden inte klarar denna bevisning får täktansökan avslås. Det är principiellt felaktigt att i tillståndsärenden av denna art ålägga sökanden en sådan bevisbörda. Nu angivna bedömningar skall göras av tillståndsmyndigheten (länsstyrelsen). Genom det föreslagna inventeringsprogrammet och genom den överblick länsstyrelsen har över den bedrivna täktverksamheten i länet torde länsstyrelsen kunna göra lämpliga avväganden i behovsprövningen.

Domänverket: — — — Sökanden skall alltså bevisa, att ett annat täktföretag inte kan öka sitt uttag och därigenom förhindra konkurrens. Om transportavståndet tillåtes att växa, är det svårt att bevisa behovet av en ny täkt. Resultat blir i stället långa transporter, dyrt material och risk för att olämpliga materialkvaliteter kommer till användning.

Det är givet att en begränsning av antalet täkter med pågående verksamhet måste gälla. Det finns i dag inom många områden alltför många små täkter, som under en lång exploateringsperiod utgör öppna sår i naturen. Inom sådana områden har tillståndsgivningen tydligen varit för generös i förhållande till efterfrågan. Restriktivitet med förlängning av tillstånd bör iaktas.

Å andra sidan får en styrd begränsning inte drivas för långt. Det är av stor betydelse för samhället, att det finns ett tillräckligt antal väl spridda materialtäkter på rimliga transportavstånd till större förbrukningsområden. En sund konkurrens mellan sådana täkter ger underlag för ett önskvärt sortiment av täktmaterial till rimliga priser. Stora avstånd mellan täkter ger kraftiga utslag i transportarbete, mätt i tonkm. Följden blir stor energiförbrukning, ökad trafikbelastning och höga transportkostnader. Om medeltransportsträckan ökas med 10 km, stiger kostnaden för samhället med drygt 400 milj. kr. per år.

En riktig styrning av antalet pågående täkter med hänsynstagande till såväl naturvårdens som näringslivets intressen är en mycket grannlig uppgift, som måste lösas i samråd mellan berörda parter.

Mineralpolitiska utredningen: — — — Vad gäller förslaget om behovsutredning vill MPU framhålla att en sådan bestämmelse enbart kan gälla sand och grus. Endast vid utvinning av sand och grus är det nämligen meningsfullt att diskutera alternativa lokaliseringar, eftersom förekomsterna av sand och grus är tämligen väl kända. Kunskapen om tillgångar på de kvalificerade industrimineralen är alltför begränsad för att det skall vara möjligt att diskutera alternativa lokaliseringar, om sådana över huvud taget finns om man beaktar förekomsten av särskilda kvaliteter o. d. Som kommittén själv konstaterar i avsnittet om inventeringsprogrammet (5.2.2) är det också både svårt och kostsamt att inventera dessa industrimineral. Det bör också understrykas att sand och grus utvinns för att tillfredsställa lokala behov, eftersom dessa varor inte tål långa transportsträckor. Fyndigheter av andra industrimineral exploateras med siktet inställt på den svenska marknaden eller världsmarknaden. Det är alltså i dessa fall inte fråga om att uppfylla ett bestämt behov inom ett litet område, utan om att avsätta produkter på en marknad, som om produktionen är konkurrens-

kraftig, kan ta emot allt som produceras. MPU vill också ifrågasätta om länsstyrelsen innehar tillräckliga kunskaper om de kvalificerade industrimineralens speciella förutsättningar i enlighet med det anförda och följaktligen erforderlig kompetens vid tillståndsprövningen av dessa.

MPU avser att ta upp frågan om den lagliga regleringen av vissa industrimineral i sitt slutbetänkande, som beräknas framläggas under hösten 1979, och föreslå att ytterligare ett antal av de kvalificerade industrimineralen hänförs till gruvlagstiftningen.

— — —. Så länge inte översiktliga bedömningar på basis av inventeringsprogrammet genomförts torde emellertid behovsutredningen utgöra ett väsentligt instrument i täktprövningen med inte obetydliga risker för suboptimering i form av snedvriden prisbildning som följd.

Grus- och makadamföreningen: Grus- och makadamföreningen anser, på nedan angivna skäl, att *behovsutredning varken är behövlig eller ens praktiskt möjlig att riktigt genomföra.*

Enligt utredningen (5.4.1) skall behovsutredning ske endast undantagsvis när starka naturvårdsintressen finnes och exploateringsbehovet icke är klarlagt. Dessa kriterier bör då komma till klart uttryck i lagtexten 18 §. Så är icke fallet i den föreslagna lagtexten.

Det kan starkt ifrågasättas om länsstyrelserna har möjlighet att bedöma brytningsbehovet — såväl det kortsiktiga som det långsiktiga — dvs. de tekniskt-ekonomiska och marknadsmässiga frågorna. Redan den omständigheten att ett företag är berett att göra betydande investeringar — vilket som regel är fallet när en brytning skall påbörjas efter ofta omfattande kostnadskrävande förundersökningar och täktplanearbete — torde vara bevis nog för behovet.

Behovsprövning har även en klart konkurrenshämmande effekt.

Redan i dag är det inte ovanligt att länsstyrelsernas handläggning av täktärenden drar ut i årtal, 5–6 år eller längre förekommer. Om — såsom utredningen föreslår — även en teknisk-ekonomisk behovsprövning skall göras, kommer i de flesta fall "det akuta behovet" redan att ha täckts på annat sätt innan täktärendet slutligen hunnit avgöras.

Sveriges industriförbund: Förbundet anser det orimligt att avkräva enskilda, ibland mycket små, företag underlaget till de marknadsöverväganden som gjorts. Förbundet hyser tvivel om att länsstyrelsen någonsin kan få resurser att bedöma brytningsbehovet utifrån kommersiella aspekter. Redan att ett företag är berett att söka tillstånd enligt naturvårdslagen med de kostnadskrävande förundersökningar ett sådant projekt innefattar, bör vara bevis nog att det finns kunder till det täktmaterial som skall tas ut. Att avkräva behovsanalyser av föreslaget slag skulle dessutom allvarligt hota företagsstrukturen i branschen, vilket i sin tur skulle återverka på såväl priskonkurrens som sysselsättning. Däremot bör företagen, precis som i andra miljöskyddsärenden, avkrävas en ordentlig plan över miljöskyddande åtgärder, i detta fall en s. k. täktplan. Vidare bör man, i samband med upprättande av stadsplaner och inför vägbyggande, redovisa den tänkta grusåtgången.

5.3 Täktamverkan

Kommitténs förslag om täktamverkan som innebär att anläggningslagen och naturvårdslagen kompletteras med bestämmelser som gör det

möjligt att åstadkomma en sakrättsligt bindande samverkan mellan flera fastigheter för tåktverksamhet (tåkttsamfällighet), mottas i huvudsak positivt av remissinstanserna. En hel del synpunkter lämnas främst beträffande förslagets lagtekniska utformning.

Statens vägverk: Bildandet av tåkttsamfällighet kan underlätta en rationell exploatering av tåktter. Svårigheten för små konsumenter som vägverket kan dock uppstå genom att storförbrukarna driver exploateringen och dikterar priserna.

Förfarandet kommer att förlånga behandlingstiden för tåkttsansökan. Exploatering av tåkt kan synas vara enbart en planeringsfråga som fordrar tillräcklig framförhållning. Behov av grusmaterial med relativt kort varsel uppstår dock, t. ex. då medel från AMS ställs till vägverkets förfogan.

I sådana fall kan en förlångd behandlingstid orsaka avsevärda kostnadsökningar.

Statens naturvårdsverk: Styrningen av tåktter som berör flera fastigheter är förenad med särskilda svårigheter. För att uppnå det från naturvårds-synpunkt bästa resultatet är det angeläget att tåktens omfattning styrs av topografi och övriga naturförhållanden i omgivningen och inte av fastighetsgränser. För att åstadkomma detta kråvs en samordnad tåktplan. Krav på att åven andra fastigheter ån den som ansökan avser skall ingå i tåktplanen har i flera fall ståtllts vid prövningen enligt nu gållande bestämmelser. Dessa krav har motiverats av hänsynen till naturmiljön. Bl. a. på grund av fastighetsågarnas olika intressen har inte alltid länsstyrelsernas försök att åstadkomma samordning varit framgångsrika.

Om skadan på naturmiljön under brytningstiden skall bli minsta möjliga bör bl. a. den öppna tåkten hållas så liten som möjligt och successiv efterbehandling utföras. Det senare kråver att tåkten bedrivs så att slutliga tåktgränser successivt uppnås. Att detta ofta inte sker kan bero på att fastighetsågarna har olika önskemål om brytningståkt eller att avtalen mellan exploatörer och markågare gör att uttag måste göras på samtliga fastigheter med en spridd brytning, ofta över tåktplanens hela yta som följd. Det är således inte alltid möjligt att åstadkomma en koncentrerad brytning ens i de fall då samme exploatör har avtal för samtliga fastigheter.

Verket finner de förslag om bestämmelser för att åstadkomma tåkttsamverkan som utredningen lågger fram vara bra. De bör skapa möjligheter att möta de problem som tåkt som rör flera fastigheter innebär. Systemet, som trots att så vore önskvårt sannolikt inte kan förenklas i nämnvärd utstråkning, torde medföra långa handläggningstider. Redan i dag är handläggningen av tåktårenden tidsödande. Prövningstider på över ett år är vanliga. Ett årende som innefattar bildande av tåkttsamfällighet kan därför befaras kråva flera års handläggningstid. En effekt härav kan bli att överenskomelser på frivillighetens grund underlättas om härmed tid kan vinnas. Vinsten för naturvårdens del kan i ett sådant fall bli så stor att ett formellt bildande av en tåkttsamfällighet inte framstår som ett bättre alternativ. Den rätt att ta i anspråk andra fastighetsågares mark för tåktåndamål som föreslås torde i många fall innebåra en utmärkt möjlighet att åstadkomma en från samhällets synpunkt riktig utformning av tåktverksamheten. Ett sådant ianspråktagande skall grunda rätt till ersättning för den som upplåter marken. Av stor betydelse för möjligheterna att genomföra bildandet av t. ex. en tåkttsamfällighet är hur en sådan ersättning skall utbetalas. Skall ersättningen utgå som en engångssumma kan finansieringen innebåra

stora svårigheter för de fastighetsägare som skall ingå i den planerade samfällighetsföreningen. För en ensam fastighetsägare som ges möjlighet att ta i anspråk intilliggande fastigheter för täktändamål kan finansieringen av ersättningen bli ett oöverstigligt hinder. Om förslagen skall få avsedd effekt bör det utredas hur ersättningsfrågorna praktiskt skall lösas.

Statens planverk: — — — bör enligt planverkets mening förrättning för täktsamverkan kunna påkallas, förutom av fastighetsägare och länsstyrelsen som naturvårdskommittén föreslagit, även av kommunen.

Lantmäteriverket: LMV stöder — — — de i betänkandena redovisade strävandena att förbättra planeringen inom — — — naturvården regionalt och kommunalt. Strävandena bör inriktas på att de samhällsplanerande organens ställningstaganden på de områden som det här är fråga om fogas in i den övriga samhällsplaneringen och där stäms av i vederbörlig mån mot opinionen hos berörda medborgargrupper. Man vinner genom ett sådant förfarande bl. a. att genomförandeåtgärderna inte behöver belastas med meningsbrytningar och opinionsyttringar i grundläggande planeringsfrågor.

Bestyren med samverkansbesluten och kontakterna med sakägarna i samband därmed bör i överensstämmelse med samma synsätt förläggas till ett genomförandeorgan, inrättat för sådana uppgifter. Det är inte ändamålsenligt att lägga dessa i stor utsträckning praktiska och rutinberoende göromål på länsstyrelsen. Den genomförandeinstans som bör komma i fråga är fastighetsbildningsmyndigheterna. — — —

När det gäller den närmare avgränsningen mellan länsstyrelsens och genomförandeinstansens uppgifter i materiella prövningsfrågor kännetecknas förslagen av att genomförandeinstansen inte getts något manöverutrymme alls i dessa frågor, vilka helt lagts i länsstyrelsens hand. Med ledning av erfarenheter från andra sammanhang kan man säga att det är praktiskt fördelaktigt om beslutskompetensen fördelas så att ett visst utrymme för jämkningar finns hos genomförandeorganen inom ramar som dras upp av de samhällsplanerande organen. De föreliggande förslagen är från denna synpunkt inte helt rationellt uppbyggda.

I det föregående har LMV tillstyrkt den principiella lösningen i lagtekniskt avseende och i fråga om förfarande i stort. Samordningen mellan täktprövningen enligt naturvårdslagen och prövningen enligt AL har emellertid i förslaget gett en ganska tung procedur med beslut av länsstyrelsen, både före och efter fastighetsbildningsmyndighetens samverkansbeslut, som dessutom är villkorligt. Med en förbättrad grusplanering som underlag borde det vara möjligt att anordna fastighetsbildningsmyndighetens prövning på i princip samma sätt i dessa fall som vid andra förrättningar enligt AL eller som vid andra förrättningar enligt AL eller FBL som fordrar samordning med beslut enligt naturvårdslagen. Det föreslagna förfarandet kan emellertid godtas med hänsyn till att det här gäller en mycket speciell typ av ärenden och med hänsyn till att frekvensen av täktsamverkansförrättningar torde bli ganska begränsad om man jämför med andra förrättningar enligt AL.

Naturvårdskommittén och en reservant redovisar i betänkandet vissa synpunkter på tillämpningen av det till länsstyrelsens täktprövning knutna opinionsvillkoret, närmare bestämt kravet att den som motsätter sig att marken tas i anspråk för täkt skall ha beaktansvärda skäl för detta för att få räknas in i den negativa opinionen. LMV vill här bara göra vissa allmänna påpekanden.

Den åsyftade innebörden i rekvisitet beaktansvärda skäl gavs en viss om än knapphändig belysning i motiven till FBL när opinionsvillkoret för fastighetsreglering infördes (5:5 2 st, motsvarande i 7 § AL). Tredje lagutskottet framhöll att uppenbart ohållbara skäl inte borde få hindra angelägna regleringsföretag. Utskottet fäste vid sin bedömning vikt vid att sakägarnas skydd mot onödiga omregleringar främst vanns genom båtnadskravet (5:4 FBL, motsvarande i 6 § AL). I den rättstillämpning som skett sedan FBL trädde i kraft har såvitt LMV känner till rekvisitet beaktansvärda skäl knappast getts någon närmare belysning, i första hand därför att tillämpningsfallen varit få. Enligt LMV:s uppfattning bör alltför stränga krav inte ställas på anförda skäl för att de skall anses beaktansvärda i detta sammanhang.

Det nu föreliggande förslaget till täktsamverkan skiljer sig från FBL- och AL-fallen på det sättet att opinionsvillkoret flyttats över till länsstyrelsens prövning enligt naturvårdslagen och på det sättet att någon uttrycklig motsvarighet till båtnads- och väsentlighetsvillkoren (5 och 6 §§ AL), vilka tillsammans med opinionsvillkoret (7 §) avser att utgöra skydd för enskilda intressen vid anläggningsförrättningar, inte föreslås för täktsamverkan. Samtidigt kompenseras emellertid bortfallet av väsentlighets- och båtnadsvillkoren genom att den fastighetsägare som inte vill delta i samverkansföretaget skall ha möjlighet att avböja deltagande (enligt den föreslagna 57 § AL). Han får då ersättning för att hans mark tas i anspråk men behöver inte ingå i samverkansföretaget. Man kan tillägga att alldeles oavsett den nu berörda möjligheten att avböja deltagande torde bortfallet av båtnadsvillkoret inte ha så mycket att betyda när det gäller täktföretag eftersom det knappast finns anledning anta att initiativ tas till och tillstånd meddelas för täktföretag som inte bedöms ha förutsättningar att bli lönsamma.

Opinionsvillkoret för täktsamverkan kan uppenbarligen inte alldeles jämföras med opinionsvillkoret i AL och FBL. En olikhet utöver de förut berörda är att opinionsvillkoret vid täktsamverkan inte innehåller motsvarighet till den bestämmelse i FBL och AL som ger möjlighet att helt bortse från opinionen i fall då behovet av fastighetsregleringen resp. anläggningen är synnerligen angeläget. Med en sådan bakgrund finns utrymme för en i viss mån självständig tillämpning av opinionsvillkoret i det nu aktuella sammanhanget.

Enligt betänkandet skall förmånsrätten för samfällighetsförenings bidragsfordran gälla också i fråga om täktsamfälligheter. LMV har här en annan uppfattning. Visserligen har förmånsrätten en viktig funktion, främst indirekt, när det gäller finansieringen av samfällighetsförenings investeringar. Men på det nu aktuella området är behovet av en sådan möjlighet mindre. Vidare finns risk att förmånsrätten skall skada inteckningshavare, eftersom verksamheten är kommersiell och förhållandevis stora skulder kan uppkomma i fall då verksamheten inte sköts ordentligt. Förmånsrätt bör därför inte gälla, åtminstone inte utan begränsning.

Det anförda tangerar ett förhållande av grundläggande art som inte bör helt förbises. Först bör då sägas att LMV delar kommitténs bedömning att regler om gemensam täkt av grusfyndigheter i områden med splittrad fastighetsindelning bör införas. LMV ansluter sig som förut sagts också till förslaget att placera bestämmelserna om täktsamverkan i AL. Det är emellertid tydligt att kommersiell täktsamverkan inte har något direkt samband med delägarfastigheternas vanliga användningsändamål, bortsett från fall då fastigheten helt eller huvudsakligen bara består av det område som ingår i täkten.

Det påpekade förhållandet torde medföra att den rätt till markutnyttjande för tåktändamål som delägarfastigheterna får knappast kan hänföras till servitut. Detta medför i sin tur att bestämmelserna i FBL om ändring, upphävande och bestämning av servitut inte blir tillämpliga med avseende på tåkt rättighet. Denna olägenhet torde få godtas. Uppkommer behov att t. ex. ändra tåkts omfattning kommer ändringsförrättning att kunna företas enligt bestämmelserna om tåktsamverkan.

Enligt förslaget skall bestämmelserna i 16 § AL om överenskommelse mellan sakägare vara tillämpliga. Enligt LMV:s uppfattning bör bestämmandet av andelstal enligt den föreslagna 58 § tas in bland de frågor som sakägarna kan träffa överenskommelse om, i överensstämmelse med vad som gäller i fråga om andelstal enligt 15 § AL. En sådan möjlighet kan innebära praktiska fördelar.

Andelstalen vid tåktsamverkan bör enligt betänkandet bestämmas främst med hänsyn till värdet av det tåktmaterial som kan tas ut från varje fastighet vid den utvinning som förutsätts enligt tåktplanen (s. 89).

LMV delar denna uppfattning. Ett motsvarande betraktelsesätt bör bl. a. av praktiska skäl tillämpas i fall då ersättning bestäms till fastighetsägare som avböjer att delta i tåktverksamheten.

Om det vid grusutvinningen visar sig att grustillgångarna fördelar sig på väsentligt annat sätt än som förutsattes när andelstalen bestämdes torde förutsättningar för ändringsförrättning för bestämmande av nya andelstal böra anses föreligga. En annan möjlighet är ändring på grundval av överenskommelse enligt 43 § AL.

Frågor om behandlingen av förefintlig särskild rätt som berörs av beslut om tåktsamverkan skall enligt förslaget (59 §) lösas på samma sätt som motsvarande frågor vid expropriation. Bestämmelsen bör emellertid kompletteras med en föreskrift att i sådana fall 13 § skall tillämpas med avseende på frågan om ersättning till rättighetshavaren.

Statens industriverk: — — — Däremot ställer sig verket tveksamt till behovet av sådan samverkan vad avser andra av 18 § NVL berörda mineral. Härtill kommer, i fråga om vissa av dessa, de praktiska svårigheter som kan uppkomma om tillämpning samtidigt aktualiseras av bestämmelserna i lagen om vissa mineralfyndigheter. Även förslaget om tåktsamverkan bör därför begränsas till att avse sand- och grusmaterial.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Kommitténs förslag präglas av en viss oklarhet när det gäller frågan om i vilken omfattning samfällighetsbildning skall komma till stånd. Det som särskilt gör denna fråga oklar är utformningen av andra stycket i den föreslagna 18 a § i naturvårdslagen. Innehållet i nämnda lagregel ger närmast stöd för uppfattningen att i alla de fall, då flera innehavare av mark frivilligt går samman för att bedriva tåktverksamhet, samfällighetsbildning ej behöver ske. Den reservationen görs dock att tillståndsmyndigheten skall finna att tåktsamverkan utan samfällighetsbildning "kan antas komma att bedrivas på ett från naturvårdssynpunkt godtagbart sätt". Uttalanden i betänkandet som klargör innebörden av denna förutsättning är mycket sparsamma. Kommittén synes närmast tänkt sig att tillståndsmyndigheten skall göra en bedömning av risken av att ett frivilligt samgående upphör innan tåktverksamheten är avslutad. Det torde enligt hovrättens mening ligga i sakens natur att sådana riskbedömningar blir svåra att göra i det enskilda fallet. Det finns därför anledning tro att begränsningsregeln inte kommer att få så stor praktisk betydelse.

Slutsatsen av det sagda skulle därför bli att i merparten av de fall då markägare förklarar sig vilja samverka frivilligt någon samfällighetsbildning ej sker. Bildandet av täktsamfällighet skulle sålunda i praktiken bli reserverat för de fall då någon innehavare, vars mark bedöms lämplig att ingå i ett täktområde, sätter sig på tvären. Om vad hovrätten nu sagt är riktigt måste emellertid ifrågasättas om samfällighetsbildning bör begränsas bara till sist nämnda fall. En av grundtankarna bakom institutet samfällighetsbildning är att skapa en sakrättsligt bindande och stabil samverkansform som till skillnad från en frivillig associationsbildning inte kan omintetgöras av någon enskild deltagare. Skall det naturvårdsintresse som ligger bakom hela förslaget om täktsamverkan fullt ut garanteras är det hovrättens uppfattning att samfällighetsbildning bör ske i större utsträckning än vad 18 a § andra stycket kan väntas leda till.

— — — Däremot delar hovrätten inte kommitténs uppfattning att reglerna om samfällighetsbildning m. m. lämpligen har sin plats i anläggningslagen. Anledningen härtill är de grundläggande skillnader som finns mellan den form av samverkan som i dag regleras i anläggningslagen och täktsamverkan. Samverkan enligt anläggningslagen förutsätter att ändamålet med samverkan är av stadigvarande betydelse för fastigheterna och syftar till ett bestående förhållande mellan dessa. Taktverksamhet är emellertid i regel inriktad på brytning under begränsad tid och samverkan för detta ändamål blir därför huvudsakligen av mera tillfällig natur. En annan betydande olikhet är att samverkan enligt anläggningslagen utmynnar i anläggningar som skall fylla en servicefunktion åt de samverkande fastigheterna, medan den taktverksamhet som en täktsamfällighet kommer att bedriva normalt innebär affärsverksamhet. Nu nämnda grundläggande skillnader har bl. a. också kommit till uttryck i kommitténs förslag därigenom att sådana fundamentala regler i anläggningslagen som reglerna i 5–11 §§, med undantag av opinionsvillkoret i 7 § som placerats i naturvårdslagen, ej gjorts tillämpliga på täktsamverkan. Även om det beträffande reglerna i 9–11 §§ kan diskuteras huruvida icke dessa borde kunna gälla också för täktsamverkan torde emellertid reglerna i 5, 6 och 8 §§ svårigen gå att tillämpa på täktsamverkan. Fastän kommittén i anläggningslagen sammanför särskilda bestämmelser om täktsamverkan, varav en bestämmelse hänvisar till en rad paragrafer i anläggningslagen, blir ändå viktiga regler i anläggningslagen så att säga över. Mot nu nämnda bakgrund framstår därför, enligt hovrättens mening, placeringen av bestämmelserna om täktsamverkan i anläggningslagen som olämplig. Enligt hovrättens uppfattning vore det bättre att placera reglerna i en särskild lag. I denna lag kan sedan göras de erforderliga hänvisningarna till anläggningslagen. En parallell till denna lösning utgör t. ex. ledningsrättslagen. Genom att placera bestämmelserna om täktsamverkan i en särskild lag skulle också den fördelen ernås att de av kommittén föreslagna bestämmelserna om avgifts- och uppgiftsskyldighet skulle kunna tas in i denna lag.

I fråga om tillämpningen av det i förslaget till 18 b § i naturvårdslagen intagna opinionsvillkoret uttalar kommittén bl. a. att en sådan omständighet som att fastighetsägare av skatteskäl inte vill bedriva takt inte får hindra förhandsbeslut om täktsamverkan. Vidare säger kommittén att fastighetsägare självfallet inte bör kunna motsätta sig täktsamverkan med åberopande av naturvårdsskäl, eftersom det just är av naturvårdsskäl som länsstyrelsen har anledning att i förhandsbeslut inbegripa andra fastigheter än dem som ansökan avser (s. 88). Vid tillämpningen av motsvarande

opinionsvillkor i t. ex. anläggningslagen inställer sig normalt inte frågan om hänsyn skall tas till skattemässiga konsekvenser av en planerad samverkan. Som hovrätten nyss har påpekat beror det just på att täktsamverkan uppvisar grundläggande skillnader mot gemensamhetsanläggning enligt anläggningslagen. Hovrätten förutsätter att beskattningsregler utformas med hänsynstagande till denna nya form av tvångsåtgärder mot fastighetsägare. Att det kan föreligga delade meningar från naturvårdssynpunkt om att utnyttja viss fastighet för grustäkt c. d. synes uppenbart. En annan sak är att den enskilda fastighetsägarens uppfattning härvidlag i en del fall får stryka på foten för ett övergripande naturvårdsintresse av särskild vikt. Naturvårdsskäl bör således få åberopas av den enskilde fastighetsägaren.

Enligt kommittén skall täktsamfällighet alltid förvaltas av samfällighetsförening. Kommittén utesluter således möjligheten av delägarförvaltning. Kommittén anger inga övertygande motiv för denna ståndpunkt. Det måste givetvis även beträffande täktsamfälligheter uppkomma fall då förhållandena är enkla och okomplicerade. Hovrätten har svårt att förstå varför inte sådana samfälligheter skulle kunna få förvaltas direkt av delägarna.

Kammarrätten i Göteborg: Kammarrätten kan i princip ansluta sig till den samordning av prövningen enligt naturvårdslagen och prövningen av frågorna om fastighetsbildningsnatur som kommittén har föreslagit. Emellertid vill kammarrätten, liksom hovrätten över Skåne och Blekinge vars yttrande kammarrätten har tagit del av, ifrågasätta om anläggningslagen är den lämpligaste platsen att föra in de fastighetsbildningsrättsliga reglerna om täktsamverkan i. En mera närliggande lösning är enligt kammarrättens mening att ta in reglerna i naturvårdslagen, i så fall förslagsvis under den av kommittén föreslagna rubriken Särskilda bestämmelser om täktsamverkan. Givetvis finge ett sådant avsnitt innehålla hänvisningar till anläggningslagen, motsvarande vad kommittén har föreslagit i 59 § nämnda lag.

Av avgörande betydelse för om täktsamverkan skall komma till stånd är opinionsvillkoret. Denna viktiga materiella regel har i förslaget placerats i 18 b § naturvårdslagen, som synes ha till huvuduppgift att reglera samordningen mellan naturvårdsprövningen och fastighetsbildningsprövningen. Enligt kammarrättens mening bör regeln ges en mera framträdande och självständig plats. Den bör inte heller knytas till förhandsbeslutsinstitutet, eftersom den egentligen gäller täktsamverkan över huvud taget. Kammarrätten vill därför föreslå att regeln flyttas till 18 a §.

I den föreslagna 63 § anläggningslagen talas i första stycket om "när täkttillstånd enligt 18 a § naturvårdslagen (1964: 822) har meddelats". I stället bör hänvisas till tillstånd enligt 18 § naturvårdslagen, eftersom endast sistnämnda paragraf handlar om tillstånd.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Länsstyrelsen tillstyrker i princip utredningens förslag om täktsamverkan. Länsstyrelsen ifrågasätter dock om inte tillstånd till täkt bör få lämnas utan beslut om täktsamverkan enligt anläggningslagen då frivilliga överenskommelser träffats mellan berörda markägare eller nyttjanderättshavare. Länsstyrelsen anser vidare att markägare inte skall kunna tvingas att ingå i täktsamfällighet om han kan anföra berättigade naturmiljöskäl mot att hans område skall ingå i samfälligheten.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Det av utredningen framlagda förslaget för att åstadkomma täktsamverkan förefaller (genom förhandsbesked, anläggningsförrättning, slutligt beslut etc.) väl komplicerat. Det

kan ifrågasättas om det föreslagna systemet just med hänsyn härtill någon sin kommer till större praktisk användning.

Utredningen har inte närmare analyserat behovet av regler för att tvångsvis åstadkomma samverkan över fastighetsgränser. I betänkandet konstateras endast att det i vissa fall på grund av gällande fastighetsindelning inte är möjligt att åstadkomma den från naturvårdssynpunkt lämpligaste lokaliseringen och samordningen av en täktverksamhet.

Emellertid bör observeras att tillståndsmyndigheternas möjligheter att vägra tillstånd för olämplig täktverksamhet ökat högst väsentligt genom att ersättningsreglerna upphävdes. Länsstyrelsen kan sålunda vägra tillstånd till täkt på två intilliggande fastigheter om planerna för täkterna på de båda fastigheterna inte samordnats på ett från naturvårdssynpunkt acceptabelt sätt. Om en grusfyndighet sträcker sig över flera fastigheter men ansökan är begränsad till endast en eller ett par av fastigheterna, kan länsstyrelsen numera ge de villkor i fråga om brytningsdjup och släntlutningar som krävs från naturvårdssynpunkt, utan att rätt till ersättning uppkommer. Det är över huvud taget svårt att tänka sig fall där ingreppet från naturvårdssynpunkt skulle bli mindre till följd av att man med tvång utvidgar täktverksamheten att omfatta flera fastigheter. Endast för den händelse en täkt planeras intill en redan befintlig täkt torde vinster kunna göras från naturvårdssynpunkt genom en samordnad brytning. Men just detta fall omfattas ej av de föreslagna reglerna. En annan sak är att man genom täktsamverkan ofta kan bedriva en mera rationell täkt och utvinna större gruskvantiteter. Detta är dock inte något som reglerna om täktsamverkan primärt syftar att tillgodose.

Länsstyrelsen i Hallands län: I det fall markägaren icke önskar ingå i en täktsamverkan skall ersättning utgå. Denna ersättning kan på grund av skattekonsekvenser i det enskilda fallet bli i det närmaste illusorisk. Det skulle enligt länsstyrelsens mening vara stötande för rättsmedvetandet om icke möjligheter skapas i en sådan situation att i skälig mån neutralisera orimliga skattekonsekvenser. Länsstyrelsen föreslår att antingen det nuvarande skogskontot får utnyttjas vid inkomster av sådan täkt eller att ett särskilt resultatutjämningskonto inrättas.

Enligt 18 a § andra stycket naturvårdslagen skall täkttillstånd kunna meddelas utan beslut om täktsamverkan, bl. a. då sökanden är ägare av samtliga de fastigheter, som berörs av ansökan. Någon eller några av de aktuella fastigheterna kan emellertid — sedan täkttillstånd meddelats — komma att överlåtas under gällande tillståndstid. För det fall tillståndshavaren då inte förbehåller sig nyttjanderätt till berört markområde, uppkommer sådan situation, då enligt första stycket samma § krav på täktsamverkan föreligger. Med hänsyn härtill förutsättes, att det vid meddelande av täkttillstånd i nu påtalat hänseende får intagas föreskrift enligt 18 § naturvårdslagen, att tillståndet för sin giltighet är beroende av att tillståndshavaren under hela tillståndstiden behåller förfoganderätten över berörda markområden eller att tillståndet kan villkoras på annat sätt.

I specialmotiveringen till 18 a och 18 b §§ naturvårdslagen anför, att om ansökan om täkttillstånd avser en enda fastighet, men länsstyrelsen "enligt vad som följer av 18 b § första stycket finner, att tillstånd inte kan lämnas utan att även mark från annan fastighet inbegrips i företaget", tillstånd inte får meddelas förrän förrättning för täktsamverkan har handlagts enligt anläggningslagen och detta beslut vunnit laga kraft. Den angivna 18 b § första stycket reglerar emellertid förhandsbeslut, vilket skall meddelas i

fall som avses i 18 a § första stycket eller då mark från två eller flera fastigheter skall ingå i en täkt. Avser ansökan ursprungligen endast en fastighet sker prövning enligt 18 § och någon förprövning i förhandsbeslut har ej inletts. Mot bakgrund härav får det bedömas tveksamt huruvida hänvisning i förevarande fall kan ske till en prövning i enlighet med innehållet i 18 b § första stycket. Länsstyrelsens möjlighet att vid prövning av ansökan om täkttillstånd avseende endast en fastighet påfordra, att även annan fastighet inbegrips i täktområdet – varefter bestämmelserna om förhandsbeslut och täktsamverkan måste iakttas – bör i första hand framgå redan av 18 § eller i vart fall närmare klarläggas.

Länsstyrelsen i Jönköpings län: I Jönköpings län har hittills knappast aktualiserats något fall där de föreslagna reglerna om täktsamverkan eller expropriation skulle kunna vara tillämpliga. I andra län med en uttalad brist på lämpligt material torde de föreslagna reglerna kanske ändå vara berättigade. Länsstyrelsen vill dock påpeka att syftet i 18 § naturvårdslagen och i anläggningslagen skiljer sig åt. I förarbetena till anläggningslagen sägs att de ingående fastigheterna skall ha en gemensam nytta av anläggningen.

I det tänkta fallet får man förutsätta att den i samfälligheten intvingade fastigheten inte får någon nytta av anläggningen utan i stället men. Nyttan av regleringen får i stället den vid tillfället aktuella näringsutövaren och möjligen samhället. Länsstyrelsen anser vidare att den föreslagna ordningen med förhandsbesked från länsstyrelsen som grund för en lantmäteriförrättning skulle medföra en omständlig administrativ process som i normalfallet troligen skulle ta något eller flera år att genomföra.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Nuvarande lagstiftning ger länsstyrelsen möjlighet att vid behov kräva gemensam täktplan för flera fastigheter. Däremot kan länsstyrelsen inte i dag kräva att samtliga av täktplanen berörda markägare skall bedriva täktverksamhet. Ur samhällets synpunkt kan det inte vara nödvändigt att tvinga in små täktarealer i en täktverksamhet om fastighetsägaren är emot det. Länsstyrelsen avstyrker därför förslaget.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: Den föreslagna handläggningsordningen med de skilda formella besluten som skall fattas för täktsamverkan förefaller krånglig och riskerar att negativt påverka sakägarnas samarbetsvilja. Länsstyrelsen anser att en lämplig samrådsform utan formella beslut mellan länsstyrelsens prövning och fastighetsbildningsmyndighetens förrättning bör utredas. Det förhandsbeslut som länsstyrelsen skall meddela med stöd av naturvårdslagen och som avser att ligga till grund för förrättningen enligt anläggningslagen skall enligt förslaget även innehålla en bedömning av fastighetsägaropinionen, det s. k. opinionsvillkoret. Länsstyrelsen anser att denna bedömning istället bör ingå i förrättningen enligt AL och därmed behandlas i anslutning till bl. a. frågorna om andelstal i samfälligheten. I många fall kan det vara svårt för markägarna att ta ställning till samverkan innan andelstal bestämts.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Förslaget är bra då det i en del fall kan leda till en samordnad täktverksamhet inom en fyndighet. Kommittén har inte närmare berört frågan om täktsamfälligheten även skall omfatta områden som krävs för att säkerställa eventuella skyddszoner o. d. vilka ligger utanför det egentliga täktområdet. Frågan bör behandlas då skyddszonen utgör en väsentlig faktor för möjligheterna att erhålla täkttillstånd.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Om fastighetsägare, som äger mindre del av en täkt, tvingas att exploatera sin del av täkten och brytningen måste ske under kort tid kan ersättningen därigenom komma att beskattas på ett sätt, som kan framstå som obilligt med hänsyn till att anslutningen sker tvångsvis. För att göra det möjligt att medlen kan användas t. ex. för att förkovra fastigheten anser länsstyrelsen, att det nuvarande skogskontot bör få utnyttjas vid inkomster av täkt eller att särskilt resultatutjämningskonto inrättas. Ett sådant system torde också göra det lättare att få fastighetsägare att frivilligt delta i täktsamverkan.

Länsstyrelsen i Västmanlands län: Enligt länsstyrelsens uppfattning är huvudregeln lämplig vid exploatering av nya områden. När täktintressena samordnas på annat sätt än genom bildande av täktsamfällighet, t. ex. genom bolagsbildning, förutsätter länsstyrelsen att undantagsbestämmelserna i 18 a § naturvårdslagen är tillämpliga. Beträffande områden med etablerad täktverksamhet förutsätter länsstyrelsen att samverkansbestämmelserna tillämpas när så erfordras med hänsyn till naturvårdens intressen. Finner länsstyrelsen vid omprövning av tidigare beviljat tillstånd att beslut om täktsamverkan enligt 62 § anläggningslagen erfordras bör beslut om förlängning göras beroende därav.

Med hänsyn till att anläggningsbeslut för övriga samverkansändamål inte kan meddelas villkorligt bör samordningen mellan anläggningslagen och naturvårdslagen utformas så att tillstånd till täkt enligt 18 a § naturvårdslagen görs beroende av att beslut om täktsamverkan enligt 62 § anläggningslagen vinner laga kraft.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län: — — — Utredningen anser emellertid att mark som redan omfattas av gällande täkttillstånd ej skall ingå i täktsamverkan i andra fall än om tillståndshavaren lämnar sitt medgivande härtill. Detta förhållande kommer givetvis i många fall att leda till svårigheter vad gäller såväl brytning som återställning av vissa större täktområden. Länsstyrelserna bör sörja för att dylika verksamheter så snart som möjligt — dvs. efter det tillståndstiden utlupit — inordnas i angränsande samfälligheter. Det bör heller inte finnas hinder emot att en samfällighets täktplan utformas med tanke på en kommande anslutning av intilliggande äldre täktverksamheter.

Länsstyrelsen i Örebro län: — — — Förhandsbeslut föreslås inte få meddelas om berörda fastighetsägare mera allmänt motsätter sig att marken tas i anspråk för täkt och har beaktansvärda skäl för det.

Av betänkandet framgår inte vilka skäl som i ovannämnda fall skall anses beaktansvärda. Enligt länsstyrelsens uppfattning kommer detta att vara en avgörande punkt vid prövning av täktfrågor där täktsamverkan bedömts erforderlig, varför klarare bör anges i vilka situationer länsstyrelsen skall kunna meddela förhandsbeslut.

Länsstyrelsen i Östergötlands län: Länsstyrelsen bedömer det angeläget att möjligheter skapas för en sådan täktsamverkan som förslaget syftar till. Även om naturresursutnyttjande och naturvårdshänsyn bör vara avgörande vid bedömning om behovet av täktsamverkan och omfattningen av densamma bedömer länsstyrelsen det angeläget att regler skapas för en avvägning mellan täktintressena (allmänna och enskilda) och en tvångsmässigt indragen fastighets intressen. Som jämförelse kan nämnas 8 §

anläggningslagen och 5 kap. 6 § fastighetsbildningslagen. I vart fall bör reglerna i 12 § anläggningslagen om skyldighet att avstå utrymme i sin helhet äga motsvarande tillämpning beträffande mark eller annat utrymme för taktsamverkan. Därvid bör även 22 § anläggningslagen göras tillämplig. Det föreslagna opinionsvillkoret (18 b § andra stycket naturvårdslagen) innebär däremot i princip inget skydd för en enskilda fastighets legitima intressen.

Det kan sättas i fråga om inte den prövning som skall ske, innebärande en hög grad av avvägning mellan skilda, enskilda intressen, med fördel kunde ske i samma form som anläggningslagens när det är fråga om gemensamma anläggningar i andra syften. Även där gäller ju att en anläggning inte får beslutas som inte överensstämmer med det allmännas intressen (i det fallet visserligen sådant de formuleras av byggnadsnämnden).

Frågan om värdeutjämning vid samfällighetsbildning bör studeras ytterligare. Vid sidan av själva brytningsområdet kan en fastighet t. ex. behöva tillhandahålla områden för skyddszoner eller rentav endast ingå i företaget med skyddszoner. Fastigheten bör i sådant fall kunna få del i avkastningen genom värdeutjämning.

Domänverket: En väsentlig fråga som utredningen berör är möjligheten till taktsamverkan. Det föreligger säkerligen fall där sådan samverkan, både från samhällets och enskild markägares synpunkt, är nödvändig och önskvärd. Domänverket vill dock betona svårigheterna att rättvist värdera andelarna i en sådan samfällighet eftersom värdet grundas på många svåråtkomliga uppgifter såsom volym, kvalitet, brytningssvårighet m. m. Ett eventuellt system för taktsamverkan och expropriation får inte göras för stelbent utan medge en smidig tillämpning.

Lantbrukarnas riksförbund: Kommittén har översiktligt redovisat ett antal beaktansvärda invändningar då fastighetsägare inte behöver tvingas in i ett samverkansföretag. Huvudregeln synes ändå vara att enskilda berörda fastighetsägare ska tvingas in i ett exploateringsföretag. Enligt LRF:s mening föreligger inte ett sådant allmänt intresse vad gäller grusexploatering att de nuvarande principerna frångås. Grusexploatering i privat regi bör således även fortsättningsvis vara beroende av frivilliga överenskommelser mellan exploatör och markägare. Vi vill också peka på den motsättning som här föreligger mellan övriga ändamål med anläggningslagen och grusexploatering. Övriga ändamål då anläggningslagen kan användas är oftast i syfte att åstadkomma bestående nytta för samtliga ingående fastigheter. Grusexploatering däremot torde regelmässigt innebära att fastighetens värde minskar. — — — Kommittén föreslår att 18:e § i naturvårdslagen kompletteras på så sätt att formerna för samverkan mellan ingående fastigheter i grusexploateringsföretag regleras. Enligt LRF:s mening är det inte en godtagbar lösning att i naturvårdslagen också ta in exploateringsunderlättande regler. LRF vill således avstyrka kommitténs lagförslag både i avseende på anläggningslagens tillämpningsområde och med avseende på ändringarna i naturvårdslagen på dessa punkter.

Grus- och makadamföreningen: På grund av bl. a. svårigheterna att riktigt bestämma ingående kvantitet och kvalitet, och därmed andelstalen, bör tvångsreglerna tillgripas endast i absoluta undantagsfall.

Svenska kommunförbundet: Styrelsen bestrider inte att det föreligger ett behov av samverkan i vissa fall. Däremot ifrågasätter styrelsen om den lagtekniska lösningen är lämplig.

Styrelsen har i yttrande den 17 mars 1978 till Bostadsdepartementet och Kommunikationsdepartementet angående Kommunal och enskild väghållning samt Kommunernas gatuhållning efterlyst en genomgripande översyn av anläggningslagen. I avvaktan på en sådan omarbetning av anläggningslagen bör inga större ändringar eller tillägg göras. Särskilt gäller detta sådana ändringar som det här är fråga om. Anläggningslagen reglerar samverkan mellan fastigheter beträffande gemensamma anläggningar. Täkt är en verksamhet och således ett främmande inslag i lagen.

De föreslagna reglerna om täktsamverkan leder också till oklar överprövning genom blandningen av administrativa beslut (länsstyrelsen) och judiciella beslut (fastighetsbildningsmyndigheten). Problem av den här typen torde kunna undvikas om samverkan kan arrangeras via ett med rättsverkningar förenat planinstitut för täktreglering i den nya plan- och byggnadslagstiftningen. Sammantaget leder detta till att kommitténs förslag om täktsamverkan inte bör genomföras.

Om förslaget ändå skulle komma att genomföras måste kommunerna ges en starkare ställning vid prövningen. Styrelsen anser vidare att det innebär onödigt krångel att kräva obligatorisk samverkan så som den föreslagna 18 a § i naturvårdslagen är utformad. När två eller flera fastigheter berörs måste huvudregeln vara att fastighetsägarna kan samverka på frivillig grund. En i lag reglerad samverkan bör tillgripas först vid oenighet mellan fastighetsägarna.

Sveriges industriförbund: Förbundet vill här instämma i den reservation som inlämnats av riksdagsledamoten Lothigius. Förbundet kan konstatera att en ur rättssäkerhetssynpunkt tvivelaktig trend uppenbarligen alltjämt är för handen vad gäller täktverksamhet. 1973 års lagstiftning, där ersättningsrätten vid vägrat tillstånd togs bort, biträdades ej av Förbundet. Den föreslagna möjligheten till en tvångsreglerad täktsamverkan är inte annat än en ytterligare inskränkning av den enskilda äganderätten. För den enskilde fastighetsägaren som på hel- eller deltid driver en täkt leder de föreslagna tvångsreglerna till en försvårad planering av den personliga ekonomin. Olika fastighetsägare har olika uppfattning om lämplig tid för exploatering – ett helt naturligt förhållande. Skillnader i förmögenhets- och inkomstförhållanden kan också motivera helt olika syn på hur en exploatering skall bedrivas och vid vilken tidpunkt. Angivna svårigheter ökar ju större samfällighetsbildningar myndigheterna ämnar kräva.

Av det anförda framgår att Förbundet ej kan biträda de föreslagna tvångsreglerna för täktsamverkan varken i avseende på anläggningslagens tillämpningsområde, de föreslagna ändringarna i naturvårdslagen eller i expropriationslagen.

5.4 Samordning med vattenlagens bestämmelser om skydd för grundvatten

Remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att frågan om täkttillstånd inte får prövas förrän frågan om skydd för grundvatten har avgjorts.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag i detta avseende. Med hänsyn till vunna erfarenheter i länet vill länsstyrel-

sen särskilt framhålla behovet av bättre underlag vad gäller grundvattenförhållandena vid provning av täktverksamhet. Särskilda problem har varit bevisbördan vad gäller påtalade vattennivåer (även kvaliteter) i enskilda brunnar i närheten av pågående täkter. För såväl provningsförfarande som myndigheters tillsynsverksamhet bör närmare anvisningar för grundvattenbedömningar samt bevisbördan närmare klarläggas. Dessa utredningar bör prioriteras. Uttaget under grundvattennivån ökar, vilket är positivt ur hushållningssynpunkt vad gäller grusförsörjningen. Konsekvenserna härav för grundvattentillgångarna är dock otillräckligt kända.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Det är önskvärt att en samordning sker mellan provningen av täktansökan och provning enligt vattenlagen. Nödvändigheten av att i 25 § naturvårdsförordningen uttrycka ett direkt förbud att pröva frågan om täkttillstånd innan beslut enligt 2 kap. 64 § vattenlagen fattats kan dock ifrågasättas. I fall, där det är uppenbart att täktverksamhet inte kommer att stå i strid mot föreskrifterna i ett kommande beslut om grundvattenskydd, bör täkttillstånd kunna meddelas innan formellt beslut om grundvattenskydd föreligger. Länsstyrelsen föreslår att tillägget till 25 § naturvårdsförordningen ges innebörden att länsstyrelsen får uppskjuta provning av täkttillstånd till dess beslut enligt vattenlagen fattats. Länsstyrelsen föreslår dessutom att denna regel skall gälla beträffande beslut enligt både 2 kap. 64 § och 2 kap. 65 §. Den senare paragrafen torde vara den som är naturligast att tillämpa i sådana fall som här avses.

Länsstyrelsen i Stockholms län: Enligt det nya förslaget får frågan om täkttillstånd inte provas förrän frågan om skydd för grundvattnet har avgjorts. Med hänsyn till att detta kan försena täktärendet betydligt bör länsstyrelsen kunna medge undantag från denna grundläggande regel i ärenden som inte berör något känt grundvattenintresse.

Länsstyrelsen i Östergötlands län: Utredningen föreslår en samordningsregel i 25 § 3 st naturvårdsförordningen i fråga om vattenlagens bestämmelser om skydd för grundvatten. Grundtanken att man skall avvakta skydds-föreskrifterna enligt vattenlagen innan tillstånd lämnas enligt naturvårdslagen är riktig. Det kan dock ifrågasättas om den starka betoning som utredningen gör av att ärendena bör behandlas åtskilt är helt lämplig. En allt för långt driven åtskillnad kan leda till en onödig formalisering av handläggningen och risk för förlängda handläggningstider. Det är ofta ett önskemål eller krav från vattenskyddssynpunkt att täktverksamheten avbryts på viss nivå ovanför grundvattnet. Länsstyrelsen bör ges möjlighet att på enkelt sätt när frågan aktualiseras i samband med ett täktärende, lämna en sådan föreskrift med stöd av vattenlagen. Förhållandet är analogt med de miljöskyddsfrågor som påkallas av en tilltänkt täkt.

På samma sätt som t. ex. råd och anvisningar enligt miljöskyddslagen nu lämnas i täktbeslut enligt naturvårdslagen bör föreskrift om lägsta täktnivå i förhållande till grundvattnet kunna ges i täkttillståndet när så erfordras. Det bör då naturligtvis fullt klart av beslutet framgå att föreskriften meddelas enligt vattenlagen och ej enligt naturvårdslagen. Den föreslagna bestämmelsen i naturvårdsförordningen bör omfatta också miljöskyddsfrågorna och utformas så att ovan angivna smidiga tillämpning blir möjlig. Alternativt kan motivuttalanden om sådan tillämpning göras eller vattenlagens ifrågavarande bestämmelser justeras så att det blir möjligt. I de fall ett täktföretag ej blir tillåtligt från miljöskydds- eller vattenskyddssynpunkt

bör naturligtvis ett sådant beslut meddelas först eller samtidigt. Taktfrågan enligt naturvårdslagen bör då ej föranleda någon åtgärd med hänvisning till att tåkten enligt annan lagstiftning ej är tillåtlig.

5.5 Infordrande av säkerheten för efterbehandlingsarbeten

Kommitténs förslag att länsstyrelsen skulle ges rätt att hålla inne expeditionen av ett tillståndsbeslut till dess sökanden i ärendet har ställt godtagbar säkerhet, får ett blandat mottagande av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Många menar att den föreslagna åtgärden i praktiken är mindre verksam med hänsyn till att en tillståndsgiven takt torde kunna igångsättas, trots att tillståndsbeslutet inte har expedierats.

Statens naturvårdsverk: Endast ett fåtal säkerheter har utnyttjats för att få till stånd efterbehandling. Förklaringen härtill torde bl. a. vara att säkerheten fungerar som ett påtryckningsmedel varigenom efterbehandling ofta blir utförd utan att säkerheten tas i anspråk. Det kan emellertid inte uteslutas att den omfattande procedur med förelägganden, delgivning, viten m. m. som föregår ett ianspråktagande av säkerheten har medfört att länsstyrelsen tvekar att utnyttja säkerheten. Ofta söks andra lösningar, såsom att en ny exploatör tar sig an tåkten, även om detta innebär att angelägen efterbehandling skjuts flera år på framtiden. En översyn i samband med utredningen av om bestämmelserna på detta område kan förenklas hade varit värdefull för naturvården.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd: LON avstyrker förslaget att länsstyrelsen skall kunna innehålla expedition i avvaktan på säkerhet. Förslaget framstår som principiellt felaktigt, eftersom beslut bl. a. anger vilken säkerhet som skall ställas. Förslaget strider mot förvaltningslagens principer om underrättelse till part. Det syns också föga ändamålsenligt i praktiken, eftersom beslutet ändå gäller oavsett expeditionen sedan det väl har fattats.

Kammarrätten i Göteborg: Kammarrätten delar kommitténs uppfattning att en bestämmelse bör införas i naturvårdslagen som underlättar för länsstyrelsen att avkräva tillståndshavaren säkerhet för efterbehandlingsarbeten. Den föreslagna bestämmelsen (27 § naturvårdsförordningen) är emellertid enligt kammarrättens mening inte lyckad. Att hålla inne expeditionen torde inte vara särskilt effektivt som påtryckningsmedel. Att sätta i gång grustakten sedan väl tillstånd har beviljats men innan tillståndsbeslutet har expedierats är en gärning som knappast torde kunna beivras. En bättre ordning är enligt kammarrättens mening att länsstyrelsen föreskriver i sitt tillståndsbeslut att tillståndet inte gäller förrän sökanden har ställt säkerhet som har godtagits av länsstyrelsen. Redan gällande bestämmelser synes ge möjlighet härtill. Länsstyrelserna bör måhända uppmärksammas på denna möjlighet.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Utredningen föreslår i 27 a § naturvårdsförordningen att expedition av takttillstånd får innehållas tills godtagbar säkerhet ställts. Det kan ifrågasättas om inte denna bestämmelse blir överflödig om länsstyrelsen får möjlighet att avslå taktansökningar där aktualitetskravet inte är uppfyllt.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Länsstyrelsen anser att utredningens förslag under denna punkt är otillfredsställande. Om frågan om ställande av säkerhet inte kan lösas på något smidigt sätt under själva ärendets handläggning bör länsstyrelsen i sitt tillståndsbeslut kunna föreskriva att tillståndet får tas i anspråk först sedan föreskriven säkerhet ingivits och godkänts av länsstyrelsen. Gällande lagtext bör justeras i enlighet härmed.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Redan i dag inforrdar länsstyrelsen om möjligt säkerhet för efterbehandlingsarbeten innan beslut om takt meddelas. Detta sker i samband med att länsstyrelsen bereder sökanden tillfälle att yttra sig över de särskilda villkor som berör beslutet. De som frivilligt inkommer med säkerhet gör det i regel vid detta tillfälle. För de övriga erfordras någon form av påtryckningsmedel. Den nu föreslagna ordningen enligt 27 a § naturvårdsförordningen är inte tillräcklig härför. Länsstyrelsen får därför föreslå att paragrafen i stället ges den utformningen att länsstyrelsen får möjlighet att avvisa en taktansökan om säkerhet inte ställts inom viss i lagen angiven tid. Vidare ifrågasätter länsstyrelsen om inte säkerheten skulle kunna begränsas till vissa typer som är lätta att kontrollera exempelvis bankgarantier och bankböcker. Länsstyrelsen anser även att lagstiftningen när det gäller möjligheterna att ta i anspråk säkerhet bör förtydligas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Länsstyrelsen verkar redan i dag för säkerhet för efterbehandlingsarbeten, innan beslut om takt meddelas. Det är enligt länsstyrelsens mening också lämpligt att denna princip fastslås i naturvårdsförordningen i enlighet med kommitténs förslag. Länsstyrelsen anser emellertid också att länsstyrelsen bör medges rätt att avvisa en taktansökan, om säkerhet inte inkommit till länsstyrelsen inom viss tid, t. ex. 3 månader, efter skriftlig begäran.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Som förslaget har utformats finns en uppenbar risk att ett beslut varken kan expedieras eller avskrivas då sökanden inte inkommer med begärd säkerhet. Länsstyrelsen föreslår i stället att man skall kunna ställa inforrdandet av ekonomisk säkerhet som ett krav för beslut. Då finns möjlighet att avskriva ärendet från vidare handläggning om sökanden ej inkommer med säkerhet inom föreskriven tid, exempelvis 30 dagar.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Det av kommittén lämnade förslaget att inte expediera tillståndsbeslutet förrän säkerhet ställts förefaller enligt länsstyrelsens mening inte praktiskt möjligt. Ett sådant förfarande skulle medföra olägenheter beträffande bl. a. diariesförläggning och expediering. Förfarandet torde dessutom strida mot expeditionskungörelsens (1964:618) 18 §. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör bestämmelserna i 18 § naturvårdslagen ändras så att *innan* tillståndsbeslut meddelas skall godkänd säkerhet ha ställts för efterbehandlingsarbetet. Med det aktualitetskrav på takttillståndsansökan som ställs genom föreslagen ändring av 18 § naturvårdslagen torde några formella hinder inte föreligga för att inforrdra säkerheten före den slutliga tillståndsprovningen.

Länsstyrelsen i Stockholms län: Länsstyrelsen i Stockholms län har aldrig haft några problem med att inkräva säkerhet i samband med tillstånd. Däremot är det alltför komplicerat för länsstyrelsen att utnyttja säkerheter

i de fall efterbehandlingsarbetena inte blir utförda. Lånspråktagandet av säkerheter måste förenklas, då det är synnerligen angeläget för länsstyrelsen att agera snabbt när sådana situationer uppstår.

Länsstyrelsen i Uppsala län: I beslut om tillstånd enligt 18 § NVL där länsstyrelsen meddelar föreskrift om säkerhet föreslår utredningen att länsstyrelsen skall få avvakta med expediering av beslutet tills sökanden ställer av länsstyrelsen godtagbar säkerhet. Länsstyrelsens erfarenheter visar att flertalet sökande aldrig företer någon säkerhet, utan avvecklar sina exploateringsplaner när de får kännedom om kravet på säkerhet. Det synes i sådana situationer vara meningslöst att meddela tillstånd i dessa ärenden. Vidare anser länsstyrelsen det administrativt sett orationellt att först meddela beslut och sedan avvakta med expediering av beslutet tills sökanden kompletterar sin ansökan med säkerhet. Detta kan ibland dröja flera månader.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: — — — Det synes tveksamt om förslaget innebär några fördelar för länsstyrelsen, när det gäller att bevaka om säkerhet kommer in. Det vore ur praktisk handläggningssynpunkt enklare att säkerhet ställdes innan tillståndet utfärdades.

Miljögruppernas riksförbund: Markåterställningen efter avslutat utnyttjande av täkt bör enligt vår mening ytterligare säkras genom att för ändamålet ställd säkerhet inflationsskyddas på lämpligt sätt t. ex. genom att beloppet fortlöpande korrigeras med hänsyn till penningvärdets förändring. Därigenom ökar möjligheterna till verkningsfyllda insatser ur naturvårdssynpunkt även om penningvärdet försämras. Vi vill i sammanhanget också påpeka vikten av att fortlöpande återställning sker även under pågående verksamhet.

Länsstyrelsen i Västmanlands län: I detta sammanhang vill länsstyrelsen belysa ytterligare ett förhållande som inte tagits upp i betänkandet. — — —

I några äldre täktärenden har länsstyrelsen lämnat tillstånd utan att det vid detta tillfälle ställdes krav på säkerhet. I ovanstående lagtext talas om *ytterligare* säkerhet varför föreskrifterna inte torde vara tillämpliga i de fall säkerhet inte tidigare krävts. Eftersom det även i dessa fall är angeläget att tillräcklig säkerhet finns föreslår länsstyrelsen att lagen ändras så att säkerhet kan krävas in även i sådana fall.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län: En annan fråga med anknytning till täkttillstånden som diskuterats i Älvsborgs län gäller i vad mån ställda säkerheter kan användas även för återställning av fabriksområden innefattande betongfundament, byggnader m.m. Dessa lämningar hänför sig många gånger inte till täktverksamheten utan till den verksamhet i form av krossverk, asfaltverk, lerugnar och liknande, som bedrivits i anslutning till täktverksamheten. Några möjligheter att föreskriva säkerheter i samband med provning enligt miljöskyddslagen finns inte.

När efterbehandling av täktområde utförts och godkänts upphör beslutet att gälla och säkerheten betalas åter. Fall har inträffat då vattenerosion eller annan oförutsedd påverkan skett i täkterna utan att någon ansvarig funnits. Länsstyrelsen föreslår att det för varje län avsätts en fond att användas när nämnda fall inträffar.

6 Tillsyn över täkter m. m.

6.1 Allmänna synpunkter

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran naturvårdskommitténs förslag att förbättra täkttillsynen genom att ålägga kommunerna ett ansvar för denna tillsyn. Flera remissinstanser kritiserar dock kommitténs uppfattning att en i författning reglerad uppdelning av tillsynsansvaret mellan länsstyrelse och kommun inte bör införas utan att de bör ha möjlighet att i det enskilda fallet finna den lämpligaste formen för samarbete.

Statens vägverk: Naturvårdskommittén konstaterar att den löpande tillsynen av täkterna inte fungerar. Vägverket anser dock att man följer gällande föreskrifter. Erfarenheten från vägförvaltningarna pekar i stället på svårigheter för kommunernas tillsynsmän att bedöma vad i åtgårdsväg som är skäligt. Skillnaden i bedömningar mellan olika kommuner är också vanligt förekommande.

Tillsyn av täkter bör skötas av utbildad personal med kunskap om föreskrifternas tillämpning. Vägverket ställer sig tveksamt till förslaget att tillsynsansvaret läggs på kommunerna och anser att ansvaret även i fortsättningen bör åvila länsstyrelserna.

Riksrevisionsverket: Kommittén föreslår att kommunernas tillsynsansvar görs obligatoriskt. RRV konstaterar i detta sammanhang att berörda tillsynsmyndigheter på lokal, regional och central nivå har att bedriva tillsyn eller tillsynsliknande aktiviteter enligt flera olika författningar. Detta gäller förutom naturvårdslagen bl. a. enligt miljöskyddslagen, lagen om hälso- och miljöfarliga varor samt hälsovårdsstadgan. RRV anser det väsentligt att en samordnad planering och prioritering av tillsynsaktiviteterna enligt dessa författningar kommer till stånd. En sådan samordning torde behöva stödjas genom råd och anvisningar av de centrala tillsynsmyndigheterna. Eftersom antalet täktanläggningar är stort, kan det enligt RRVs mening vara mindre relevant att uppställa mål av typen "varje anläggning skall besökas varje år". Snarare torde tillsynsaktiviteterna få inriktas mot de mest angelägna täktyperna. Detta är enligt RRV:s uppfattning en typ av prioriteringar som kan bli aktuell.

Riksantikvarieämbetet: Förslaget om att kommunerna får ett tillsynsansvar för pågående täkter för att kontrollera att gällande föreskrifter följs har intresse även för kulturminnesvården. Till grustäktstillstånden fogas i allmänhet en hänvisning till 8 § andra stycket i fornminneslagen, som talar om att arbete skall avbrytas om en tidigare ej känd fornlämning anträffas. Från riksantikvarieämbetets synpunkt skulle det vara önskvärt att den kommunala tillsynsmannen även i någon mån kunde tillse att fornlämningar ej borttages utan undersökning. Ansvaret för tillsynen av fornlämningarna skulle dock även i fortsättningen helt vila på länsstyrelsen. Ämbetet önskar delta i utformningen av eventuella arbetsföreskrifter för den kommunala täkttillsynen eller i utbildning för detta ändamål.

Statens naturvårdsverk: Verket delar utredningens uppfattning att den kommunala tillsynen f. n. främst bör inriktas på tillsyn av pågående täkter. Det bör emellertid stå länsstyrelserna fritt att med kommunerna träffa

överenskommelser om ett vidare samarbete. Bland de löpande tillsynsuppgifterna vill verket peka på det mycket uttalade behovet av att en kontroll sker av att föreskrifter om utmärkning av täktgränser och markeringar av fixpunkter följs. Efterlevnaden av dessa föreskrifter, som regelmässigt tas med i tillståndsbeslut, är så dålig i många län att det finns skäl för berörda länsstyrelser att överväga om inte någon form av intyg om godkänd utmärkning skall krävas. För den som skall utföra tillsynen är markerade gränser som regel ett nödvändigt hjälpmedel. Som följd av det föreslagna större kommunala ansvaret bör därför gälla att vid utmärkningen särskild hänsyn skall tas till kommunens önskemål och att den tjänsteman som av kommunen utsetts att ha uppsyn över täktverksamheten skall kunna utfärda intyg om godkänd utmärkning. Markering av täktgränser och dylikt bör ske så snart som möjligt efter att tillstånd meddelats. Som huvudregel bör gälla att driften inte får påbörjas förrän utmärkning skett. I samband med kontroll av utmärkningen bör även tillfället utnyttjas till att tillsammans med tillståndshavaren och om denne inte själv skall bedriva täkten, även tillsammans med den som skall utföra brytningen, gå igenom villkor och föreskrifter i tillståndet. Det bör även kunna anföras åt kommunal tillsynspersonal att i samband med utmärkningen detaljustera de täktgränser, som anges i kartor till beslutet, om särskilda skäl kan ge anledning härtill.

Genom den tillsyn som här tagits upp kan kontrolleras att tillståndets föreskrifter följs så att skadan på naturmiljön blir så liten som möjligt. För de flesta täkter är denna tillsyn tillräcklig. För vissa täkter, främst täkt under grundvattenytan och torvtäkt som medför förändringar av hydrologin kan utöver denna tillsyn krävas att någon form av kontroll av dessa förändringar utförs. Även om tillstånd givits på grundval av noggrant utförda förundersökningar kan behov uppstå av att under driften kontrollera eventuella förändringar av vattenbeskaffenhet, grundvattennivåer, limniska och mikrobiologiska förhållanden. Befogenheten för länsstyrelsen att med stöd av nu gällande bestämmelser i naturvårdslagen föreskriva sådant kontrollprogram är oklar. Verket finner det därför angeläget att få klarlagt huruvida det förslag till förtydligande som föreslås i 18 § och som säger att även "andra föreskrifter som behövs från naturvårdssynpunkt" får meddelas skall anses innefatta en sådan befogenhet.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd: Goda skäl synes ha anförts för att dela tillsynsansvaret mellan länsstyrelserna och kommunerna. — — —

Länsstyrelsen i Blekinge län: Enligt förslaget skall det kommunala tillsynsorganet liksom också länsstyrelsen kunna meddela föreläggande för att åstadkomma rättelse. Länsstyrelsen ifrågasätter lämpligheten av att ha två organ med samma befogenheter. Enligt länsstyrelsens mening bör denna befogenhet endast tillkomma länsstyrelsen som tillståndsmyndighet.

För att minska täkternas totala omfattning och för att underlätta tillsynsarbetet är det enligt länsstyrelsens mening önskvärt att kortast möjliga brytningstider föreskrivs i tillstånden samt att restriktivitet iaktas i fråga om förlängning av tillstånd.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag om att ett kommunalt tillsynsansvar tillskapas jämte länsstyrelsens tillsynsansvar. Det är dock angeläget att kommunens tillsynsansvar ges en klar avgränsning och att detta underställs länsstyrelsens ansvar för tillsynen. För kommunens besiktningsverksamhet bör kunna utarbetas anvisningar som anger besiktningsens omfattning.

Länsstyrelsen i Jönköpings län: Som kommittén själv anför ligger den tilltänkta tillsynsadministrationen i linje med den allmänna strävan att delegera beslutsfunktioner från regionala till kommunala myndigheter. Länsstyrelsen delar i princip denna uppfattning. I det aktuella fallet kan det dock få den följden att länsstyrelsen som besvärinstans – i fall ett kommunalt beslut om rättelse vid vite utfärdats mot en företagare – kommer att få pröva i vad mån kommunens beslut står i överensstämmelse med de villkor och föreskrifter som länsstyrelsen själv utfärdat. Det torde knappast vara invändningsfritt från rättssäkerhetssynpunkt med en sådan ordning. Bestämmelserna bör därför omarbetas. Detta kan ske genom att tillskapa en annan besvärssordning, alternativt att överlåta hela tillstånds- och tillsynsverksamheten på kommunerna. Ett tredje alternativ är att låta länsstyrelsen från fall till fall delegera tillsynsverksamheten till kommunerna men då inte ge kommunerna möjligheter att utfärda föreläggande för att rätta till brister i verksamheten.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: När det gäller kommunernas utökade engagemang beträffande täktillsynen ställer sig länsstyrelsen däremot principiellt mera positiv.

Det är emellertid ej ovanligt att kommunen själv kan vara en av de lokala exploatörerna av grusfyndigheter. Detta är i så fall en omständighet som talar mot att kommunerna skall överta tillsynen. Ett annat skäl är att tillsynen kan variera kraftigt från den ena kommunen till den andra beroende på olika ambitionsnivå, skilda värderingar etc. hos besiktningsmännen.

Enligt länsstyrelsen är det därför tveksamt att överföra tillsynen i sin helhet till kommunen.

Ett delat ansvar och en samverkan mellan stat och kommun torde sannolikt vara en mera framkomlig väg när det gäller att uppnå en effektiv, rättvis och ej alltför kostnadskrävande tillsynsverksamhet.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Det är helt riktigt som kommittén påpekar att täktillsynen i dag är eftersatt på grund av bristande resurser. Länsstyrelsen tillstyrker därför att kommunerna får ett ökat ansvar för täktillsynen.

Däremot anser länsstyrelsen att rätten att utfärda vitesförelägganden bör kvarligga på den myndighet som meddelat tillståndet och däri angivna villkor.

Länsstyrelsen ser dock som positivt att kommunerna genom sin lokal-kännedom snabbare kan uppmärksamma uppkomna oegentligheter. Kommunens tillsynsansvar bör omfatta möjligheten att muntligen eller via skrivelse påtala överträdelse och kräva rättelse hos den som begått den felaktiga handlingen. Om detta inte ger resultat bör ärendet överlämnas till länsstyrelsen som har att eventuellt utfärda vitesföreläggande.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: Kommunerna har f. n. mycket skiftande möjligheter att klara ytterligare tillsynsansvar. På grund av otillräckliga resurser har många kommuner svårigheter att klara tillsynsuppgifter som redan nu enligt lag ålagts dem. Ett obligatoriskt ansvar med det innehåll som utredningen föreslår skulle ytterligare förvärra detta förhållande.

Kommittén anför att tillsynen till skillnad från besiktning av efterbehandlade täkter kan utföras av personal utan viss bestämd utbildning. Länsstyrelsen håller inte med om detta. I många fall krävs vid tillsynsarbete ställningstaganden beträffande frågor om jämkning av föreskrifterna,

utförda successiva återställningsarbeten m.m. Bedömningar av främst geologisk, hydrologisk och botanisk art är således vanligt förekommande.

Enligt länsstyrelsens uppfattning är det väsentligt att tillsynsärendena i största möjliga utsträckning ges en samstämmig prövning och bedömning. Kommitténs förslag innebär stor risk att tillsynen kommer att bedrivas i former som skiljer sig inte endast från län till län utan också från kommun till kommun.

Ett kommunalt tillsynsansvar kommer att innebära ett stort engagemang och merarbete även från länsstyrelsens sida. Länsstyrelsen skall enligt förslaget bära det övergripande ansvaret för att tillsynen fungerar. Vidare förutsättes att samarbete och i vissa fall samråd sker med länsstyrelsen.

Länsstyrelsen anser att en enhetlig och effektiv tillsyn bättre tillgodoses genom en förstärkning av länsstyrelsens resurser. Med personella resurser motsvarande 1,5 helårstjänster torde länsstyrelsen kunna genomföra täktprövningen och tillsynsarbetet på ett tillfredsställande sätt. Den av kommittén föreslagna täktavgiften synes väl täcka dessa kostnader. Från samhällsekonomisk synpunkt måste det vara mindre kostsamt med denna förstärkning på regional nivå.

Länsstyrelsen avstyrker kommitténs förslag om ett obligatoriskt kommunalt ansvar för tillsynen. Däremot bör länsstyrelse och kommun i samförstånd söka finna lämpliga former för vissa tillsynsuppgifter. Ett sådant system på frivillig basis kan förslagsvis innebära att kommunen genom besiktningsrapporter fortlöpande upplyser länsstyrelsen om förhållandena i täkterna.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Naturvårdskommittén föreslår således att ansvaret för täkttillsynen regleras i naturvårdslagen enligt det system som i dag tillämpas inom länet. Om både länsstyrelser och kommuner skall ha rätt att meddela föreläggande kräver detta dels ett nära samarbete mellan länsstyrelse och kommun, innan ett sådant beslut fattas, dels ett ökat informationsutbyte mellan länsstyrelsen och länets 20 kommuner för att skapa förutsättningar för en likartad tillämpning av föreskrifter och lagar. Förslaget kommer enligt länsstyrelsens mening att medföra en ökad byråkratisering. Antalet beslut om föreläggande understiger f. n. 10 per år. Med en ökad och bättre tillsyn bör antalet föreläggande per år på sikt inte öka väsentligt. Förslagets olägenheter överstiger dess förtjänster. Länsstyrelsen avstyrker därför betänkandets förslag i den del som avser rätt för kommun att meddela beslut om föreläggande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Kommittén föreslår att kommunerna får ett tillsynsansvar i fråga om täkter samt att kommunerna själva får bestämma hur tillsynsfrågorna ska handläggas. Här måste det dock ankomma på resp. länsstyrelse att i samråd med den kommunala nämnd eller person som ska ha hand om täkttillsynen, klara ut om även slutbesiktningen av en täkt skall utföras av kommunen. Om det finns erforderlig kompetens i kommunen bör denna besiktning kunna utföras av den kommunala tillsynspersonen. Länsstyrelsen har ändå möjlighet att om det bedöms nödvändigt göra en slutbesiktning innan säkerheten återsändes.

Med tanke på den arbetsbelastning som kommunerna i många fall har kan personalfrågan för tillsynsverksamheten skapa problem. Redan i dag finns det uppgifter som ålagts kommunerna vilka de inte anser sig "orka med".

Länsstyrelsen i Uppsala län: Den föreslagna ändringen i 39 § NVL som ger såväl kommunen som länsstyrelsen möjlighet att meddela föreläggande är enligt länsstyrelsens uppfattning inte bra. Förslaget innebär en splittring av tillsynsansvaret och förefaller därigenom inte vara tillfredsställande vare sig för exploaterings- eller tillsynssidan. Enligt länsstyrelsens uppfattning vore det bättre om det system med tillsynsmän som i dag finns inom vissa kommuner utvecklades. Tillsynsmännen skulle fortlöpande kunna besiktiga takterna och hålla länsstyrelsen informerad om utvecklingen. Detta är viktigt bl. a. mot bakgrund av att länsstyrelsen skall behålla ansvaret för den slutliga besiktningen och godkännandet av efterbehandlingen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Kommunerna tilldelas successivt allt mer omfattande uppgifter inom miljö- och naturvård. Analogt härmed är det rimligt att kommunerna också formellt tilldelas funktioner inom grustäktverksamheten. För de kommunala tjänstemän som enligt förslaget skall utöva den löpande kontrollen kan det synas otillfredsställande att den slutliga besiktningen ändå huvudsakligen förutsätts utföras av länsstyrelsen särskilt som erfarenheterna av den kontroll som kommunerna utövat av takterna i länet är goda.

Enligt länsstyrelsens mening bör också slutbesiktning kunna utföras av kommunen i större utsträckning än vad förslaget synes innebära. Ett samarbete för fördelning mellan kommunen och länsstyrelsen av dessa uppgifter bör kunna utvecklas. Som nyss framkommit fungerar ett sådant samarbete redan inom detta län. Någon ändring av lagförslaget krävs inte för denna ordning.

Länsstyrelsen i Örebro län: Enligt förslaget till ändring i 39 § naturvårdslagen ges kommunal nämnd med ansvar för täkttillsynen rätt att meddela föreläggande om rättelse. Innan sådant föreläggande meddelas förutsätts enligt utredningen att kommunerna samråder med länsstyrelsen. Enligt 40 § naturvårdslagen förs talan mot kommunal myndighets beslut enligt naturvårdslagen hos länsstyrelsen genom besvär. I ärende där kommunal nämnd beslutat om föreläggande synes det enligt länsstyrelsens uppfattning inte vara lämpligt att länsstyrelsen samtidigt är besvärsmyndighet och har samrådsfunktion med den beslutande myndigheten. Med hänsyn till de samråd som naturligt bör förekomma mellan kommunen och länsstyrelsen i täktfrågor bör föreläggande om rättelse enligt 39 § naturvårdslagen beslutas av länsstyrelsen efter förslag från kommunen.

Domänverket: Domänverket avstyrker — — — att kommunerna skall utöva kontroll i valfri omfattning av täktverksamhet mot löpande räkning till täktinnehavaren för kontrollverksamheten. Tillståndsgivning, löpande tillsyn samt besiktning efter avslutad täkt och återställning bör handhas av samma myndighet, i det här fallet länsstyrelsen.

Ekerö kommun: I betänkandet föreslås ett utökat kommunalt ansvar för löpande tillsyn och kontroll av efterlevnaden av täktbeslut. Kommunen tillstyrker detta förslag. Härigenom bör tillsynen kunna förbättras. Det bör dock påpekas, som angivits i det föregående, att det behövs bättre planer för att tillsynen ska bli effektiv. Många av de nu gällande täktplanerna är utförda på ett synnerligen schematiskt och enkelt sätt. I de flesta fall saknas etappindelning av återställningsarbetet, föreskrifter om återställningens utförande, tidplan o. d. För att en meningsfull kontroll och tillsyn

skall kunna ske erfordras genomarbetade täktplaner av vilka framgår brytningsriktningar, skyddszoner, etappindelning av återställningsarbetena sektioner av blivande släntlutningar, föreskrifter om plantering, grässådd, placering av bullrande kross och sorterverk m. m.

I vissa fall uppkommer även svårigheter då tillståndshavaren och grus-exploatören ej är samma person.

Länsstyrelsen bör även i fortsättningen ha de övergripande ansvaret för att täkttillsynen fungerar.

Kommunen anser dock att befogenheten att besluta om föreläggande och vite endast bör tillkomma länsstyrelsen då de har det övergripande ansvaret för täkttillsynen samt tillgång till erforderlig expertis.

Luleå kommun: Mot detta förslag vill vi anföra: Luleå kommun har i dag inte personal som kan ta på sig dessa nya arbetsuppgifter. En nyrekrytering blir ovillkorligen nödvändig, om täkterna skall besiktigas seriöst enligt utredningens förslag.

Vi föreslår, att tillsynen läggs hos *en* huvudman, kommun eller länsstyrelse. — — —

Malmö kommun: Kommunens ansvar för tillsynen av täktverksamheten bör därför även omfatta efterbehandlingsarbetena.

Centralorganisationen SACO/SR: Lantmätarföreningen instämmer i att gränserna för täktområdet behöver markeras på marken och att nödvändiga fixpunkter för höjdbestämningen markeras och skyddas. Med hänsyn till den betydelse dessa markeringar har från rättssäkerhetssynpunkt och för samhällets tillsyn över verksamheten anser lantmätarföreningen att utsättningen bör genomföras av mätningstekniskt kunnig personal. Vidare bör mätningarna dokumenteras i kommunernas mätningsarkiv. Kommitténs förslag att täktföretaget självt skall svara för utsättningen kan inte godtas.

Mätningkungörelsen (1974:339) är tillämplig på åtgärder enligt NVL bl. a. upprättande av underlagskarta för täktplan. De kompetenskrav som gäller för mätningar enligt mätningkungörelsen skall givetvis också vara tillämpliga vid utsättning och markeringar av täktområde.

Lantbrukarnas riksförbund: — — — Kommittén föreslår vidare att kommunerna skall få lagstadgad skyldighet att öva tillsyn över befintliga täkter och eventuell förekomst av olaglig täktverksamhet inom kommunen. Enligt kommittén skall dock länsstyrelsens översiktliga skyldighet på området kvarstå. Detta förfarande synes innebära en allmänt orationell administrativ ordning. Enligt LRF:s mening bör statsmakterna här ta ställning för antingen att det skall vara länsstyrelsen som handlägger naturvårdsärenden och sköter tillsynen eller att det skall vara en primärkommunal angelägenhet.

Grus- och makadamföreningen: Länsstyrelsen, som har det övergripande ansvaret, bör även svara för den löpande tillsynen. Denna blir härigenom enhetlig. Att ålägga de över 250 kommunerna denna tillsyn, medför stor risk för oenhetlig bedömning förutom ökad byråkrati och ökade kostnader genom ökad mängd befattningshavare. Länsstyrelserna som svarar för tillståndsprövningen och kontrollen av efterbehandlingen bör även svara för den löpande tillsynen; dessa faser har ett inbördes samband som icke

bör brytas. Inget hindrar kommunen att vid behov delge länsstyrelsen synpunkter under brytningstiden. Tillsynen blir både effektivare, enhetligare och billigare om en länsstyrelsens besiktningsman bereser länet än om tio eller tjugo gånger fler kommunala kontrollanter kopplas in.

Svenska kommunförbundet: Styrelsen anser att starka skäl talar för att hela tillsynsansvaret överförs till kommunerna. Flera kommuner har redan i dag ansvaret för både inventering och tillsyn av täkter. Tillsynen bör kunna ingå som en naturlig del i andra kommunala engagemang på det tekniska området.

Ansvarsfrågan bör inte – på det sätt som föreslås – lämnas oreglerad för överenskommelse mellan länsstyrelse och kommun. En sådan ordning leder förr eller senare till kompetenskonflikter. Oklarheter om uppgiftsfördelningen är till nackdel både för tillsynsmyndigheterna och täktföretagen.

Kommittén föreslår en fortlöpande detaljerad kontroll av länsstyrelsen och naturvårdsverket över den kommunala tillsynen via råd och anvisningar, besiktningsrapporter etc. Enligt styrelsen är detta ett synsätt, som inte ligger i linje med utvecklingen mot ett ökat kommunalt ansvarstagande och minskad statlig detaljkontroll. Om kommunerna skall åta sig tillsynen, måste kommunerna också få det fulla ansvaret för tillsynsarbetet.

För att en meningsfull tillsyn skall kunna ske erfordras genomarbetade täktplaner av vilka framgår brytningsriktningar, skyddszoner, etappindelning av återställningsarbetena, föreskrifter om plantering och grässådd samt placering av kross och sorterverk.

Tillsynsarbetet försvåras ofta av att bristfälligt kartunderlag används när täktplanerna upprättas. Den som skall utöva tillsynen måste enligt styrelsen ges rätt att ställa krav på kartunderlagets beskaffenhet. Täktområdet måste ofta redovisas med koordinatsatta brytningspunkter samt höjdangivelse för fixpunkt i täktområdets närhet. Kommittén har dock inte berört denna fråga.

Sveriges industriförbund: Förbundet är av uppfattningen att länsstyrelsen även fortsättningsvis skall svara för den löpande tillsynen. Besiktning och kontroll av täkter kräver geologisk kompetens vilken i dagens läge helt saknas ute i kommunerna. Visserligen föreligger förslag om att decentralisera stora delar av såväl miljövard som naturvard till kommunnivå. Kommunernas möjligheter att möta de nya decentraliseringsplanerna är däremot bristfälligt redovisade. Ej heller är klarlagt vilken expertis som i förekommande fall skall rekryteras till kommunnivå. I avvaktan på att dessa frågor löses bör den löpande tillsynen alljämt ligga kvar på länsstyrelserna. Annars föreligger risk för oenhetlig bedömning och snedvriden konkurrens.

6.2 Bestridande av kostnaderna för tillsynen av täkter

Ett övervägande flertal remissinstanser ansluter sig till naturvårdskommitténs principiella uppfattning att täktföretagen skall bära samhällets kostnader för täkttillsynen. Flera av dessa har dock erinringar mot kommitténs förslag till hur dessa kostnader skall tas ut. Enligt kommittén bör kommunerna ges befogenhet att direkt debitera täktföretagen kostnaderna för varje besiktning, medan staten skall få täckning för tillsynskostnaderna hos länsstyrelserna genom den av kommittén föreslagna täktavgiften.

Statens naturvårdsverk: Utredningen föreslår att kommunerna skall ges rätt att ta ut en avgift av tillståndshavarna för tillsynen. Det skall dock stå kommunerna fritt att avstå från att ta ut tillsynskostnaderna. Verket tillstyrker förslagen men vill framhålla nödvändigheten av att rättvisa regler skapas för hur kostnaderna skall tas ut. Skillnader mellan kommunerna bör begränsas så långt det går. Möjligheten att avstå från att ta ut tillsynsavgift bör enligt verkets mening främst vara lämplig att använda någon enstaka gång när besiktning sker i samband med någon annan förrättning som är huvudändamålet med resan.

Statskontoret: Naturvårdskommittén föreslår att kommunerna skall få ett större ansvar för besiktning av pågående täkter för att kontrollera att gällande föreskrifter följs. Besiktningskostnaderna skall kunna debiteras täktföretagen.

Den föreslagna löpande tillsynen kan enligt statskontorets mening betraktas som ett sådant kontrollprogram, vars kostnader bör kunna bäras av det berörda företaget. Statskontoret ansluter sig till kommitténs förslag beträffande finansieringen av kommunernas löpande tillsyn.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd: — — — Däremot ställer sig LON tvekan till förslaget om avgiftsfinansiering. Frågan om kostnadsansvaret på miljövårdsområdet bör ses i ett större sammanhang. Det är knappast helt oomtvistligt att nu ifrågavarande kostnader bör övervältras på täktföretagen. Man kan också fråga sig om inte avgiftssystemet i förslaget utformats alltför krångligt, med onödiga administrationskostnader som följd.

Länsstyrelsen i Blekinge län: — — — Länsstyrelsen anser vidare att det från administrativ synpunkt är olämpligt att ha både ett statligt och ett kommunalt avgiftssystem. Länsstyrelsen avstyrker därför förslaget att kommun skall ha rätt att ta ut kostnad för utförd tillsyn. Kommunernas tillsynsverksamhet bör i stället finansieras med skattemedel.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Det tillsynsarbete som därmed läggs på kommunerna kan dock ej anses vara så omfattande eller betungande att det finns anledning att genom en ny lag jämte tillhörande föreskrifter ge kommunerna rätt att ta ut kostnaderna av täktföretagen för tillsynen. Kostnaden för en eventuell administration av sådana avgiftsuttag kan befaras bli minst lika stor som kostnaden för själva tillsynen. Det är också tänkbart att avgiftsuttagen genom skillnader mellan olika kommuner i taxesättning och rutiner för utförande av tillsynen kan komma att drabba täktföretagen på ett mycket olikartat sätt. En sådan utveckling förefaller inte tillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt.

Länsstyrelsen i Hallands län: I motiveringen till 18 c § andra stycket naturvårdslagen har påpekats, att kommunerna inte är tvungna att ta ut ersättning av täktföretagen för tillsynskostnaderna, utan att dessa kan bestridas med allmänna skattemedel. Denna möjlighet kan ge upphov till skilda principer i olika kommuner och även olikartad behandling inom samma kommun, vilket förhållande bör ifrågasättas från allmän rättvisesynpunkt. En möjlighet som länsstyrelsen vill peka på i detta sammanhang är att kommunerna i samverkan, förslagsvis genom kommunförbundets länsavdelningar, enas om gemensamma principer för tillsynsavgiftens storlek och utdebitering.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Tillsyns- och produktionsavgifterna synes lätt kunna bli ett administrativt osmidigt sätt att debitera samhällets kostnader för tåktverksamheten. Alternativt kan expeditionsavgiften höjas kraftigt för tåkttillstånd. Denna avgift skulle då täcka både handläggnings- och tillsynskostnader. En sådan åtgärd skulle även effektivt rensa bort okynnesansökningar och även kanske i viss mån minska öppna täkter. Avgiften kunde lämpligen vara stegvis differentierad beroende på tåktens storlek eftersom stora täkter i regel fordrar mer handläggnings- och tillsynsresurser. Alternativt kan utredningens föreslagna tåktavgift kompletteras med en expeditionsavgift för handläggning plus en årlig grundavgift för tillsyn. I varje fall torde en fast helst årlig grundavgift vara att föredra eftersom en sådan gynnar stora rationella uttag och missgynnar täkter som ligger "i träda".

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Tillsynen av tåktverksamheten är i dag en myndighetsuppgift som inte ekonomiskt belastar tillståndshavarna eller den som olagligt utvinner grus, sten, sand etc.

Länsstyrelsen har i tidigare yttranden den 18 december 1978 och den 19 mars 1979 beträffande finansieringen av miljötillsynen avvisat tankar om avgiftsdebitering. Ett av skälen har varit att tillsynsuppgifterna inom miljö- och naturvården är att anse som myndighetsuppgifter vars verksamhet skall bestridas av det allmänna.

Mot bakgrunden härav ställer sig länsstyrelsen tveksam till införandet av tillsynsavgift.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Det förefaller också logiskt att kommunerna får rätt att finansiera sin tillsynsverksamhet via en särskild tillsynsavgift. Avgiftens storlek bör dock samordnas mellan kommunerna via kommunförbundet så att inte alltför stora lokala skillnader uppstår.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Det är enligt länsstyrelsens mening inte rimligt att tillsynen av tåktföretagens verksamhet m. m. bestrides med skattemedel. Länsstyrelsen tillstyrker därför att en tåktavgift införes men anser att avgiften i princip bör omfatta all tåktverksamhet, dvs. också ler-, torv- och matjordståkt. Länsstyrelsen anser i likhet med utredningen att det är väsentligt med en samordning av uppgifts- och avgiftsskyldigheten, för att så långt möjligt förenkla redovisningen för tåktinnehavaren.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: — — — Länsstyrelsen har i och för sig inte något att erinra mot att kommunerna får ersättning för de tjänster som tillhandahålles allmänheten. Huvudprincipen härvidlag måste emellertid vara att enbart de tjänster avgiftsbeläggs som kommunen tillhandahåller på begäran av den enskilde. Om kommun av den enskilde ska äga rätt att ta ut avgift för sådan verksamhet som det ex officio åligger kommunen att utföra måste det av författningen klart framgå i vilken omfattning och på vilket sätt denna verksamhet ska utföras. Kommittén har härvidlag inte tagit någon ställning. En så vag rättsgrund för ett ersättningsanspråk är stötande för allmänhetens rättskänsla och kan inte godtas.

I till arealen stora kommuner skulle en årlig schablonberäknad besiktningssavgift, beräknad på faktiska kostnader, i fall då tåkten ligger på långt avstånd från centralorten, bli oskäligt hög. Exploatörer, som inte kan räkna med leveranser till centralorter, har ofta mycket ojämna och blygsamma uttag. Om en avgift ska tas ut bör den i stället kopplas till den faktiskt uttagna årliga volymen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Enligt länsstyrelsens uppfattning är det viktigt att den tillsynsverksamhet som kommunen ska ansvara för präglas av informella, rådgivande kontakter med sådana täta intervall som är nödvändiga efter omständigheterna i resp. täkt. Ska tillsynen avgiftbeläggas kan risk föreligga att tillsynsmännen av kostnads- och rättviseskäl inte gör mer än 1 à 2 besök av mer formell karaktär på varje täkt. Därigenom missar man den huvudsakliga fördelen med ett system av lokala tillsynsmän som har möjlighet att mer kontinuerligt följa täktverksamheten. Länsstyrelsen ifrågasätter därför om tillsynsverksamheten bör avgiftbeläggas på det sätt utredningen anger.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Den som orsakar skada i naturen skall också betala kostnaderna för samhällets åtgärder för att avhjälpa skadan. Att ta ut kostnaderna dels genom täktavgift, dels genom särskilda räkningar för den kommunala besiktningen förefaller dock vara krångligt, och inte helt rättvist. Samhällets alla kostnader torde därför böra finansieras via en avgift, täktavgiften. Intäkterna bör sedan fördelas mellan stat och kommun. Ersättningen bör även i detta fall knytas till genomförda besiktningar och därmed innebära en sporre till kommunal tillsyn.

Länsstyrelsen i Örebro län: — — —. Länsstyrelsen ställer sig dock tveksam till en speciell besiktningsavgift. Denna borde kunna täckas av den särskilda täktavgiften varvid en reglering eventuellt senare kan ske mellan staten och berörd kommun. Införandet av en besiktningsavgift skulle sannolikt begränsa möjligheterna till ett smidigt samrådsförfarande mellan täktexploatören och besiktigande myndighet. Dessutom torde det ur täktexploatörens synvinkel upplevas som ologiskt att kommunen debiterar tillståndshavaren för en besiktning medan länsstyrelsen utför samma besiktning utan kostnad för tillståndshavaren.

Ekerö kommun: Kommunen tillstyrker att kommunens tillsynskostnader får debiteras tillståndshavaren. I dessa kostnader bör utöver personalkostnaden även kostnad för kontor, kartmaterial o. d. ingå. Av lagtexten bör även framgå att det är kommunen som avgör hur ofta kontroll och tillsyn skall ske.

Luleå kommun: Den föreslagna finansieringen av tillsynen — på två skilda sätt för kommunen resp. länsstyrelsen — är inte hållbar. Arbetsuppgifterna är nämligen inte klart avgränsade utan överlappar varandra och föreslås variera med hänsyn till resurser och kompetens.

Vi föreslår att tillsynen — — — finansieras från *en* källa. Om den föreslagna kommunala taxan införs, skall den beräknas med utgångspunkt från ett konsultarvode.

Grus- och makadamföreningen: Av samma skäl som redovisas beträffande den föreslagna täktavgiften — det är samhällets behov som framkallar täktverksamheten — bör kostnaderna för den löpande tillsynen bestridas med allmänna skattemedel. Att överlåta åt tvåhundra femtio kommuner att bestämma, sannolikt delvis olika, taxor för den löpande besiktningen, kan icke vara riktigt.

Svenska kommunförbundet: Styrelsen avstyrker kommitténs förslag till finansiering av tillsynsarbetet. Enklare vägar måste sökas än en debitering i varje enskilt fall. För de mindre täkterna kommer sannolikt den samman-

lagda avgiften per tåkt att bli så liten att det inte är ekonomiskt försvarbart att debitera företaget. Vidare är det mindre lämpligt att införa ett system med avgifter från fall till fall och för sådana prestationer som företaget inte har påvisbar nytta av. Styrelsen föreslår att man ytterligare skall undersöka möjligheten att låta tåktavgiften utgå som ett engångsbelopp i samband med tillståndet och att den får täcka kostnaderna även för det kommande tillsynsarbetet.

Avgiften bör tillfalla kommunen och inte staten. Tåktavgiften bör kunna användas för att finansiera även återställningen av äldre täkter.

Om ett system med avgifter enligt taxa ändå skulle införas måste självkostnadsprincipen tillämpas. Framställningen på s. 97 och 116 kan dock tolkas som om kommittén vill inskränka kommunernas rätt att ta ut självkostnaden för tillsynen. Det finns inte skäl att i detta sammanhang gå ifrån den princip som tillämpas i andra liknande situationer. När taxan upprättas måste således hänsyn tas till personalkostnader, resekostnader, traktementen samt till viss andel i administrationen. Det bör tillkomma kommunerna och Kommunförbundet att utarbeta normalförslag till taxa och inte naturvårdsverket så som sägs på s. 116.

Sveriges industriförbund: Den svenska miljöskyddsorganisationen är uppbyggd så att handläggningen av tillstånd och tillsyn bekostas av allmänna skattemedel. Den årliga budgetpropositionen avspeglar på så vis en politisk bedömning vad miljövården under ifrågavarande budgetår får kosta. En sådan bedömning baserar sig på en avvägning mot andra angelägna samhällsmål. Att finansiera skyddet av landets grustillgångar på annat sätt är enligt Förbundets uppfattning helt omotiverat.

6.3 Översyn av möjligheterna att åstadkomma rättelse vid brott mot naturvårdslagen

Naturvårdskommitténs förslag att förelägganden om rättelse vid brott mot naturvårdslagen skall kunna riktas även mot annan än gärningsmannen och att sådana förelägganden skall gälla även mot ny ägare till den fastighet som berörs tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

Kammarrätten i Göteborg: Kammarrätten delar kommitténs uppfattning att det är otillfredsställande att ett vitesföreläggande inte kan riktas mot ny ägare till en fastighet. En bestämmelse härom bör såsom kommittén har föreslagit införas i naturvårdslagen. Vad gäller den föreslagna utformningen av 39 § naturvårdslagen anser kammarrätten i likhet med kommittén att även annan person än gärningsmannen skall kunna föreläggas. Däremot bör inte såsom kommittén har föreslagit lämnas öppet mot vem ett föreläggande skall riktas. Kammarrätten anser i stället att den personkrets som får föreläggas bör närmare anges i lagtexten.

Vidare anser kammarrätten att i naturvårdslagen bör föras in en bestämmelse motsvarande den i 23 § lagen om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m.m. för att ge köpare skydd när han träffas av vitesföreläggande på grund av föregående ägares åtgärder.

De utvidgade möjligheter till ingripanden som kommittén har föreslagit har inte kombinerats med särskilda övergångsbestämmelser utan skulle därför få retroaktiv tillämpning. Kammarrätten avstyrker bestämt att de nya reglerna görs tillämpliga på åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet.

7 Täckavgift

Majoriteten av remissinstanserna är positiva till eller lämnar utan erinran förslaget att en särskild täckavgift på täktföretagens årliga produktion skall utgå för att täcka statsverkets kostnader för dels det föreslagna inventeringsprogrammet, dels handläggning av frågor om täkttillstånd och täkttillsyn. Från flera håll lämnas synpunkter på förslaget i dess olika delar, såsom administrationen av avgiften, avgiftspliktigt material m. m.

Statskontoret: Statskontoret tillstyrker förslaget till produktionsavgift. Någon specialdestinering av inflytande avgiftsmedel bör inte komma ifråga.

Riksrevisionsverket: Vad gäller förslaget att införa en täckavgift har RRV inga principiella invändningar. Det avgiftspliktiga kollektivet är förhållandevis väl avgränsat. Med hänsyn till storleken av de inkomster som avgiften beräknas ge är det emellertid enligt RRV:s mening angeläget, att administrationskostnaderna begränsas och att uppbörden och kontrollen av avgifterna således görs enkel.

Riksskatteverket: Om den föreslagna avgiften införs krävs enligt RSV:s mening i första hand att den kan tas ut på ett enkelt sätt. Härmed avses bl. a. att samhällets och de avgiftsskyldigas kostnader för administration, uppbörd och kontroll av avgiften inte blir alltför stora i förhållande till intäkterna från den.

Principiellt vill RSV ifrågasätta om en avgift som ger så liten intäkt som ca 12 milj. kr. per år bör införas med hänsyn till att kostnaderna oavsett hur avgiften administreras relativt sett måste bli höga.

Den föreslagna täckavgiften torde innebära att avgiften redovisas genom ca 10 000 deklarationer. Ser man bara till administrationen, är en höjd expeditonsavgift som helt motsvarar den föreslagna täckavgiften utan tvekan enklare att administrera än täckavgiften. Med tanke främst på att en tillståndsavgift i vissa fall skulle bli oproportionerligt hög och orättvis delar RSV emellertid kommitténs uppfattning att en eventuell avgift bör baseras på den årliga produktionen.

Av betänkandet framgår indirekt att det inom länsstyrelserna blir naturvårdsenheterna som skall ha hand om täckavgiften.

Enligt RSV:s mening krävs det generellt sett mycket starka skäl för att ansvaret för nya skatter eller avgifter skall läggas på myndigheter eller enheter inom myndigheter, som saknar erfarenhet av beskattning. — — —

Några bärande skäl för att göra länsstyrelsernas naturvårdsenheter till avgiftsmyndigheter har enligt RSV:s mening inte anförts. Anses länsstyrelserna böra tilldelas funktion som avgiftsmyndigheter bör i stället denna fullgöras inom skatteavdelningarna. Praktiskt skulle detta kunna ordnas så att de avgiftsskyldiga fullgör sin uppgifts- och deklarationsskyldighet genom att fylla i ett blankettset i förslagsvis två exemplar. Blankettsetet sänds till den enhet inom länsstyrelsen som fullgör funktionen som avgiftsmyndighet. Från denna enhet sänder man sedan det exemplar som är avsett för uppgiftsinsamlingen till naturvårdsenheten.

Den nu diskuterade ordningen har den fördelen att avgiftsärenden handläggs inom en skatteenhet, som har erfarenhet av skatteuppbörd, skattebeslut, administrativa sanktioner m. m.

Ett annat och mera ändamålsenligt alternativ är att RSV utses till avgiftsmyndighet. Uppgifterna kan lämpligen handhas av RSV:s punktskatte-

sektioner som svarar för administrationen av punktskatter av liknande karaktär. En av fördelarna med ett sådant arrangemang skulle vara att deklARATIONER inte skulle behöva avse varje täkt utan i stället varje avgiftsskyldig. Enligt utredningen uppgår antalet grus- och bergstäkter till ca 9 000 (s. 96) medan antalet företag i branschen uppskattas till ca 1 000 (s. 48). Varje sådant företag skulle med en sådan ordning per redovisningsperiod endast behöva avge en deklARATION som skulle innefatta samtliga innehavda täktstillstånd. DeklARATIONERNA skulle i likhet med vad som gäller beträffande övriga punktskatter kunna vara relativt summariska och i stort endast innehålla uppgifter om levererad eller uttagen kvantitet per täkt. Granskningen kan ske stickprovsvis bl. a. genom kollationering mot de mer utförliga uppgifter som förutsättes skola lämnas till länsstyrelsernas naturvårdsenheter.

Täktavgiften är en allmän avgift som – vilket redan nämnts – föreslås knytas till den beskattningsordning som gäller för övriga punktskatter genom LFK. De tillämpningsföreskrifter som skall utfärdas kommer till helt övervägande del att gälla uppbördsfrågor, frågor om särskilda avgifter m. m. Att en myndighet som i övrigt inte har uppgifter inom skatte- och avgiftsområdet skall utfärda sådana föreskrifter är enligt RSV:s mening olämpligt. I stället bör föreskrifter utfärdas av RSV. Så bör vara fallet inte bara om RSV blir avgiftsmyndighet utan också om länsstyrelserna skulle tilldelas denna uppgift. RSV avstyrker således kommitténs förslag i denna del.

I sina beräkningar synes kommittén inte ha gjort några uppskattningar över och tagit hänsyn till kostnaderna för administration av avgiften. Även om avgiftsadministrationen torde bli begränsad, åtgår vissa resurser för t. ex. granskning, uppbörd, avgiftsbeslut, handläggning av ärenden om särskild avgift m. m. Eftersom avgiften enligt förslaget skall redovisas i stort sett samtidigt för alla avgiftsskyldiga, blir emellertid arbetet med administrationen av avgiften säsongbetonat.

Att beräkna kostnaderna för administrationen av avgiften är mycket svårt. Om RSV skulle bli avgiftsmyndighet kan administrationskostnaderna – mot bakgrund av verkets erfarenheter från andra skatter och avgifter – beräknas till 250 000–300 000 per år. Kostnaderna torde bli inte oväsentligt högre om varje länsstyrelse för sig skulle administrera avgiften.

Kommittén har inte heller redovisat några beräkningar över kostnaderna för avgiftskontrollen. Det saknas också uppgift om vilken enhet inom länsstyrelserna som skall svara för avgiftskontrollen om naturvårdsenheterna blir avgiftsmyndigheter.

Självfallet måste redovisningen av en täktavgift kontrolleras på motsvarande sätt som gäller för annan beskattning, dvs bl. a. genom bokföringsgranskning (revision). Även om det inte bör regleras genom författning vilken enhet inom avgiftsmyndigheten som skall svara för revisionerna, bör detta klargöras. Också RSV:s distriktskontor kan här komma i fråga.

Även om antalet revisioner avseende täktavgift således kommer att bli begränsat, torde man få räkna med revisionskostnader på åtminstone 100 000–200 000 kr. per år. Sammantaget skulle kostnaderna för administration och kontroll av täktavgift uppskattningsvis uppgå till 350 000–500 000 kr. per år, vilket motsvarar 3–4 % av intäkterna från avgiften. Detta är i förhållande till andra indirekta skatter och avgifter en relativt hög administrations- och kontrollkostnad.

Enligt 4 § förslaget till lag om täktavgift är den avgiftsskyldig som har

täktillstånd. Har täkt skett utan tillstånd, är den som utvunnit det avgiftspliktiga materialet avgiftsskyldig. Enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna skall en nyttjanderättshavare under vissa förutsättningar övergångsvis kunna vara att anse som avgiftsskyldig i stället för tillståndshavaren.

Den föreslagna ordningen kan komma att innebära att tillståndshavaren i deklaration skall lämna uppgift om vilken mängd avgiftspliktigt material som en nyttjanderättshavare brutit ut ur täkten. Att en avgiftsskyldig på detta sätt vid straffansvar skall lämna uppgifter om en annan persons verksamhet är enligt RSV:s mening principiellt felaktigt. Avgiftsskyldigheten bör i stället alltid åvila den som bryter täkten, oavsett om denne har tillstånd till verksamheten eller driver den med nyttjanderätt. — — —

RSV anser det inte motiverat att undantag skall göras för bestämmelserna om förhandsbesked. Fråga kan sålunda uppkomma om det brutna materialet är avgiftspliktigt eller ej. Skall det föreslagna undantaget ändå göras, bör det omfatta även 37 § LFK.

RSV ifrågasätter om den föreslagna bestämmelsen i 2 § förslaget till förordning om täktavgift om att länsstyrelse för att avgöra om avgiftsskyldighet föreligger kan infordra uppgift från den som inte har lämnat deklaration behövs. Bestämmelserna i 10 och 11 §§ LFK torde nämligen ge myndigheten den befogenheten.

Enligt förslaget skall täktavgift inte utgå om avgiften för viss täkt under ett kalenderår sammanlagt inte överstiger 100 kr.

Myndigheternas administrativa kostnader för uppbörd och kontroll av en avgift torde överstiga 100 kr. Det kan som jämförelse nämnas att enligt 66 § 6 uppbördslagen (1953:272) får debiterad skatt eller ränta avskrivas om fordran inte överstiger 300 kr. och förutsättningar för avskrivning i övrigt föreligger. Den nu föreslagna gränsen bör enligt RSV:s mening sättas högre. Om avgiften skall redovisas för varje täkt kan gränsen exempelvis sättas till 300 kr. per år. Skall den däremot redovisas genom en deklaration för varje avgiftsskyldig kan gränsen sättas ännu högre, exempelvis vid 500 kr. Gränsen för redovisningsskyldighet bör skrivas in i lagen (jfr 16 § lagen 1972:266 om skatt på annonser och reklam).

I förslaget har några avdragsbestämmelser inte tagits in. RSV ifrågasätter om inte avdrag — i likhet med vad som gäller enligt flertalet punktskatteförfattningar — bör få göras för returer och kundförluster.

Statens naturvårdsverk: Bestämmelser om täktavgift föreslås bli upptagna i en särskild lag om täktavgift. I denna lag skall även avgiftens storlek anges. Verket finner det tveksamt om detta är den mest praktiska lösningen. Frågan om avgiftens storlek bör kunna avgöras av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och inte vid varje tillfälle av riksdagen. Verket anser vidare att det vore ändamålsenligt att bygga in ett inflations-skydd i avgiftskonstruktionen genom att knyta avgiften till ett prisindex. Sedan principer för debiteringen fastställts torde administrationen av avgifterna lämpligen överlämnas till skattemyndigheterna.

Statens industriverk: Med hänvisning till SIND:s inställning att naturvårds-kommitténs förslag i dess olika delar endast bör genomföras för ballastmaterialen sand och grus bör givetvis även avgiften enbart avse dessa material. Däremot menar SIND att en differentiering av avgifterna beträffande dessa bör övervägas för att bidra till en styrning mot ett utnyttjande av i dag mindre attraktiva material för mindre kvalificerade användningsområden.

Sveriges geologiska undersökningar: SGU anser att en differentiering av täktavgifterna borde diskuteras ytterligare, ej blott från rättvisesynpunkt utan framför allt för att stimulera användningen av material, t. ex. morän och bergkrossprodukter, av vilka tillgångarna i landet inte är begränsade i samma utsträckning som för naturgrus. Andra markanvändningsintressen såsom naturvård, kulturvård, vattenförsörjning, rörligt friluftsliv etc. är inte heller av samma omfattning beträffande dylika materialslag. Täktavgiften för naturgrus borde sålunda sättas högre än för motsvarande producerad enhet av t. ex. morän och berg. På så sätt bör även en bättre hushållning med kvalitetsmaterial kunna komma till stånd.

Kommitténs förslag synes ifråga om behovsutredning och täktavgift innefatta även industrimineral. SGU ifrågasätter lämpligheten härav. Under alla förhållanden bör täktavgiften sättas lägre, då industrimineralverksamheten endast till mindre grad får del av täktavgifternas tänkta användning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Hovrätten kan inte utan vidare godta kommitténs resonemang om kostnadstäckning. Såsom kommittén själv uttalar i betänkandet utgör grus och annat täktmaterial omistliga råvaror för åtskilliga verksamheter i samhället. Täktverksamheten tillgodoser således mycket viktiga allmänna intressen. De kostnader som täktverksamheten orsakar samhället kan därför inte – såsom kommittén synes mena – sägas uppkomma enbart för att tillgodose de enskilda täktföretagens intressen. Kostnaderna torde i väl så hög grad uppkomma för att tillgodose samhällets intresse av att fyndigheter av grus och annat täktmaterial, med de begränsningar som följer av naturvårdsintresset, blir exploaterade. Det kan därför inte vara rätt att lägga hela den kostnad täktverksamheten orsakar samhället på täktföretagen. Enligt hovrättens mening bör därför kommitténs förslag om täktavgift istället modifieras. Eftersom täktverksamhet tillgodoser viktiga samhälleliga intressen bör en del av de kostnader varom här är fråga också bäras av det allmänna.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Enligt den föreslagna lagen om täktavgift skall avgiften grundas på den årliga redovisningen till länsstyrelsen av levererad mängd avgiftspliktigt material av berg, sten, grus, sand eller morän. Ett sådant förfarande torde medföra vissa administrativa svårigheter. Det bör därför övervägas att förenkla inkasserandet av avgifterna. Förslagsvis skulle täktavgiften kunna beräknas vid beslutstillfället med den i täktplanen redovisade grusvolymen som grund samt debiteras tillståndshavaren i samband med beslutet. Avgiften bör, om sökanden anhåller därom, kunna fördelas med årliga delavgifter under hela den i tillståndet angivna brytningstiden. — — —

Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Det framlagda förslaget om täktavgifter innebär en starkt ökad arbetsbelastning för länsstyrelserna som avgiftsmyndighet. Länsstyrelsen anser att hela frågan om samhällets kostnader för täktverksamheten och på vilket sätt dessa skall bestridas måste utredas närmare innan förslaget antas. Därvid bör bl. a. beaktas frågan om samhället som gruskonsument och samhällets ökade utgifter på grund av de högre gruspriser som blir följden av täktavgifter samt t. ex. kommunernas, statens vägverks och SJ:s avgifter till samhället för egen grusutvinning.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: De föreslagna avgifterna avses täcka bl. a. samhällets kostnader för täktregleringen. Det är minst av allt självklart att just täkthavarna bör bestrida dessa kostnader. Kostnaderna för regleringen av miljöfarlig verksamhet bärs exempelvis i stor utsträckning av samhället. Om ett nytt system skall väljas för finansiering av samhällets styrning och kontroll av olika verksamheter bör detta föregås av allvarigare och mer vittomfattande överväganden än dem som redovisas i föreliggande betänkande. Ett sådant system bör då också genomföras konsekvent i samhället.

Länsstyrelsen i Hallands län: Länsstyrelsen delar kommitténs uppfattning att täktföretagen själva skall bära de kostnader som samhället får ta på sig i samband med bl. a. täkttillstånd och täkttillsyn. Däremot ställer sig länsstyrelsen tveksam till den av utredningen föreslagna formen för täktavgiften som föreslås utgå på täktföretagens årliga produktion. Dels synes den förordade lösningen kräva en omfattande kontrollverksamhet och dels synes svårigheter uppstå att bestämma den årligt uttagna kvantiteten, dvs. kontrollera lämnade uppgifter. Länsstyrelsen förordar i stället ett förfaringsätt som inte medför ett så omfattande administrativt arbete. Förslagsvis kan täktföretagen betala en årlig avgift som står i proportion till täktens storlek.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Utredningen undantar genomgående husbehovstäkterna eftersom de anses sakna betydelse i detta sammanhang. Omfattande husbehovstäktverksamhet bedrivs dock av vissa större skogsbolag vars behov av grus till egna skogsbilvägar är stort. Från naturvårdssynpunkt utgör dessa täkter i regel inga större problem, medan de däremot har stor betydelse från grusförsörjningssynpunkt, varför en avgiftsbeläggning i enlighet med vad som föreslås för övriga täkter kan ifrågasättas.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: — — — Möjligheten att låta täktavgiften utgå som ett engångsbelopp i samband med tillståndet och då också för det kommunala tillsynsarbetet bör undersökas.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: Länsstyrelsen tillstyrker att avgift införs för vissa materialslag, men anser att det föreslagna sättet på vilket avgifterna skall tas ut kan visa sig mindre rationellt för såväl länsstyrelsen som täktföretagen. Tillståndshavarnas skyldighet att årligen inkomma med deklaration till länsstyrelsen kan ge upphov till en icke önskvärd kontrollapparat och orsaka tveksamheter och diskussioner.

Ett enklare sätt vore enligt länsstyrelsens mening att koppla avgiften till fyndighetens kvantitet. Om så sker kan avgiftens storlek bestämmas redan i samband med ärendets prövning och även redovisas i täkttillståndet. Avgiften fördelas på förslagsvis 10 år eller den kortare tid tillståndet löper över. Genom att en bestämd avgift uttages inom ett fastlagt volymintervall torde tveksamhet om avgiftens storlek undanröjas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: — — — En del av medlen som inflyter genom täktavgiften bör enligt länsstyrelsens mening samlas i en fond. Fondens medel skall kunna användas för forsknings- och utvecklingsarbete samt till särskilt påkallade åtgärder inom natur- och miljövårdsområdet med anknytning till täktverksamhet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Från naturvårdssynpunkt är förslaget konstruktivt då länsstyrelsen genom avgift på uttagna gruskvantiteter kan erhålla medel för bl. a. regionala inventeringar samt täcka kostnaderna för handläggningen av grustäkter. Den begränsning av avgiftsbelagda jordarter som kommittén gjort kan dock inte accepteras. I samma mån som gäller länsstyrelsens förslag under rubriken "uppgiftsskyldighet" bör en eventuell avgift omfatta alla jordarter som prövas enligt 18 § NVL.

Den föreslagna täktavgiften är till sin konstruktion en skatt på råvara. Det kan i ett större perspektiv diskuteras om det är riktigt att ta ut skatt på den malm som bryts, den skog som fälls, det grus som tas fram osv. Täktavgiften innebär ett ökat pris på grus för konsumenten samtidigt som grusexploatören kan komma att belastas med ett krångligt deklarations- och uppbördsförfarande. I Sverige är de tjänster som staten tillhandahåller den enskilde avgiftsfria såvitt inte annat stadgas i expeditionskungörelsen. Det kan därför i fråga sättas om det inte är principiellt felaktigt att med täktavgifter täcka kostnaderna för handläggningen av täktärenden.

Länsstyrelsen i Stockholms län: De nya förslagen till reglering av täktverksamheten kommer att förorsaka samhället nya stora kostnader, som enligt förslaget skall täckas av täktavgifterna. Det är då viktigt att man inte genom skattetekniska åtgärder kan undanhålla staten dessa intäkter. Länsstyrelsen anser att denna fråga inte behandlats tillräckligt ingående i kommitténs förslag. Hanteringen av dessa intäkter samt de säkerheter, som länsstyrelsen begär in i samband med tillståndsgivning, kräver en stor arbetsinsats, som måste skötas av kameralt utbildad personal och inte kan ligga på naturvårdsenheten.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Länsstyrelsen är tveksam till det system för täktavgifter som utredningen redovisar. Det kommer att uppfattas som ett nytt byråkratiskt instrument för kontroll från myndigheternas sida. Många kommer troligen att ha svårt att ge exakta uppgifter och det kan bl. a. av denna anledning uppstå orättvisor företagen emellan när avgifterna skall betalas. Systemet kommer också att tillföra länsstyrelsen ett nytt tungt administrativt arbete, som egentligen inte medför några praktiska insatser för naturvårdens intressen i frågor som rör täktverksamhet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Den som orsakar skada i naturen skall också betala kostnaderna för samhällets åtgärder för att avhjälpa skadan. Att ta ut kostnaderna dels genom täktavgift, dels genom särskilda räkningar för den kommunala besiktningen förefaller dock vara krångligt, och inte helt rättvist. Samhällets alla kostnader torde därför böra finansieras via en avgift, täktavgiften. Intäkterna bör sedan fördelas mellan stat och kommun. Ersättningen bör även i detta fall knytas till genomförda besiktningar och därmed innebära en sporre till kommunal tillsyn.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län: — — — Avgifter föreslås emellertid endast för uttag av grus- och bergkrossmaterial. Länsstyrelsen kan inte se något skäl för att här undanta övrig täktverksamhet. Som nämnts i betänkandet erfordras med tanke på eventuell framtida torvtäktverksamhet även rikstäckande inventeringar av torvmarker av samma slag som nu föreslås för *grus- och bergtäkter. Handläggningen av framtida torvtäktärenden kan bli väl så betungande som de vanliga täktärendena.*

Länsstyrelsen i Östergötlands län: Länsstyrelsen har ingen erinran mot att täktavgift införs och att länsstyrelsen blir avgiftsmyndighet. Länsstyrelsen vill dock betona vikten av att de praktiska frågorna om täktavgiftens upptagande är lösta innan avgiften införs. Det kan ifrågasättas om inte den nedre avgiftsgränsen bör sättas högre än 100 kr., förslagsvis 300 kr.

Domänverket: Kommittén anför, att det är företag verksamma inom täktbranschen, som föranlett behov av inventeringar och som bör bekosta både inventeringar och olika kontrollåtgärder från myndigheternas sida. Domänverket anser för sin del att nämnda företag utför en i hög grad samhällsnyttig gärning genom att tillgodose behovet av material till vägar, byggnadsverksamhet m. m. Att detta sker under konkurrens med eftersträvande av skäligt ekonomiskt resultat, synes naturligt med tanke på det i vårt land tillämpade ekonomiska systemet.

Föreslagna avgifter kommer givetvis inte att bäras av täktföretagen utan överflyttas slutgiltigt på konsumenterna. Beroende på antalet hanterings- och förädlingsled förmeras det ursprungliga beloppet med gängse påslag för vinst och risk.

Kommittén gör en mycket överslagsmässig beräkning över erforderlig avgift, som slutar på 8 öre/ton. Utan vidare räknas detta sedan upp med 25 % till 10 öre/ton. Ingen vet hur avgiften kommer att ändras i framtiden. Är det troligt att den till sin huvuddel verkligen tas bort, sedan eventuella inventeringar avslutats?

Domänverket avstyrker den särskilda avgiften. Här aktuell inventerings- och kontrollverksamhet bör bekostas direkt med skattemedel. Omfattningen i denna verksamhet får därmed prövas i vanlig ordning mot andra angelägna administrativa insatser från berörda myndigheter.

Ekerö kommun: Ett särskilt problem är äldre täkter som inte återställts. Vi har i Ekerö ett antal äldre täkter av större omfattning som inte återställts. Kostnaderna för en mycket enkel återställning av dessa täkter kan mycket överslagsmässigt uppskattas till 500 000 kr. Dessa täkter utgör ett skrämmande fullt inslag i naturen. En återställning av dessa är därför nödvändig. Medel för denna återställning skulle kunna erhållas genom en höjning av den täktavgift som föreslås. Finansiella resurser tillskapas därmed för kommunerna som kan få bidrag till återställning av äldre täkter. De närmare villkoren för bidrag till återställning av äldre täkter bör övervägas vidare.

Halmstads kommun: — — — Enligt utredningsförslaget skall avgift tas ut på täkter av berg, sten, grus, sand och morän. Med hänsyn till den allt mer aktualiserade täktverksamheten av torv för energihushållning bör även torvtäkt omfattas av behovsprövning och avgiftsskyldighet.

Centralorganisationen SACO/SR: Kommitténs förslag till täktavgifter innebär en generell avgift oavsett typ av täkt och oavsett värdet av det brutna materialet. Mot bakgrund av de prisvariationer som kommittén redovisar förordar — — — en differentiering av avgifterna efter regioner och täktmaterial. Vidare bör övervägas hur kostnader som har samband med täktprövning hos länsstyrelserna skall redovisas så att underlag skapas för en reell kostnadstäckning av ifrågasatt verksamhet. En sådan redovisning bör också underlätta för de administrativa myndigheterna att rationalisera hanteringen av täktärenden.

Delegationen för företagens uppgiftslämnande: Enligt det nyligen framlagda betänkandet (SOU 1979: 32) Fastighetstaxering 81 skall all täktmark ges ett särskilt taxeringsvärde. Som täktmark behandlas områden där brytning pågår eller med stor sannolikhet kommer att påbörjas. Klassificeringen av täktmark knyts vidare till naturvårdslagen (1964: 822) och vattenlagen (1918: 523). Detta stämmer väl överens med utredningens förslag om vilka som skall belastas med täktavgift. Enligt DEFU öppnar sig härmed möjligheter att ta ut en täktavgift med samma enkla och rationella förfarande som finns vid uttag av skogsvårdsavgift. DEFU förordar därför en närmare undersökning av möjligheterna att ta ut täktavgiften på det taxerade täktvärdet och att administrera den vid den årliga taxeringen.

Om avgiften ändå skall tas ut i förhållande till uttaget ur tåkten finns det alternativa sätt som är att föredra framför det av utredningen föreslagna. Avgiften kan tas ut på *värdet* av uttaget ur tåkten i stället för på kvantiteten. Uppgift om försäljningsvärde, vilken är lättillgänglig från bokföringen, lämnas redan nu vid den årliga inkomstdeklarationen. En samordning av avgiftsuttaget och den årliga taxeringen skulle även på detta sätt vara möjlig.

Grus- och makadamföreningen: Denna avses täcka samhällets kostnader för grusinventering, handläggning av tillståndsfrågor samt viss tillsyn.

Dessa kostnader borde enligt GMF i stället täckas med allmänna skattemedel *eftersom det är samhällets behov som framkallar täktverksamhet.*

Vilken väg man än väljer — skattsedeln eller täktavgiften — måste kostnaderna ytterst bäras av konsumenterna. Att då gå omvägen via en särskild täktavgift medför endast onödig byråkrati, krångel och prishöjning på materialet.

Om avgift införes och långtidsupplåtelse föreligger bör tiden för överförande av avgiftsskyldigheten på nyttjanderättshavare förlängas. För sprängsten, dvs. material från tunnlar, grundschakter och annan icke täkttillståndspliktig verksamhet, bör även erläggas avgift, om sådan införes.

Material som exporteras, f. n. 1–2 miljoner ton årligen, bör undantas från eventuell avgift på grund av det svenska exportintresset på den ytterst hårda utlandsmarknaden.

Täktavgiften avses huvudsakligen skola finansiera inventeringarna. Om en avgift införes bör den upphöra att utgå när inventeringen slutförts.

Sveriges industriförbund: Av det föregående framgår att Förbundet ställer sig klart avvisande till utredningens förslag till utökad samhällelig planering och reglering av täktverksamheten. Förbundet kan därför ej heller se något behov av att en särskild täktavgift tas ut av berörda företag. Som tidigare anförts kan i förekommande fall begränsade regionala inventeringar vara nödvändiga. Detta kan lösas på ett smidigt och informellt sätt länsstyrelser och företag emellan.

8 Expropriation för att tillgodose allmänt behov av grus

Huvuddelen av de remissinstanser som behandlar kommitténs förslag att införa en möjlighet till expropriation för att tillgodose allmänt behov av grus, är positiva till förslaget.

Statens Lantmäteriverk: Vid expropriation enligt den i betänkandet föreslagna nya expropriationsbestämmelsen – som LMV inte tar ställning till – skall enligt motiven (s. 104) vanliga ersättningsregler gälla. Det bör emellertid här tydligare klargöras i vilken mån möjligheten till grusutvinning skall påverka ersättningen.

Statens Industriverk: SIND delar utredningens principiella uppfattning att det måste betraktas som rimligt att det allmänna ges denna möjlighet för att på bästa sätt trygga landets grusförsörjning men utgår från att den kommer att tillämpas restriktivt.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Enligt hovrättens mening måste det till starka skäl för att låta utvidga ett så ingripande instrument som expropriationsinstitutet. Kommittén har ej visat behovet av att tvångsvis kunna ta i anspråk mark för grustäkt för att tillgodose allmänt behov av grus. Tillförsäkrandet av ett lägre gruspris kan således inte anses vara ett tillräckligt starkt skäl för expropriation. Frågan bör undersökas ytterligare innan lagstiftningsåtgärd vidtas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: För att expropriation skall få ske av grustillgång bör krävas att det allmännas behov av grus är av mycket kvalificerat slag och att betydande vinster från naturvårdssynpunkt kan uppnås genom tvångsförfarandet. Detta bör på lämpligt sätt komma till uttryck i lagtexten. Att, såsom utredningen föreslagit, expropriation skall kunna ske så snart ett allmänt behov av grus föreligger förefaller alltför lösligt.

Länsstyrelsen i Hallands län: Länsstyrelsen ställer sig – – – tveksam till kommitténs förslag att införa en expropriationsmöjlighet för att tillgodose allmänt behov av grus. Kommittén förefaller själv mindre övertygad om behovet av att införa en sådan rättighet för det allmänna i expropriationslagen. I vart fall bör enligt länsstyrelsens uppfattning expropriationstillstånd kunna medgivas endast då samhällets behov att kunna utnyttja en viss fyndighet är klart dokumenterat.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: I de allra flesta fall är svårigheterna att tillgodose behovet av grus orsakade av att större grusfyndigheter saknas. Mera sällan torde dessa försörjningsproblem bero på att ägaren till materialet inte är intresserad av en exploatering. I undantagsfall kan dock den situation uppstå då såväl ekonomiska skäl som naturvårdsskäl talar för att ett angeläget samhälleligt behov av grus bör tas från en viss fyndighet. Länsstyrelsen anser att det är rimligt att starka allmänna intressen kan tillgodoses på det sätt kommittén föreslagit. Enligt länsstyrelsens uppfattning skall dock denna möjlighet tillämpas med stor restriktivitet. Länsstyrelsen förutsätter att en expropriation kan begränsas gälla nyttjanderätten till materialet.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Naturvårdskommittén föreslår att expropriationslagen ändras så att expropriation får ske för att tillgodose allmänt behov av grus. Mera sällan torde dock brister i grusförsörjningen bero på att ägarna till grusfyndigheter motsätter sig att dessa exploateras. För att grusförsörjningsplanen skall kunna bli det ändamålsenliga styrmedel som avses krävs emellertid lagliga möjligheter att praktiskt förverkliga planen. Länsstyrelsen tillstyrker därför denna lagändring.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Det är tveksamt att öppna en expropriationsmöjlighet för grustäkt. I vart fall är det olämpligt att föra in detta i direkt anknytning till gällande expropriationslag, där markägare inte ens behöver tillfrågas innan ansökan om expropriation görs. Risken finns att grusfyndigheter på samma sätt som mineralfyndigheter kan bli ianspråktaga av den som finner fyndigheten. Markägarens möjlighet att realisera sin grusfyndighet på den öppna marknaden kan därmed försvinna.

Om expropriationsinstrumentet ska användas bör det klart anges vem som ska kunna söka expropriation. Eftersom det i betänkandet föreslås att det ska vara ett samhälleligt behov av grus som kan motivera en expropriation (svårdefinierat), bör den enskildes möjlighet att söka expropriation begränsas. Dessutom bör det i lagtexten klart anges att markägare skall ges möjlighet att försälja eller upplåta sin fyndighet innan beslut om expropriation tas.

Länsstyrelsen i Örebro län: Länsstyrelsen bedömer att expropriation för täktändamål endast undantagsvis torde komma att bli aktuellt. Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att om laglig möjlighet till expropriation finns, ökar detta i hög grad utsikterna till frivilliga uppgörelser. Länsstyrelsen ställer sig därför bakom förslaget till ändring i expropriationslagen.

Halmstads kommun: Med hänsyn till det stora intresse som finns från markägare och exploatörer för att få öppna täktverksamhet är det tveksamt om expropriationsförfarande skall tillgripas. Om ett sådant lagförslag kommer till genomförande bör den lagliga rätten utövas med största försiktighet och urskiljning.

Lantbrukarnas riksförbund: — — — LRF förutsätter att expropriation av grustäkter endast kommer att förekomma i ett begränsat antal men motsätter sig inte denna ändring av expropriationslagen. — — —

Grus- och makadamföreningen: Förslag härom bör icke framläggas förrän det visats att verkligt behov föreligger. Detta har på intet sätt visats.

Sveriges industriförbund: Förbundet vill här instämma i den reservation som inlämnats av riksdagsledamoten Lothigius. Förbundet kan konstatera att en ur rättssäkerhetssynpunkt tvivelaktig trend uppenbarligen alltjämt är för handen vad gäller täktverksamhet. 1973 års lagstiftning, där ersättningsrätten vid vägrat tillstånd togs bort, biträdades ej av Förbundet. Den föreslagna möjligheten till en tvångsreglerad täktsamverkan är inte annat än en ytterligare inskränkning av den enskilda äganderätten. För den enskilde fastighetsägaren som på hel- eller deltid driver en täkt leder de föreslagna tvångsreglerna till en försvårad planering av den personliga ekonomin. Olika fastighetsägare har olika uppfattning om lämplig tid för exploatering — ett helt naturligt förhållande. Skillnader i förmögenhets- och inkomstförhållanden kan också motivera helt olika syn på hur en exploatering skall bedrivas och vid vilken tidpunkt. — — —

9 Övriga frågor

9.1 Normer för ersättningsmaterial för naturgrus

Remissinstanserna ansluter sig överlag till vad kommittén anför om vikten av att öka användningen av restprodukter från gruv- och annan industri som ersättningsmaterial för naturgrus och kommitténs förslag att planverket och vägverket får i uppdrag att se över gällande normer och anvisningar i berörda avseenden.

Statens vägverk: Inom en tvåårsperiod kan följande restprodukter förväntas bli normerade i vägverkets byggnadstekniska anvisningar. BYA:

- Med slaggbindemedel stabiliserad hyttsten
- Hyttsten
- Industrislagg
- Kopparslagg

Anvisningar gällande masugnsslagg, bark och lätt fyllning i vägbankar finns i dag.

Tillgången på restprodukter enligt ovan är begränsad till vissa orter, vilket gör att förädlingsgraden på produkterna måste vara mycket hög om kostnaderna för transport ska kunna bäras. För närvarande har restprodukter svårt att prismässigt konkurrera med naturgrusprodukter.

Statens väg- och trafikinstitut: Beträffande restprodukter från gruv- och stålindustrin vill institutet påpeka att sedan några år tillbaka vid institutet bedrivs en intensiv forskning kring användningen av slagg och andra restprodukter som vägbyggnadsmaterial.

Som nämnts i betänkandet bedriver även institutet på vägverkets uppdrag inventering och undersökning av grova moräner. I arbetet har redan givits förslag på möjliga förekomster av grov morän i ett naturgrusfattigt område i södra Sverige.

Med hänsyn till nämnda forskningsprojekt på restprodukter och grov morän vill institutet kraftigt understryka dessa tillgångars stora värde och framtida betydelse inom vissa delar av Sverige som ersättningsmaterial för naturgruset i vägbyggnadssammanhang.

Statens planverk: Naturvårdskommittén föreslår, som ersättningsmaterial för naturgrus, en vidgad användning av restprodukter från t. ex. gruv- och stålindustrin och att planverket och vägverket får i uppdrag att se över gällande normer och anvisningar i detta avseende.

Planverket tillstyrker i princip detta förslag.

Från byggnadsteknisk synpunkt krävs dock ökade kunskaper för att klargöra tekniska och fysikaliska egenskaper av betydelse hos detta material. Först därefter blir det aktuellt att revidera bygg- och materialbestämmelser med hänsyn till möjligheten att använda restprodukter vid byggandet. Planverket tillstyrker således utökad forskning och försök beträffande restprodukters användning vid byggandet och inom byggnadsindustrin.

Statens industriverk: SIND vill i likhet med kommittén understryka behovet av att de normer och anvisningar som tillämpas för användning av ballastmaterial anpassas med hänsyn till möjligheterna att utnyttja olika restprodukter. Det är därför angeläget att planverket och vägverket får i

uppdrag att i samråd med berörda myndigheter och organ se över gällande normer och anvisningar i detta avseende.

Vad beträffar förslaget att inventeringsprogrammet endast skall avse sand och grus — bl. a. under hänvisning till att material föreligger för kalk, diabas och alunskiffer genom SIND:s utredningar vill SIND kraftigt understryka att inventeringsmaterialet i utredningarna uteslutande gjorts på befintligt material av delvis äldre datum.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Länsstyrelsen vill dessutom peka på att i länet har vid behandling av avfallsfrågor särskild vikt lagts vid återanvändnings- (återvinnings-) möjligheterna och användningen av restprodukter på ett från ekologisk synpunkt lämpligt sätt. Enligt länsstyrelsens mening måste återanvändning av olika restprodukter och avfall utredas i en helt annan omfattning än vad som föreslås i betänkandet. Även inom detta ämnesområde bör ett detaljerat undersökningsprogram framläggas. Detta bör tillgodose såväl en hushållning med begränsade naturresurser som en önskad effektivisering inom avfallssektorn. Ett särskilt handlingsprogram som tillgodoser dessa förhållanden bör snarast upprättas och bli föremål för sedvanlig remissbehandling.

Länsstyrelsen i Hallands län: Länsstyrelsen noterar med tillfredsställelse de åtgärder som föreslås för en ökad användning av ersättningsmaterial för naturgrus, med hänsyn till det ansvar som länsstyrelsen har vad gäller miljöskydd och naturvård.

Länsstyrelsen i Örebro län: Naturvårdskommittén föreslår att de normer som gäller för användning av ballastmaterial vid betongtillverkning och vägbyggnad m. m. omarbetas så att ersättningsmaterial i form av t. ex. gruvavfall och restprodukter från stålindustrin kan utnyttjas i högre utsträckning än vad som i dag är möjligt.

Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning i detta avseende och vill samtidigt förorda att man i samband med förslagen översyn av normerna även överväger och prövar i vilken utsträckning sand och finare fraktioner kan utnyttjas i stället för det mer kvalificerade grusmaterialet. Situationen inom stora delar av Sverige är som bekant, att det råder obalans mellan tillgången på grova fraktioner och sandmaterial, vilket medför att det i många av de i dag öppnade täkterna endast återstår sand och finare fraktioner för vilka avsättningen är begränsad och där utbrytning och iordningställning går långsamt.

När det gäller tillvaratagande av restprodukter från gruvindustrin uppstår i vissa fall konflikter med de antikvariska intressena. Detta gäller inte minst inom Bergslagen där skarn- och varphögar intill de många gamla och mindre gruvorna och hyttorna i området rönt ett allt större intresse från grusbranschens företrädare. Det finns därför enligt länsstyrelsens uppfattning anledning att överväga om inte täkt av dessa material regelmässigt bör prövas på samma sätt som övrig täktverksamhet.

Mineralpolitiska utredningen: Frågan om återvinning av restprodukter från gruvindustrin för kvalificerade användningar avser MPU belysa i avsnittet om forskning och utveckling i sitt slutbetänkande. MPU finner det angeläget att öka användningen av restprodukter också i jämförelsevis okvalificerade användningar och tillstyrker att planverket och vägverket får i uppdrag att se över gällande normer och anvisningar för ersättningsmaterial för naturgrus.

Grus- och makadamföreningen: Möjligheten att använda ersättningsmaterial – en i och för sig riktig tanke – är av såväl tekniska som nationalekonomiska orsaker mycket begränsad. Erfarenheter från utlandet, där tillgången på naturligt material är mycket sämre än i Sverige, visar att ersättningsmaterial endast undantagsvis kan komma till användning av tekniskt-ekonomiska skäl.

9.2 Personalbehov

Statens naturvårdsverk, LON och ett antal länsstyrelser framför synpunkter på de resursförstärkningar som krävs vid ett genomförande av naturvårdskommitténs förslag.

Statens naturvårdsverk: Som framgår av sammanställningen är det betydande arbetsuppgifter som enligt förslaget skall ankomma på naturvårdsverket. Verket vill därvid framhålla att det från praktisk synpunkt är välbetänkt att samla det centrala ansvaret hos en myndighet och att det med hänsyn till arbetsuppgifternas art är lämpligt att naturvårdsverket erhåller detta ansvar. Arbetsuppgifter av den storleksordning som det här är fråga om kräver dock oundgängligen en förstärkning av de personella resurserna. Verket förutsätter att medel för en sådan förstärkning tas från de föreslagna täktavgifterna, vars syfte ju är att finansiera den verksamhet samhället har med anledning av täktverksamheten.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd: LON vill särskilt fästa uppmärksamheten på den ansträngda arbetssituationen vid länsstyrelsernas naturvårdsenheter. Enligt regeringens uppdrag den 15 mars 1979 genomför LON f. n. en översyn av dessa enheters organisation och resurser. Innan nya uppgifter tillförs enheterna krävs ingående överväganden. Det framstår som ändamålsenligt att ett genomförande av naturvårdskommitténs föreslagna förslag sker i kontakt med LON.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Under 1970-talet har länsstyrelserna fått en betydande ökning av arbetsuppgifterna inom naturvården genom den skärpta naturvårdslagstiftningen, bokskogslagen m. fl. lagar. Vidare har länsstyrelsen genom den fysiska riksplaneringen ålagts betydande inventerings- och planeringsuppgifter inom naturvården. Länsstyrelserna har dock inte erhållit de häremot svarande personella resurserna. Denna länsstyrelse har endast en tjänst inom den allmänna naturvården. Handläggningen av täktärenden har hittills fått handhas av en tjänsteman, som är avlönad genom särskilda medel för annat ändamål. Detta är klart otillfredsställande. Länsstyrelsen finner det nödvändigt att med skärpa framhålla att för att länsstyrelsen tillfredsställande skall kunna utföra sina uppgifter med prövning och tillsyn av täktverksamheten och för att kunna genomföra utredningens förslag måste länsstyrelsen tilldelas en fast tjänst för dessa uppgifter.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: – – – Ett genomförande av utredningens förslag erfordrar dock ett betydande tillskott av resurser på länsstyrelserna för handläggning av täktfrågor. Det mål, "hänsynen till naturmiljön", som angivits i gällande lagstiftning har i många fall inte kunnat nås på grund av resursbrist. Länsstyrelsen finner det därför angeläget att lägga särskild vikt vid denna fråga.

Länsstyrelsen i Hallands län: Utredningen har beräknat att arbetet med täktprövning och täkttillsyn hos länsstyrelsen i genomsnitt kräver en arbetsinsats av 1,5 helårsarbetande tjänstemän, sedan förslagen i betänkandet genomförts. Länsstyrelsen vill starkt understryka nödvändigheten av personalförstärkning inom den del av naturvårdsenheten som ansvarar för den allmänna naturvården, där arbetssituationen redan nu är hårt ansträngd. Med hänsyn härtill har länsstyrelsen i petitan för 1980/81 prioriterat en tjänst som byrådirektör inom den allmänna naturvården.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Ett genomförande av naturvårdskommitténs förslag ökar belastningen på länsstyrelserna bl. a. genom att fler aspekter skall vägas in vid handläggningen av täktärenden vilket tillsammans med den kontroll av uppgifter om årsproduktion som kommer att åvila länsstyrelsernas naturvårdsenheter medför en starkt ökad arbetsbelastning. Redan i dag är handläggningen av täktärenden mycket betungande och bristen på resurser gör bl. a. att täkttillsynen är eftersatt. Länsstyrelsen får därför särskilt understryka att ett genomförande av kommitténs förslag måste kombineras med att ökade resurser ställs till naturvårdsenheternas förfogande samt att en sådan resursförstärkning måste ske samtidigt som eventuella lagändringar träder i kraft.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Handläggningstiden för täktärenden i Malmöhus län är i dag på grund av bristande resurser orimligt lång. Inte heller är tillsynsverksamheten tillfredsställande. Denna situation kan helt naturligt skapa stora olägenheter för täktinnehavaren, i synnerhet vad gäller den framtida planeringen och sysselsättningen. Genom införande av täktavgift skapas emellertid förutsättningar för täktinnehavare att resa krav på viss service i form av bl. a. rimliga handläggningstider. Det är enligt länsstyrelsens mening både välbefogat och angeläget att medel avsätts för att möta sådana berättigade krav. Länsstyrelsen förutsätter därför att en resursförstärkning motsvarande 1,5 tjänst tilldelas länsstyrelsen. En sådan förstärkning överensstämmer med de krav på arbetsinsatser som erfordras enligt naturvårdskommitténs bedömning, när förslagen i utredningen genomförts. Enligt länsstyrelsens mening bör föreslagna tjänster inrättas senast från den tidpunkt vid vilken föreslagna lagar och förordningar skall träda i kraft, dvs. den 1 januari 1980. Utan en resursförstärkning för handläggning av täktärenden torde länsstyrelsen sakna möjligheter att genomföra de arbetsinsatser förslaget förutsätter.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Naturvårdskommitténs förslag innebär utökade arbetsuppgifter för länsstyrelsens naturvårdsenhet. Ändringar av naturvårdslagen har inneburit att naturvårdsenhetens resurser blivit mycket ansträngda. Hitintills har inte ökade resurser tillförts naturvårdsenheten i takt med utökade arbetsuppgifter. En förutsättning för att kommitténs förslag skall kunna genomföras är att länsstyrelsens naturvårdsenhet tillförs både ökade personella och ekonomiska resurser.

Länsstyrelsen i Stockholms län: Naturvårdsenheten i Stockholm är f. n. mycket hårt ansträngd av en stor ärendebalans, där många ärenden är mycket gamla. Enligt kommitténs förslag bortfaller inga av länsstyrelsens nuvarande handläggningsuppgifter, om man bortser från hjälpen med tillsynen från kommunerna. Däremot tillkommer en mängd nya uppgifter som kräver resursförstärkningar. Handläggningen blir betydligt mer komplicerad med behovsprövning, prövning av hushållningsfrågor, där bl. a. an-

vändning av ersättningsmaterial skall avgöras, samt möjligheter till samfällighetsbildning. Under inventeringsskedet krävs länsstyrelsens medverkan för att detta program skall kunna genomföras. Löpande skall årliga produktionsuppgifter från företagen behandlas.

Det är mycket svårt att i detalj överblicka vilka personella resurser som kommer att krävas för att länsstyrelsen skall kunna genomföra ålagda uppgifter. En förutsättning för att detta skall bli möjligt är att den av kommittén föreslagna täktavgiften införs.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: — — — Länsstyrelsen måste dock peka på att ett genomförande enligt kommitténs förslag nödvändiggör en resursförstärkning för de flesta av landets länsstyrelser. Kommittén har själv skissat att det för ett normallän krävs en arbetsinsats av 1,5 helårsarbetande tjänstemän. För närvarande disponerar länsstyrelsen i Södermanland arbetskraft som sammanlagt motsvarar ca en 0,5 helårsarbetande tjänsteman för handläggning av täktverksamheten.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Enligt utredningens uppskattning kommer länsstyrelsens arbetsinsats i genomsnitt att uppgå till 1,5 årsarbetskrafter om utredningens förslag förverkligas. De personalresurser som hittills har ställts till länsstyrelsens förfogande i detta avseende motsvarar inte ens de ambitionsnivåer som anges i naturvårdslagens nuvarande utformning.

Länsstyrelsen vill avslutningsvis framhålla att det är nödvändigt med resursförstärkningar om länsstyrelsen skall få ökade arbetsuppgifter.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Västerbottens län är till ytan vidsträckt. Detta medför stor tidsåtgång i förhållande till antal besiktningar för den tillsynsverksamhet som bedrivs. Antalet grustäktsansökningar uppgår till drygt 200 per år vartill kommer tillsynsärenden ca 150 per år. För handläggning av ärendena sysselsätts en extra byråinspektör på heltid. Vidare biträder en kvalificerad assistent med handhavande av säkerheter, dataregister m. m. Därutöver ligger besluts- och expeditionella funktioner. Naturvårdskommittén beräknar normallänsstyrelsens framtida resursbehov till ca 1,5 årsarbetskraft. Detta framstår som orealistiskt för Västerbottens län med hänsyn till det merarbete som åläggs länsstyrelsen.

Länsstyrelsen bedömer behovet av arbetskraft till ca 1 1/2–2 handläggare. 1/2 kvalificerad assistent och 1/2 kartritare. För att en bättre reglering av täktverksamheten skall åstadkommas är det angeläget att tillräckliga resurser ställs till länsstyrelsens förfogande.

Länsstyrelsen i Västmanlands län: Ansvaret för den löpande tillsynen kommer enligt naturvårdskommitténs förslag att tas över av kommunerna. Totalt sett kommer dock länsstyrelsen att få ett ökat antal uppgifter som ställer krav på ökade arbetsinsatser. Inventeringsfrågor, hushållningsplanering, täktsamverkan samt uppgifter beträffande täktavgifter och täktstatistik är exempel på sådan verksamhet. Härvid förutsätts att erforderliga resurser ställs till länsstyrelsens förfogande genom de täktavgifter som föreslås bli uttagna.

Luleå kommun: Förslaget innebär behov av mer personal på länsstyrelsen och/eller kommunen. Kommittén borde ha utrett dessa myndigheters roller klarare så att en koppling kunde göras mellan arbetsuppgifterna, personalbehovet och uppbyggnaden av avgiftssystemet, som ju skall fungera kostnadstäckande.

Statens naturvårdsverks framställning med förslag till skärpt lagstiftning om vilthägn

1 Inledning

Statens naturvårdsverk behandlar i det följande frågan om vilthägn. Med sådant avses här ett markområde, kringgärdat med ett sådant stängsel att de vilda djur för vilka hägnet är avsett, hindras från att passera såväl ut som in. Förutom sådana vilthägn i egentlig mening inbegrips också vissa motsvarande anläggningar såsom djurpark och sådana mindre hägn som förekommer i direkt anslutning till bostadshus eller ekonomibyggnader. Det är alltså här fråga om vilt, som befinner sig i fångenskap.

2 Gällande bestämmelser

Bestämmelser som tar sikte på bl. a. vilthägn i egentlig mening finns främst i naturvårdslagstiftningen och jaktlagstiftningen. Därutöver gäller bestämmelserna i brottsbalken om djurplågeri. Då djurskyddslagen avser även vilda djur som hålls i fångenskap torde denna lag vara tillämplig på djur inom hägn av olika slag. För vilthägn torde krävas byggnadslov.

Vad särskilt gäller bestämmelserna inom naturvårdslagstiftningen finns vissa bestämmelser som kan påverka lokaliseringen och utformningen av vilthägn. Enligt 7 § naturvårdslagen (NVL, 1964: 822, omtryckt 1974: 1025) kan område som särskilt behöver skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur m. m. eller som är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv förklaras som naturreservat. Beslutande instans är länsstyrelsen. Bestämmelsen kan i och för sig användas för att hindra tillkomsten av ett vilthägn som är olämpligt lokaliserat, om det aktuella området är av sådan kvalitet att ett reservatsbeslut är motiverat. Detta innebär dock ett komplicerat förfarande, som dessutom i regel är tidsödande.

Tillkomsten av ett vilthägn torde möjligen också kunna förhindras genom att ett område med stöd av 19 § NVL avsätts som naturvårdsområde.

I 20 § NVL föreskrivs bl. a. att innan arbetsföretag utförs som inte omfattas av tillståndstvång enligt 18 § (täktverksamhet) eller 19 § (naturvårdsområde) men som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön, samråd skall ske med länsstyrelsen. I anslutning till denna bestämmelse stadgas i 24 § naturvårdsförordningen (NVF, 1976: 484) att den som ämnar uppföra vilthägnad omkring område, där allmänheten får färdas fritt, snarast möjligt och senast tre månader i förväg skall anmäla detta till länsstyrelsen för samråd. Vid samrådsförfarandet äger länsstyrelsen förelägga företagaren att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön.

Numera råder generellt strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag enligt 15 § NVL. Strandskyddet förhindrar anläggning av vilthägn. Inom strandskyddsområde gäller nämligen ett allmänt förbud inte bara mot bebyggelse och förberedelsearbeten för bebyggelse, utan också mot åtskil-

liga andra anläggningar och anordningar på stränderna, om inte länsstyrelsen har lämnat tillstånd till åtgärden. Denna tillståndsplikt gäller dock inte anläggning eller åtgärd som behövs för jordbruket, fisket, skogsskötseln eller renskötseln och ej tillgodoser bostadsändamål.

Om det på område som är av betydelse för friluftslivet eller i områdets närhet finns stängsel, som hindrar eller försvårar tillträdet till mark inom området där allmänheten annars skulle haft rätt att färdas fritt, får länsstyrelsen enligt 17 § NVL förelägga den som håller stängslet att anordna grind eller annan genomgång. Om det är uppenbart att stängslet endast avser att utestänga allmänheten från området, får länsstyrelsen meddela föreläggande om borttagande av stängslet. Denna bestämmelse är tillämplig på bl. a. vilthägn och har i vissa fall utnyttjats för att åstadkomma genomgångar i sådan anläggning.

Den som enligt 17 § NVL blivit förelagd att ordna genomgång är berättigad att få ersättning för kostnaderna av staten, som också skall bekosta underhållet av genomgången. Ersättning utgår dock inte, om det är uppenbart att stängslet endast avser att utestänga allmänheten från område där den annars skulle få färdas fritt (30 § NVL).

Med stöd av 14 § NVL har i 18 § NVF införts förbud mot att plantera ut vissa djur eller att på annat sätt sätta ut dem i frihet. De djur som berörs av detta förbud är björn, lo, varg, järv, bäver, vildsvin, kronhjort, dovhjort, vildkanin, mink och bisamråtta samt däggdjur eller fågel av viltslag som inte bevisligen tillhörde landets viltbestånd vid utgången av år 1963. Den som har sådant djur skall hålla det instängt på betryggande sätt eller på annat sätt se till att djuret inte kommer löst.

Naturvårdsverket får medge undantag från utplanteringsförbudet. Tillstånd att utsätta djur, som har fötts i eller längre tid hållits i fångenskap, får inte beviljas utan föregående samråd med lantbruksstyrelsen.

Enligt 19 § NVF får naturvårdsverket också meddela föreskrifter om hur minkfarm eller liknande anläggning skall vara inhägnad samt om kontroll över efterlevnaden av sådana föreskrifter. För minkfarm, men inte för några andra liknande anläggningar, har sådana föreskrifter meddelats.

Slutligen kan erinras om att den som vanvårdar ett vilthägn kan tänkas bryta mot 23 § NVL, som i princip förbjuder all nedskräpning.

Enligt 21 § lagen om rätt till jakt (1938: 274) får lös hund inte tas med eller släppas in i annans hägnade jaktpark eller djurgård. Om detta inträffar, får jakträttsinnehavaren fänga och behålla hunden.

Enligt 21 § jaktstadgan (1938: 279) får inom jaktpark eller djurgård, som är inhägnad i enlighet med föreskrifter som naturvårdsverket meddelar, jakt efter villebråd som hålls instängt genom hägnaden bedrivas utan hinder av fridlysning.

I anslutning till denna bestämmelse har naturvårdsverket utfärdat den föreskriften om jaktpark eller djurgård att djur får jagas under hela året i sådan anläggning, om jakten sker inom hägnad som på betryggande sätt hindrar djuren att passera såväl ut som in. Några andra föreskrifter beträffande kraven på vilthägn har naturvårdsverket inte utfärdat.

3 Inventeringar om vilthägn

År 1973 gjordes en landsomfattande inventering av antalet och arten av vilthägn. Själva arbetet utfördes av länsveterinärerna och Svenska jägare-

förbundets länsjaktvårdskonsulenter. Det fanns då 107 vilthägn som var större än 1 ha. Av dessa var 7 hägn mellan 50–100 ha och 12 större än 100 ha (uppgifterna avser inte djurparker typ Skansen, Borås, Kolmården m. fl.). Den sammanlagda arealen av dessa hägn, varav det största hade en areal av ca 1 000 ha, var 5 156 ha. Antalet djur som hölls i hägn var ca 20 älgar, 570 kronvilt, 1 630 dovvilt, 240 rådjur, 115 klövvilt av andra arter (sikahjort, wapitihjort etc.) samt 225 vildsvin.

Inventeringen upprepades 1976–78. Antalet hägn uppgick då till 168, dvs. en ökning med drygt 60 hägn från 1973. Av hägnen var 11 mellan 50–100 ha, medan 16 var större än 100 ha. Hägnen täckte en sammanlagd yta på omkring 8 000 ha. 1976–78 hade antalet djur i hägnen ökat till ca 4 700, dvs. med ca 1 900 djur sedan 1973.

Av de sammanlagt tolv viltarter som hölls i hägn dominerade dov- och kronvilt och utgjorde ca 70 % av det totala antalet individer. Älg och rådjur förekom endast i mindre omfattning, ungefär 8 %. Vildsvinen hade ökat kraftigt i popularitet och antal. De utgjorde drygt 15 % av antalet individer. Bland övriga arter kan särskilt nämnas wapitihjort (även kallad kanadahjort), sikahjort, axishjort, visent och mufflonfår.

4 Fördelar och nackdelar med hägn

Orsakerna till att vilthägn inrättas är flera. Vissa markägare anser att framför allt kronvilt och dovvilt i hägn är lämpliga för att utnyttja marginella skogs- och betesmarker. Härigenom får man även en bättre landskapsvård genom att djuren betar lövslyet. Djuren ger vidare intäkter genom försäljning av livdjur, kött osv. Att hålla hjortar i hägn blir en del av gårdens ekonomiska hantering.

I vissa fall är orsaken till hägnens tillkomst också en önskan att utnyttja dem för jaktändamål. Även på det sättet kan det bli inkomster i form av exempelvis troféavgifter. Hägnen är då vanligen stora. Det finns flera exempel på att de inte bara innehåller mera vanliga djurarter som kronvilt och dovvilt, utan också andra hjortviltarter, vildsvin, mufflonfår m. m. Vildsvin är f. ö. en djurart som förekommer alltmest i hägn, även i mycket små. De flesta rena jakthägnen torde dock bygga på dov- och kronvilt.

Till komplettering av vad nu nämnts kan upplysas att i december 1976 ett examensarbete redovisades vid skogshögskolan som behandlar lönsamheten av vilthägn. Härav framgår bl. a. att det finns stora markarealer lämpliga för vilthägn, beroende på strukturrationaliseringen inom jordbruket. De mest intressanta djurarterna anses vara dovvilt, kronvilt och vildsvin. Det normala skogsbruket inom ett hägn anses inte behöva påverkas nämnvärt vid normal besättningstäthet. Smärre skador på föryngringar och ungsogar kan dock inte undvikas. En positiv effekt kan erhållas genom slybetning. Möjligheterna till avsättning av produktionen inom ett hägn i form av kött, livdjur och jakttillfällen anses som goda. Undersökningen visar att vilthägn torde ge ekonomisk lönsamhet, endast om avsättning av jakttillfällen kan påräknas.

Bland de övriga fördelar som kan följa med vilthägn kan nämnas att köttet från de djur som hålls inom hägn kan få viss betydelse för folkförsörjningen, särskilt på grund av att dessa djur kan utnyttja det marginella, naturliga betet. Hägn anläggs också för viltforskningsändamål. I vissa fall kan hägn också ha betydelse när det gäller att bevara en art för senare

utplantering. Inom hägn — såväl inom egentliga sådana som inom djurparker — kan människor få se djur av olika slag. Sett från markägares synpunkt kan en fördel med hägn också vara att nedskräpning och andra störande inslag förhindras från dem som eljest skulle beträda marken. Helt allmänt kan avslutningsvis i denna del sägas att den ekonomiska utvecklingen synes gynna anläggandet av hägn.

Men även nackdelar följer med hägn. Även om den allemansrättsliga möjligheten att beträda mark inte släcks ut genom tillkomsten av ett vilthägn, kan de praktiska möjligheterna att komma in i hägnet bli små. Även om tillräckligt många genomgångar finns och är lätta att hitta, känner många människor vidare en viss rädsla för att gå in i ett hägn med djur som kanske inte ingår i den frilevande svenska faunan.

Vilthägn upplevs alltså som irriterande av en del människor. Här kan också erinras om de olägenheter som hägnen kan innebära för orienterarna, särskilt när hägn byggs inom område där speciell orienteringskarta finns upprättad.

De djur som hålls inhägnade kan rymma från hägnen och komma att utgöra ett främmande element i den svenska faunan. Förrymda djur kan också ställa till stora skador, inte bara på gröda och skog, utan också på andra djurarter som ingår i den frilevande svenska faunan. Exempel härpå är vildminken. Denna kom ursprungligen till vår fauna genom rymningar från minkfarmer. Frilevande vildsvin, etablerade efter rymningar ur hägn, har tidigare åstadkommit skador på gröda. Vildsvin förekommer nu åter i smärre frilevande stammar i landet som en följd av rymningar från vilt-hägn. Skador har på nytt rapporterats.

Djur av arter som inte ingår i den svenska faunan kan också av olika skäl fungera som spridare av sjukdomar, som vi tidigare helt eller delvis varit förskonade från.

Vilthägn kan också medföra andra olägenheter än de nu nämnda. Hägn kan t. ex. åstadkomma irritation jakträttsinnehavare emellan, då viltets naturliga passage förhindras. Drivande hundar kan under jakt komma in i hägn. Hägn kan vidare störa vissa djurarters förflyttningar i markerna. Vilthägn kan också utgöra olämpliga inslag i landskapsbilden, om de förekommer i mera öppna marker, vid stränder osv. Illa skötta hägn kan skräpa ned i naturen.

5 Skäl för nya bestämmelser

Även om — såsom framgår av den lämnade redogörelsen — möjligheter finns redan i dag att med tillämpning av gällande författningar i varje fall i viss utsträckning reglera tillkomsten av hägn, måste dock naturvårdsverket konstatera att samhällets nuvarande möjligheter att på ett tillfredsställande sätt bevaka frågorna om hägn inte kan anses tillräckliga. Särskilt gäller detta mot bakgrund av att tendenser uppenbarligen föreligger till en ökning av antalet hägn i landet. Sett från naturvårdens synpunkt måste olägenheterna med vilthägn anses överväga, främst på grund av att dessa har en starkt avhållande effekt på det allemansrättsliga nyttjandet av markerna. Även om vilthägnen kan ha en viss positiv betydelse för viltforskningen, behövs de inte för faunavården. Den samhällsekonomiska betydelsen av hägnen är vidare ringa och den privatekonomiska kan till viss del vara beroende av avskrivningsmöjligheter enligt skattelagstiftningen.

Verkets grundinställning är att hägn inte borde tillåtas annat än i vissa särskilda undantagsfall. Verket har därför övervägt att föreslå ett principiellt förbud mot vilthägn, men har slutligen stannat för att föreslå införandet av tillståndsplikt för nya hägn. Även kontrollen av befintliga hägn behöver skärpas.

Skälen för vad nu nämnts kan sammanfattas på följande sätt. Möjlighet bör finnas att förbjuda anläggning av nya hägn eller att styra lokalisering av sådana. Därvid är det väsentligt att känna till ändamålet med hägnen, deras planerade konstruktion och areal m. m.

Ytterligare uppgifter behövs om befintliga hägn, avseende deras belägenhet, konstruktion, areal samt uppgift om vilka djur som finns där och i vilket ungefärligt antal.

Fortlöpande kontroll behövs av hägn, vad gäller deras skick och djurskydd och smittskydd. Kontrollen kan nödvändiggöra beslut om förbättring eller nedläggning av hägn, vilka tillkommit efter tillstånd.

Kontroll behövs över förflyttningar inom landet av djur som avses i 18 § första stycket NVF.

Naturvårdsverket får här också erinra om sin skrivelse 1979-03-19 till regeringen med förslag till ändrade bestämmelser beträffande införsel av djur.

Mot bakgrund av vad förut anförts vill verket redan i detta sammanhang framhålla att en restriktiv hållning bör intas när det gäller att bevilja sådana tillstånd som här avses. Hägn bör i princip ej accepteras inom områden där påtagliga konflikter med det rörliga friluftslivet kan uppstå. Om tillstånd till hägn för sådana djurarter som är främmande i den svenska vilda faunan över huvud taget skall lämnas, bör detta ske med mycket stor återhållsamhet. Hägn för djurarter som kronhjort och dovhjort innebär däremot mindre risk från faunavårdssynpunkt.

6 Naturvårdsverkets förslag

Bestämmelsen om tillståndsplikt för vilthägn bör naturligen tas in i naturvårdslagen. Bestämmelsen bör avse vilthägn i egentlig mening, men också djurpark eller med vilthägn och djurpark jämförliga anläggningar. Det kan visserligen hävdas att något ytterligare behov att reglera djurpark inte finns, då sådana med stöd av djurskyddslagstiftningen står under lantbruksstyrelsens överinseende. Då det emellertid är svårt att i vissa fall dra en bestämd gräns mellan vilthägn och djurpark, anser verket det vara lämpligt att ta med även djurpark. Med jämförlig anläggning avses bl. a. sådana mindre hägn som förekommer i direkt anslutning till boningshus och ekonomibyggnader och som kan innehålla vildsvin eller andra djur som inte är husdjur.

Tillståndsprövande myndighet bör bli länsstyrelsen. Är fråga om anläggning för offentlig förevisning av djur, dvs. djurpark, bör tillstånd inte få ges utan att lantbruksstyrelsen såsom huvudman för djurskyddet godkänt anordningarna för djuren. Länsstyrelsen skall när tillstånd beviljas meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på friluftslivet eller naturmiljön begränsas eller motverkas. Till naturmiljön räknas därvid i enlighet med vad som eljest gäller enligt naturvårdslagen inte bara landskapet, utan också dess fauna och flora.

Naturvårdsverket anser att tillståndet skall knytas till markens ägare, som är ansvarig för skogsvården inom hägnet. Ägaren av marken blir därmed också ansvarig för underhåll av hägnet och avveckling av detta vid tillståndstidens utgång.

De förhållanden som legat till grund för ett tillstånd att anlägga hägn kan med tiden förändras. Det är därför inte försvarligt att låsa markanvändningen under allt för lång tid. Givet tillstånd bör därför kunna omprövas eller helt dras in efter viss tid, förslagsvis tio år. Härigenom vinnns viss överensstämmelse med vad som gäller enligt 18 § NVL för taktillstånd och enligt 24 § miljöskyddslagen (1969:387) i fråga om omprövning av lagakraft vunnit tillstånd. Tidsperioden tio år får anses vara tillräckligt lång för att den som uppfört tillstånd inte skall belastas alltför hårt vid upphävande av tillståndet. Om det inte är fråga om dålig skötsel av anläggningen, måste det dock finnas från allmän synpunkt beaktansvärda skäl för att tillståndet skall få upphävas. En anläggning av ifrågavarande slag nödvändiggör nämligen ofta betydande investeringar. Särskilt gäller detta i fråga om mer omfattande anläggningar, t. ex. djurparker.

Visar det sig att meddelade föreskrifter ej i erforderlig mån begränsar eller motverkar företagets menliga inverkan på friluftslivet eller naturmiljön eller att driften av anläggningar ej sker på ett tillfredsställande sätt – anläggningen medför t. ex. lidande för djuren – bör länsstyrelsen kunna före utgången av angiven tid förena tillståndet med de ytterligare föreskrifter som behövs eller vid allvarliga missförhållanden återkalla tillståndet.

Nämnda bestämmelser bör tas in som en särskild paragraf i NVL, förslagsvis som 17 a. I anslutning här till bör ansvarsbestämmelserna i 37 § kompletteras med en ny punkt 4 avseende den som uppför vilthägn eller därmed jämförlig anläggning i strid mot 17 a § eller föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget. 39 § NVL om vite bör kompletteras så att den också avser nyssnämnda punkt 4.

Tillkomsten av vilthägn måste anses innebära en ändring av pågående markanvändning. Enligt de bestämmelser som numera gäller för ersättning enligt naturvårdslagen bör någon ersättning därför inte utgå, då tillstånd till vilthägn helt eller delvis förvägras. Vad beträffar sistnämnda fall kan konstateras att det redan nu finns möjlighet för länsstyrelsen att med stöd av tidigare omnämnd samrådsbestämmelse få till stånd modifieringar av ett vilthägn, utan att innehavaren får ersättning för detta. Likaså gäller att kostnader för att anordna genomgångar i vilthägn endast täcks av allmänna medel när det är fråga om nya genomgångar i äldre hägn (jfr 17 och 30 §§ NVL). När det gäller genomgångar, som anläggs i samband med att nya hägn byggs, brukar detta anses som en del av de modifikationer som länsstyrelsen kan göra i hägnbyggandet med stöd av samrådsplikten. Kostnader för att anordna sådana genomgångar ersätts regelmässigt inte. Ersättning bör ej heller utgå, då lämnat tillstånd återkallas.

F. n. finns i anslutning till 20 § NVL en bestämmelse om samrådsskyldighet i 24 § NVF vid anläggning av nya vilthägn. Denna bestämmelse innehåller emellertid inte preciserade uppgifter om vad anmälan om samråd skall innehålla. Samrådsskyldigheten enligt denna paragraf bör upphävas och ersättas med bl. a. anmälningsskyldighet enligt 14 § NVL i den lydelse som föreslås i denna skrivelse med därtill knutna nya 18 § NVF. Nuvarande sista stycket i 14 § NVL bör sålunda kompletteras så att det även avser förflyttning av vissa djur mellan vilthägn, djurpark eller liknande anläggning samt anmälan om förekomsten av sådan anläggning.

18 § NVF bör i anslutning här till få ett nytt tredje stycke med följande

innebörd. Det skall åligga envar som har för avsikt att anskaffa djur som avses i första stycket att anmäla detta till länsstyrelsen i samband med ansökan om tillstånd att uppföra planerad anläggning för sådana djur. Anmälan skall därvid innehålla uppgift om anläggningens belägenhet, konstruktion och areal. Uppgift skall också lämnas om art och ungefärligt antal av varje djurslag som planeras att hållas inom anläggningen vid full drift. Nuvarande tredje stycket i paragrafen bör få plats som fjärde stycke. Paragrafen bör ytterligare kompletteras med följande föreskrifter. Förflyttning mellan vilthägn eller liknande anläggningar inom landet av levande däggdjur som avses i 18 § första stycket NVF med undantag av bäver, kronvilt, dovvilt och mink får ej ske utan tillstånd av naturvårdsverket. Tillstånd får ej beviljas utan föregående samråd med lantbruksstyrelsen.

Förflyttningar mellan anläggningar i djurparker godkända av lantbruksstyrelsen skall ej omfattas av stadgandet i femte stycket.

Anledningen till undantaget för bäver, kronvilt, dovvilt och mink är att dessa djurslag är så vanligt förekommande i den svenska faunan att det ej kan anses motiverat med särskilt tillstånd vid förflyttningar. Inte torde det heller vara nödvändigt med en sådan bestämmelse avseende fåglar. Dessa har hittills inte vållat några egentliga olägenheter i detta sammanhang. Om fågel undantas från tillståndstvånet vid förflyttningar, blir det inte heller aktuellt att pröva ärenden om förflyttningar exempelvis av olika parkfåglar från ett område till ett annat.

Förflyttning av djur mellan anläggningar i djurparker godkända av lantbruksstyrelsen, är redan reglerad och behöver därför inte omfattas av den föreslagna bestämmelsen, vare sig det är fråga om förflyttning mellan anläggningar i flera djurparker eller i en och samma park.

Med den inskränkning som därmed gjorts torde antalet tillståndspliktiga fall bli litet. Förflyttningar av vildsvin kan dock förekomma i åtskilliga fall. Med hänsyn till de olägenheter som redan vållats av förrymda vildsvin är det emellertid angeläget att på ett tillräckligt verksamt sätt kunna förhindra eller styra flyttningen av denna djurart från ett hägn till ett annat.

Av den föreslagna bestämmelsen skall framgå att den enbart avser förflyttningar mellan vilthägn och liknande anläggningar. I annat fall skulle den komma att gälla också förflyttningar exempelvis av smärre utländska däggdjur mellan olika zooaffärer eller mellan zooaffärer och konsument, vilket inte är avsikten.

Bestämmelsen i 24 § NVF bör som konsekvens av vad nu anförts helt upphävas och hänvisningen i 20 § NVF till nyssnämnda 24 § tas bort. 25 och 27 §§ NVF bör i fråga om tillstånd kompletteras med en hänvisning även till nya 17 a § NVL. I 25 § bör också anges att ansökan om tillstånd skall vara åtföljd av ritning.

För att tillgodose tidigare redovisat behov av ett fastare grepp från samhällets sida om verksamheten med vilthägn, krävs bl. a. möjlighet att få kännedom om befintliga hägn och vilka djur de innehåller. Ett lämpligt sätt att lösa detta informationsbehov är att i form av en övergångsbestämmelse införa en anmälningsskyldighet för den som håller djur i hägn såsom anges i 18 § första stycket. Det kan ifrågasättas att begränsa en sådan anmälningsskyldighet så att den inte berör egentliga djurparker. Då det måste vara en fördel för länsstyrelsen (bl. a. länsveterinären) att få kunskap om även djurparkernas hägnader och djurantal m. m., bör någon begränsning dock inte föras in. Övergångsbestämmelsen bör innebära att innehavare av anläggning med djur som avses i 18 § första stycket skall anmäla denna hos länsstyrelsen. Anmälan skall göras inom tre månader från ikraftträdandet

av nämnda bestämmelse. Anmälan skall innehålla de uppgifter som anges i 18 § tredje stycket NVF.

Enligt förslaget till ny lydelse av 19 § NVF får naturvårdsverket möjlighet att meddela vissa föreskrifter om hägnaders utformning m. m. samt om kontroll över dessa föreskrifters efterlevnad. Dylika föreskrifter, även innefattande regler om hundsäkring av hägn, avses utfärdade av verket till att reglera framtida byggande av hägn liksom för de återkommande kontroller av hägn som är nödvändiga. I likhet med vad som gäller för minkgårdar bör kontrollen utövas av länsstyrelsen i samråd med länets jaktvårdskonsulent. Veterinär bör medverka.

Enligt 21 § jaktstadgan får inom hägnad jaktpark under vissa förutsättningar jakt ske utan hinder av fridlysning. De djur som hålls i ett vilthägn är enligt tillämpad praxis att anse som vilt. De har dock mestadels antingen inköpts för hägnet av ägaren till anläggningen eller härstammar från inköpta djur. De hägnade djuren representerar således alltid ett stort värde för innehavaren av anläggningen. Möjligheterna för innehavare av hägn att oavsett gällande jakttid kunna slå ut vissa djur i sin anläggning är en förutsättning för en ändamålsenlig verksamhet. Bestämmelsen om att jakt får ske i ett vilthägn utan hinder av fridlysning synes inte ha givit upphov till några olägenheter. Mot bakgrund härav och de styrmedel som samhället föreslås erhålla genom de ovan föreslagna bestämmelserna anser verket att 21 § jaktstadgan kan kvarstå oförändrad.

Till grund för denna framställning ligger en särskild rapport om vilthägn, som här bifogas. Där behandlas vissa av här berörda frågor ytterligare.

Utkast till föreslagna författningsändringar fogas också till denna skrivelse.

7 Hemställan

Naturvårdsverket hemställer att här föreslagna författningsändringar snarast genomförs.

Bilaga till Statens naturvårdsverks skrivelse 1979-09-03 med förslag till skärpt lagstiftning om vilthägn

Utkast till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Härigenom föreskrivs i fråga om naturvårdslagen (1964: 822)¹

dels att 14, 37 och 39 §§ skall ha nedan angivna lydelse

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 17 a, av nedan angivna lydelse

dels att i lagen före paragrafen 17 a skall införas en ny rubrik.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Är fara att växtart försvinner eller utsättes för plundring, äger regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav borttaga eller skada växt av den arten där den växer vilt.

Är fara att djurart försvinner, äger regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav döda, skada eller fånga vilt levande djur av den arten, då det ej sker till försvar mot angrepp på person eller egendom, så ock att borttaga eller skada sådant djurs ägg, rom eller bo. Beträffande djur, vars dödande eller fångade är att hänföra till jakt eller fiske, skall dock gälla vad därom särskilt stadgas.

Behövs utöver fridlysning enligt jaktlagstiftningen särskilt skydd för djurlivet inom visst område, äger regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter som inskränka rätten till jakt eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom området.

Om utplantering eller annat utsättande av vilt i frihet meddelas föreskrifter av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Om utplantering eller annat utsättande av vilt i frihet samt om förflyttning av djur mellan vilthägn, djurpark eller liknande anläggning samt om anmälan om förekomsten av sådan anläggning meddelas föreskrifter av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Särskilda bestämmelser om vilthägn

17 a §

Vilthägn, djurpark eller därmed jämförlig anläggning får ej uppföras utan att markens ägare erhållit länsstyrelsens tillstånd därtill. Är fråga om anläggning för offentlig förevisning av djur, får sådant tillstånd inte ges utan att lantbruks-

¹ Lagen omtryckt 1974: 1025.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

styrelsen godkänt anordningarna för djuren.

I samband med tillstånd får länsstyrelsen meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på friluftslivet eller naturmiljön begränsas eller motverkas.

Har tio år förflutit från det tillstånd vunnit laga kraft, kan länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis, eller förena tillståndet med ändrade föreskrifter, om skötseln av anläggningen ej bedöms tillfredsställande eller om andra skäl föreligger. Visar det sig att meddelade föreskrifter ej i erforderlig mån begränsar eller motverkar företagets menliga inverkan på friluftslivet eller naturmiljön eller medför att driften av anläggningen ej sker på ett tillfredsställande sätt, kan länsstyrelsen före utgången av angivna tid förena tillståndet med de ytterligare föreskrifter som behövs eller vid allvarliga missförhållanden upphäva tillståndet.

37 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 5, 8, 10, 11 eller 14 §, 16 § andra stycket eller 19 §,

2. bryter mot 16 § första stycket första punkten eller, om ej gärningen är ringa, mot 16 § första stycket andra punkten,

3. bryter mot 17 § andra stycket, om ej gärningen är ringa,

4. bryter mot 17 a § eller föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget,

5. utför täkt i strid mot 18 § eller föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget,

6. underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet som föreskrivits med stöd av 20 § första stycket,

7. bryter mot 22 § första eller tredje stycket eller mot föreskrift som meddelats i samband med medgivande enligt tredje stycket eller,

8. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till

Nuvarande lydelse

Har någon begått gärning som avses i 37 § 1, 2, 4 eller 6, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidtaga rättelse. Överexekutor äger ock meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning får göras av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen eller den kommunala myndighet som handhar naturvårdsfrågor. Beträffande sådan handräckning äga bestämmelserna i 191 § utsökningslagen motsvarande tillämpning.

Vid meddelande av föreläggande enligt 17 § första stycket, 20 §, 21 § eller 22 § andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite. Efterkommes ej sådant föreläggande, skall på anmodan av länsstyrelsen utmätningsmannen föranstalta om att åtgärden vidtages.

Byggnadsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 17 § tredje stycket. Hälsovårdsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 24 §. Efterkommes ej föreläggandet, äger vederbörande nämnd låta vidtaga åtgärden på den försumliges bekostnad.

Denna lag träder i kraft den

Föreslagen lydelse

vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa.

Utbyte av brott som avses i 5 skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

39 §

Har någon begått gärning som avses i 37 § 1, 2, 4, 5 eller 7, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidtaga rättelse. Överexekutor äger ock meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning får göras av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen eller den kommunala myndighet som handhar naturvårdsfrågor. Beträffande sådan handräckning äga bestämmelserna i 191 § utsökningslagen motsvarande tillämpning.

Sammanfattning av remissyttrandena över statens naturvårdsverks förslag till skärpt lagstiftning om vilthägn

Allmänt

Naturvårdsverkets förslag att införa tillståndsplikt för vilthägn tillstyrks i princip eller lämnas utan erinran av det stora flertalet remissinstanser. Bland dessa märks *lantbruksstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *statens planverk*, *flertalet av de sexton länsstyrelser*, som yttrat sig över förslaget, *lantbruksuniversitetet*, *Lantbrukarnas riksförbund (LRF)*, *Svenska jägareförbundet* och *Svenska kommunförbundet*. Skälen till remissinstansernas positiva inställning växlar dock. De flesta betonar nödvändigheten av att skydda friluftslivets och naturmiljöns intressen under det att andra åberopar avels- och veterinärmedicinska skäl samt behovet av att kontrollera att djuren inte rymmer och åsamkar skada på mark och gröda. Flera av remissinstanserna har dock invändningar mot förslagets närmare konstruktion. Dessa invändningar är av både formell och saklig natur.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) är tveksam till förslaget och anser att kompetens- och lagkonfliktsfrågor måste utredas närmare innan slutlig ställning tas till förslaget.

Hovrätten över Skåne och Blekinge och *Föreningen för Svensk Hjortavel* avstyrker förslaget. *Hovrätten* anser att naturvårdsverket inte gjort helt klart vad man egentligen vill åstadkomma med reglerna. Någon egentlig utredning i vilken utsträckning befintliga vilthägn utgör hinder för friluftslivet eller medför en ej godtagbar påverkan på naturmiljön har inte redovisats. Förslaget har inte tagit upp viktiga konsekvenser av vilthägn och regleringen av dessa (bl. a. grannelagsrättsliga och skadeståndsrättsliga frågor). Även i andra avseenden är förslaget enligt hovrätten för bristfälligt för att kunna läggas till grund för lagstiftning. Enligt *Föreningen för Svensk Hjortavel* talar samhällsintresset, i motsats till vad naturvårdsverket anser, för att hjortaveln inom hägn bör stödjas i stället för att försvåras. Föreningen finner nuvarande bestämmelser om vilthägn fullt tillräckliga.

Vissa särskilda frågor

Lantbruksstyrelsen anför att länsstyrelsens prövning enligt naturvårdslagstiftningen inte bör omfatta djurskyddssynpunkter. *Lantbruksstyrelsen* tar även upp de konflikter som förslaget kan ge upphov till i förhållande till rennäringen. Enligt styrelsens uppfattning är det tveksamt om tillräcklig hänsyn kommer att tas till renskötseln om förslaget genomförs. *LON* pekar på att förslaget är oklart i fråga om förhållandet mellan naturvårdslagen och djurskyddslagen.

Skogsstyrelsen framhåller att naturvårdsverket förefaller att ha underskattat betydelsen av skador på främst föryngringar och ungskog inom vilthägn. Styrelsen påpekar att skälen för den föreslagna tillståndsplikten är helt andra än de skogliga. Styrelsen anser därför att tillståndsgivningen

bör omfatta ett obligatoriskt samrådsförfarande med skogsvårdsstyrelsen samt att ett tillstånd skall kunna förenas med en föreskrift till skydd för skogsvårdsintresset. *Skogsstyrelsen* liksom *Svenska jägareförbundet* vänder sig även mot den föreslagna möjligheten att efter tio år ompröva tillståndet vilket enligt skogsstyrelsen avviker från rådande rättsuppfattning.

Planverket anför att friluftslivets intressen alltmer blivit en kommunal planeringsangelägenhet. Av den anledningen bör kommunen ha ett betydande inflytande vid bedömningen av ett vilthägnns lämplighet med hänsyn till friluftslivets intressen och till landskapsbilden. Hägnet bör inte få motverka syftet med de kommunala fysiska planerna. Tillståndsprövningen för vilthägn bör möjligen kunna delegeras till kommunal myndighet i likhet med övriga åtgärder enligt 17 § naturvårdslagen, främst vad gäller lokaliseringsprövningen, med hänsyn till friluftslivet. Föreskrifter om hägnets inverkan på faunan och om hägnets utformning bör dock utformas i samråd med länsstyrelsen. I en ny plan- och bygglag kan eventuellt tillståndsprövningen flyttas över till det kommunala planet. Enligt *kommunförbundet* bör tillstånd ges endast under förutsättning av kommunens medgivande. Enligt *länsstyrelsen i Kronobergs län* kan vilthägn, särskilt stora sådana, innebära en påverkan på annan markanvändning varför dessa bör inordnas i den kommunala planeringen.

LON anför att länsstyrelsens tillstånd inte ersätter byggnadslov men att denna dubbelprövning kan lösas på samma sätt som när det gäller tillstånd att sätta upp skylt eller reklamtavla (22 § NVL). Enligt *hovrätten* torde byggnadslov inte i dag krävas för vilthägn. Behovet av byggnadslov bör dock övervägas i samband med den pågående omarbetningen av byggnadslagstiftningen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att tillståndet bör knytas till den som bedriver verksamheten och inte till markägaren som utredningen föreslagit. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* menar att ett tillstånd bör kunna knytas till annan än markägaren.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser att författningsförslaget bör kompletteras i fråga om utformningen av tillsynsansvaret. Det måste således klart framgå vem som har ansvaret för eventuell skyddsjakt på förrymda djur.

Naturvårdsverkets uppfattning att vilthägn måste anses innebära en ändring av pågående markanvändning delas av *Svenska samernas riksförbund* men ifrågasätts av *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *Föreningen för Svensk Hjortavel*.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1982-04-19

Närvarande: Justitierådet Fredlund, regeringsrådet Brodén, justitierådet Palm.

Enligt lagrådet den 1 april 1982 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 25 mars 1982 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822).

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessor Per Olding.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

18 §

I specialmotiveringen till förevarande paragraf uttalas, att om länsstyrelsen avslår en ansökan om täkttillstånd, därför att behovet av takten inte anses styrkt, detta inte nödvändigtvis innebär, att länsstyrelsen för all framtid har sagt nej till takten. I omedelbar anslutning härtil tilläggs, att fyndigheten kan tas i anspråk vid en senare tidpunkt, om ändrade förhållanden föreligger. Dessa motivuttalanden är väl i och för sig riktiga men kan lätt missförstås. För att förebygga detta vill lagrådet anföra följande. Ett beslut, varigenom länsstyrelsen avslagit en ansökan om täkt-tillstånd exempelvis därför att behovet av takten inte anses styrkt, utövar med all sannolikhet inte någon materiell rättskraft och hindrar således inte, att saken, oavsett om ändrade förhållanden inträtt eller inte, efter förnyad ansökan prövas på nytt eventuellt med annan utgång till resultat. Det-samma torde gälla beslut, varigenom länsstyrelsen avvisat en ansökan om täkttillstånd exempelvis därför att sökanden inte efterkommit föreläggande att inkomma med utredning som belyser behovet av takten.

18 b §

Efter åtagande av en kommun får länsstyrelsen enligt förevarande para-graf överlåta åt den kommunala nämnd som kommunen bestämmer att utöva tillsyn över att en täkt inte utförs i strid mot 18 § eller de villkor som är förenade med tillståndet.

Till skillnad från många andra lagar, t. ex. miljöskyddslagen (38–44 §§) och livsmedelslagen (24–29 §§) innehåller naturvårdslagen inte någon när-mare reglering rörande tillsynen över lagens efterlevnad. Med hänsyn härtil kan man fråga sig om länsstyrelserna har sådan tillsyns-befogenhet som de enligt förevarande paragraf skall få möjlighet att överlåta till kommunalt organ. En sammanställning av olika bestämmelser, främst 2 och 39 §§ naturvårdslagen samt 5 § länsstyrelseinstruktionen, synes dock ge vid handen, att så är fallet.

24 a §

I paragrafen föreslås införande av tillståndstvång för uppförande av vilthägn på områden där allmänheten får färdas fritt. Förslaget har till syfte att till skydd för friluftslivet och naturmiljön skapa en bättre kontroll över vilthägn än vad gällande bestämmelser om samrådsförfarande möjliggör. Äldre befintliga vilthägn omfattas inte av lagförslaget. Enligt ordalagen i paragrafens första stycke tar tillståndstvånget sikte på själva uppförandet av ett vilthägn. Med hänsyn till de föreslagna bestämmelsernas syfte synes det dock riktigare att kräva tillstånd för att ha vilthägn uppsatt på ifrågavarande områden. Lagrådet förordar därför att en häremot svarande justering av lagtexten sker på denna punkt (jfr 17 § andra stycket och 22 § första stycket naturvårdslagen).

Beträffande tillståndsprövningen föreskrivs i paragrafens andra stycke att länsstyrelsen skall ta hänsyn till behovet av skydd för friluftslivet och naturmiljön. Det föreslagna stadgandet synes i första hand avse att ange ramen för länsstyrelsens prövning av tillståndsfrågorna. Det svarar därför mindre väl mot uttalandet i remissprotokollet (under avsnitt 2.2) om att tillståndsgivningen bör vara restriktiv. Vad som där anförs om att tillstånd inte bör lämnas inom områden där vilthägn kan utgöra hinder för det rörliga friluftslivet eller där det medför en ej godtagbar påverkan på naturmiljön bör enligt lagrådets mening ges ett motsvarande uttryck i lagtexten.

Tillstånd till vilthägn skall enligt förslaget kunna återkallas av länsstyrelsen under förutsättning att betydande olägenhet som inte kan avhjälpas uppkommer genom hägnet (24 a § tredje stycket). Med den noggranna prövning som en restriktiv tillståndsgivning förutsätter bör det likväl endast undantagsvis, t. ex. vid väsentligt ändrade förhållanden, bli anledning att återkalla ett lämnat tillstånd. Ett annat sådant undantagsfall synes även kunna bli aktuellt om behovet av ett vilthägn skulle komma att upphöra helt. För en sådan situation bör det, oavsett om någon olägenhet gett sig till känna, vara möjligt för länsstyrelsen att besluta om återkallelse av ett tillstånd. Förslaget bör kompletteras med en regel härom. En återkallelse av ett lämnat tillstånd kan självfallet medföra betydande ekonomiska påkänningar för tillståndets innehavare. Det rör sig härvidlag i regel om stora kostnader för anläggningen som sådan. Hit får även räknas utlägg för sådan undersökning eller gottgörelse som kan ha ålagts tillståndshavaren enligt det särskilda stadgandet i 42 § sista stycket. Någon ersättning enligt naturvårdslagen föreslås inte utgå om ett tillstånd återkallas. Vid dessa förhållanden bör i tillståndsbesluten regelmässigt tas in en uttrycklig erinran om att tillståndet under vissa förutsättningar kan återkallas med stöd av bestämmelserna i paragrafens tredje stycke. En bestämmelse härom synes kunna utfärdas i administrativ ordning.

Med beaktande av det nu anförda föreslår lagrådet att 24 a § ges följande lydelse:

”Vilthägn får inte utan tillstånd finnas uppsatt på område där allmänheten får färdas fritt.

Frågor om tillstånd prövas av länsstyrelsen. Tillstånd får lämnas endast om det är uppenbart att vilthägnen inte inverkar menligt på friluftslivet eller naturmiljön. Tillstånd skall förenas med de villkor som behövs till skydd för dessa intressen.

Om det genom ett vilthägn uppkommer någon olägenhet som inte förutsågs när tillståndet gavs, får länsstyrelsen besluta nya eller ändrade villkor för att avhjälpa olägenheten. Kan olägenheten inte avhjälpas och är den betydande, får tillståndet återkallas. Tillstånd kan även återkallas om behov av vilthägn, som avses med tillståndet, inte längre föreligger."

37 § första stycket

Som en konsekvens av vad lagrådet föreslagit ovan beträffande avfattningen av första stycket av 24 a § bör den nya punkten 8 i 37 § första stycket ges följande lydelse:

"8. har vilthägn uppsatt i strid mot 24 a § eller mot villkor som är förenat med tillstånd till vilthägn."

Till skillnad från det remitterade lagförslaget gör den av lagrådet föreslagna lydelsen det möjligt att beivra brott mot sådana med tillstånd förenade villkor som har föreskrivits vid en senare tidpunkt med stöd av 24 a § tredje stycket. Dessutom skapas, genom hänvisning i 39 § första stycket till 37 § första stycket 8, möjlighet att framtvinga efterlevnad av kravet på tillstånd och av villkor för hållandet av vilthägn. Möjligheten inbegriper även föreläggande att ta bort vilthägn för vilket tillstånd saknas eller återkallats.

39, 39 a och 39 b §§

Enligt 39 § första stycket i nu gällande lydelse kan länsstyrelse förelägga den som brutit mot någon av vissa angivna bestämmelser i naturvårdslagen, eller mot föreskrifter som meddelats med stöd av bestämmelserna, att vidta rättelse. I lagrådsremissen föreslås till en början, att föreläggande skall kunna meddelas också när de nya reglerna om vilthägn överträtts. Vidare skall befogenhet att besluta om föreläggande tillkomma inte bara länsstyrelse utan också kommunal nämnd som enligt den föreslagna 18 b § övertagit uppgift att utöva tillsyn. Föreläggande som meddelats någon i egenskap av ägare till viss fastighet, byggnad, anläggning eller annan anordning, eller som meddelats någon i egenskap av tomträttshavare, skall enligt en ny 39 a § gälla också mot ny ägare respektive tomträttshavare. För att en tilltänkt köpare av en fastighet eller byggnad skall kunna få reda på ett sådant föreläggande föreslås i rättssäkerhetens intresse vissa bestämmelser om anteckning i fastighetsbok (39 b §). I nu angivna delar möter förslaget i princip inte någon erinran av lagrådet.

Förslaget innebär emellertid också, att det inte längre skall anges i 39 § mot vem ett föreläggande skall kunna riktas. Avsikten med denna ändring är att när en överträdelse begåtts den beslutande myndigheten inte skall

vara bunden att adressera föreläggandet till gärningsmannen utan i varje enskilt fall kunna välja fritt vem som lämpligen bör åläggas att vidta rättelse, under förutsättning att den som väljs har "sådan rådighet över egendomen att han har faktiska och juridiska möjligheter att utföra den förelagda åtgärden".

I motiven till förslaget hänvisas till motsvarande reglering i lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m.m. (LPI). Den bestämmelse i LPI som torde vara åsyftad i sammanhanget (15 §) går emellertid inte längre än att det föreskrivs, att vid vissa angivna brott mot byggnadslagstiftningen föreläggande om rättelse skall riktas mot ägaren. Bestämmelsen gäller oavsett om föreläggandet avser en försummelse av tidigare ägare eller av någon annan än ägaren. Motsvarande gäller tomträttshavare. (Från tomträttshavare bortses i fortsättningen.)

Bestämmelser om att föreläggande om rättelse skall riktas mot ägare av fastighet eller byggnad när olika föreskrifter överträtts förekommer också i andra författningar än LPI. Vanligen gäller det överträdelser av föreskrifter som riktar sig just till ägaren och något ansvar för annans försummelse blir det därför i allmänhet inte fråga om. Ansvar för olagliga åtgärder eller underlåtenhet av en tidigare ägare eller av en nyttjanderättshavare kan emellertid inrymmas. Som exempel på bestämmelser av detta slag kan nämnas 21 § naturvårdslagen, 18 § lagen (1960:690) om byggnadsminnen och 2 § bostadssaneringslagen (1973:531). Bestämmelserna synes allmänt avse åtgärder som endast ägaren har rättslig möjlighet att vidta. Stadgandena får också ses mot bakgrund av ett föreskrivet eller antaget ägaransvar för fastigheters skick i särskilda hänseenden. Såvitt lagrådet kan finna rör det sig allmänt om situationer där ägaren har möjligheter att konstatera vem som företagit den lagstridiga åtgärden och att i sin tur vända sig mot denne.

När det i vissa författningar anges, att rättelseföreläggande skall eller kan riktas till nyttjanderättshavare eller "innehavare" – såsom i 73 § hälsovårdsstadgan (1958:663), 23 § brandlagen (1974:80) eller 9 § lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark – torde någon annan tillämpning inte vara avsedd än att föreläggande skall meddelas för den som kan lastas för att givna föreskrifter inte iakttagits. Också när det någon gång i regler om rättelseföreläggande inte anges någon adressat synes det vara underförstått, att den beslutande myndigheten har att i varje enskilt fall utse den som är skyldig till den överträdelse det är fråga om – jfr 24 § skogsvårdslagen (1979:429) med motiv (NJA II 1979 s 612 f).

De förelägganden som nämns i 39 § första stycket rör en mångfald mycket skiftande situationer. Bland överträdelser som innefattas ingår brott mot särskilt utfärdade ordningsföreskrifter för nationalparker, naturreservat, naturvårdsområden och strandskyddsområden, åsidosättande av byggnadsförbud inom strandskyddsområde, olaga täktverksamhet och anbringande av reklamtavlor och liknande utan tillstånd. I vissa fall torde

föreläggande för en ägare att, oavsett egen försummelse, rätta till vad som åstadkommits olagligen vara rimligt enligt samma grunder som föranlett vissa av de förut angivna bestämmelserna. I andra fall kan det däremot röra sig om förhållanden där några materiella regler om åligganden för ägaren inte föreligger och som varken ägare eller annan innehavare kan anses ha något ansvar för. Lagrådet vill särskilt peka på den typ av bestämmelser som riktar sig till allmänheten och rör utövandet av allemansrätten. Möjligheterna att rikta återkrav mot den försumlige torde i många situationer som innefattas vara uteslutna. En presumtiv fastighetsköpare torde, när något föreläggande rörande fastigheten ännu inte utfärdats, ej alltid få reda på att mark eller byggnader inte i alla avseenden är i föreskrivet skick och något rättsskydd, motsvarande det som funnits påkallat enligt 39 b § i förslaget, är inte möjligt att införa. De här gjorda invändningarna gäller självfallet än mer om, som har föreslagits, den nya regeln beträffande förelägganden mot annan än den försumlige skall gälla utan undantag för äldre förseelser.

Det kan anmärkas, att i vissa situationer när det är fråga om överträdelser av föreskrifter som riktar sig till allmänheten en mycket vid krets av personer kan ha faktiska och rättsliga möjligheter till rättelseåtgärder. Enbart svårigheter att i sådana fall anträffa den skyldige kan givetvis inte motivera att någon annan i kretsen skall kunna väljas till adressat för ett rättelseföreläggande.

De frågeställningar som nu har tagits upp har inte berörts i remissen och det har inte angetts konkret i vilka avseenden ett behov av nya regler har gjort sig gällande. Om en ändring i förevarande avseende anses ofrånkomlig måste den enligt lagrådets mening föregås av en närmare utredning och analys av de olika situationer som berörs. De likartade bestämmelserna om föreläggande i 17 § tredje stycket och 24 § naturvårdslagen bör också tas med i bilden. I rättssäkerhetens intresse och även med hänsyn till de beslutande myndigheterna bör valmöjligheterna när det gäller adressat för rättelseföreläggande i vart fall så långt möjligt inskränkas och preciseras. Lagrådet vill för sin del också hänvisa till möjligheten att, för fall när den som begått en överträdelse inte är lagligen befogad att vidta rättelseåtgärder, föreskriva en skyldighet för ägare eller motsvarande att tåla att den försumlige utför åtgärderna.

Första stycket första meningen i 39 § bör alltså enligt lagrådets uppfattning tills vidare få stå sakligt oförändrad i det avseende som här behandlats. I språkligt hänseende vill lagrådet anmärka att den ändring som föreslås i remissen kan ge anledning till missförstånd. Bestämmelsen tar sikte på överträdelser av såväl vissa materiella regler i lagen som föreskrifter meddelade med stöd av lagen. Utformningen enligt förslaget kan leda tanken till att endast det senare slaget av överträdelser avses (jfr uttrycks-sättet i exempelvis 37 § första stycket 1 och 6).

Lagrådet föreslår med anledning av det anförda att meningen får föl-

jande lydelse: "Har någon överträtt bestämmelse eller föreskrift som avses i 37 § första stycket 1, 2, 4, 6 eller 8 får länsstyrelsen förelägga honom att åstadkomma rättelse."

Vad härefter angår bestämmelsen i 39 § första stycket andra meningen har departementschefen i motiveringen till 18 b § i förslaget framhållit, att om länsstyrelsen med stöd av den paragrafen överlåtit tillsynsansvaret på kommun, detta bör leda till att länsstyrelsens befogenhet upphör i samma mån som kommunen tilläggs kompetens. Bestämmelsen i 39 § första stycket andra meningen bör omformuleras så att den ger uttryck för den av departementschefen sålunda åsyftade ordningen. Lagrådet föreslår, att bestämmelsen får följande lydelse: "Är fråga om överträdelse av föreskrift, över vars efterlevnad kommunal nämnd med stöd av överlåtelse enligt 18 b § utövar tillsyn, tillkommer det i stället nämnden att meddela sådant föreläggande." Godtages detta förslag bör en följdändring göras i 39 § första stycket fjärde meningen förslagsvis på så sätt, att texten efter ordet "naturvårdsfrågor" får följande lydelse: "eller, i fall där kommunal nämnd har att meddela föreläggande, av den nämnden."

Om lagrådets förslag i frågan om adressat för rättelseföreläggande följs, torde i 39 a § orden "någon i egenskap av" böra utgå i första och andra styckena. I första stycket bör därvid orden "meddelats någon i egenskap av ägare till viss fastighet" ersättas av orden "i fråga om viss fastighet meddelats ägaren".

Beträffande 39 a § andra stycket vill lagrådet vidare anmärka, att det föreslagna uttrycket "skall också tillämpas" måste ersättas av orden "äger motsvarande tillämpning" eller "tillämpas på motsvarande sätt" för att bestämmelsen skall få avsedd innebörd.

Övergångsbestämmelser

Lagrådet föreslår i avsnittet angående 24 a § bl. a. att vilthägn inte får utan tillstånd finnas uppsatt på område där allmänheten får färdas fritt. Beaktas vad lagrådet föreslagit där blir, om inte annat stadgas i övergångsreglerna, bestämmelserna i 24 a § om tillståndstvång samt, på grund av hänvisningar, även reglerna i 37 § första stycket om ansvar och i 39 § första stycket om föreläggande tillämpliga på befintliga vilthägn som uppförts före lagförslagets ikraftträdande. Eftersom lagförslaget enligt vad som framgår av remissprotokollet är avsett att äga tillämpning endast på nya hägn, bör – under förutsättning att lagrådets förslag genomförs – till övergångsbestämmelserna fogas en regel av förslagsvis följande lydelse:

"I fråga om vilthägn, som uppförts före lagens ikraftträdande, gäller äldre bestämmelser."

Om den i remissen föreslagna ändringen av bestämmelsen i 39 § första stycket första meningen skulle genomföras nu trots vad lagrådet i det föregående anført, erfordras enligt lagrådets mening ett övergångsstadgande av innebörd att bestämmelsen i sin nya lydelse inte skall tillämpas, när däri avsedd överträdelse ägt rum före ikraftträdandet.

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-04-22

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Dahlgren

Proposition om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822).

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför

18 §

Vad lagrådet har anfört till förtydligande av motivuttalandena till denna bestämmelse kan jag instämma i.

18 b §

Enligt min mening råder det ingen tvekan om att länsstyrelserna har sådana befogenheter i fråga om täktverksamhet som de kan överlåta till kommunala organ.

24 a §

Med hänsyn till syftet med de föreslagna bestämmelserna om tillståndstväng för vilthägn synes det enligt lagrådet riktigare att kräva tillstånd för att få ha ett vilthägn uppsatt i stället för att som jag har föreslagit få uppföra det. Enligt min mening är det naturligare att använda det senare uttrycks-sättet. Ett tillstånd att få uppföra ett vilthägn innefattar självfallet också rätt att få ha det uppsatt när det väl är uppfört. Om tillståndet återkallas är innehavaren skyldig att ta bort hägnet. Jag kan därför inte biträda lagrådets förslag.

Jag kan inte heller ansluta mig till lagrådets förslag att i lagtexten skall anges att tillstånd får lämnas endast om det är uppenbart att vilthägnet inte

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 25 mars 1982.

inverkar menligt på friluftslivet eller naturmiljön. Som jag har uttalat i remissprotokollet bör tillståndsgivningen visserligen vara restriktiv men lagrådets förslag innebär enligt min mening att nämnda intressen ges en större tyngd i förhållande till andra intressen än som har varit åsyftat. Enligt min mening bör det överlämnas åt tillståndsmyndigheterna att med ledning av motivuttalandena och förhållandena i det enskilda fallet göra den intresseavvägning som krävs.

Jag biträder lagrådets förslag att ett tillstånd även skall kunna återkallas, om det inte längre finns behov av vilthägnen.

37 §

Paragrafens första stycke punkten 4 bör förtydligas så att det klart framgår att även villkor som berör efterbehandlingsåtgärder omfattas av bestämmelsen. Som en konsekvens av vad jag har förordat i fråga om avfattningen av första stycket av 24 a § bör uttrycket "uppför vilthägn" behållas i punkten 8. För att tydligt klargöra att det är möjligt att beivra även brott mot sådana med ett tillstånd förenade villkor som har föreskrivits med stöd av 24 a § tredje stycket bör dock punkten ändras redaktionellt.

39, 39 a och 39 b §§

Syftet med den föreslagna ändringen av 39 § har närmast varit att, i linje med vad som gäller enligt LPI, ett föreläggande om rättelse skall kunna riktas inte bara mot gärningsmannen utan också mot en ägare av viss fastighet, byggnad eller anordning även om föreläggandet avser försummelse av en tidigare ägare eller av någon annan.

Lagrådet förordar på angivna skäl att bestämmelsen i fråga får stå sakligt oförändrad i avvaktan på en närmare utredning och analys av de olika situationer som berörs. I rättssäkerhetens intresse och även med hänsyn till de beslutande myndigheterna bör enligt lagrådet valmöjligheterna när det gäller adressat för rättelseföreläggande i vart fall så långt möjligt inskränkas och preciseras.

Lagrådet anför i det sammanhanget att, när det i vissa författningar såsom i 9 § lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark anges att ett föreläggande får riktas mot "innehavaren" varmed avses ägare eller brukare, eller när det som i 24 § skogsvårdslagen (1979:429) i regler om rättelseförfarande inte anges någon adressat, synes det vara underförstått att den beslutande myndigheten har att i varje enskilt fall utse den som är skyldig till den överträdelse det är fråga om. Lagrådets uttalande kan uppfattas så att de angivna författningarna anföras som exempel på en reglering som begränsar möjligheterna att rikta ett föreläggande mot den som vid tidpunkten för ingripandet är ägare eller brukare av en fastighet. Enligt min mening är emellertid någon annan tillämpning inte avsedd än att ett föreläggande skall kunna riktas mot en ny ägare av jordbruksmarken

eller skogsmarken även om det är en tidigare ägare som har misskött marken i fråga.

För egen del anser jag i likhet med naturvårdskommittén att det från naturvårdssynpunkt är mycket otillfredsställande att ett föreläggande om rättelse inte skall kunna riktas mot annan än den som har utfört den lagstridiga handlingen. Det förekommer inte sällan att exempelvis byggnader uppförs utan tillstånd enligt naturvårdslagen inom strandskyddsområden och att fastigheten eller byggnaden därefter överlåts. Det är då inte möjligt att förelägga den nye ägaren att vidta rättelse. Jag vidhåller därför att bestämmelsen bör ändras så att möjligheterna att ingripa med rättelseföreläggande vidgas.

Med beaktande av de synpunkter lagrådet har framfört föreslår jag emellertid att bestämmelsen inskränks och preciseras. I lagtexten bör således uttryckligen anges att ett sådant rättelseföreläggande skall kunna riktas endast mot en ägare till en viss fastighet eller en viss byggnad, anordning eller anläggning på annans mark. Vidare bör krävas att överträdelsen har begåtts av en tidigare ägare till egendomen och avser just egendomen i fråga. En ny ägare skall således inte kunna åläggas att rätta till vad allmänheten eller andra än tidigare ägare till egendomen har gjort sig skyldiga till. Som exempel på överträdelser som en ny ägare kan göras ansvarig för kan nämnas brott mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 8 § eller mot 16 § första stycket.

Befogenheten att förelägga en ny ägare att vidta rättelse bör givetvis utnyttjas med urskillning. En avvägning måste göras mellan naturvårdens intresse att få en rättelseåtgärd utförd och den enskildes intresse att inte drabbas av oskäligen kostnader. Hans ekonomiska intressen bör självfallet inte väga särskilt tungt om det finns sannolika skäl för att överlåtelsen har föranletts av en önskan att hindra ingripanden från samhällets sida. Vad jag nu har anfört bör komma till uttryck i lagtexten genom att det där anges att ny ägare får föreläggas att vidta rättelse, om det inte är oskäligt. Den nya bestämmelsen bör tas in som en andra mening i 39 § första stycket.

Dessutom bör vissa ändringar närmast i språkligt hänseende göras i 39 § första stycket.

Övergångsbestämmelser

Den nya lagen bör träda i kraft den 1 januari 1983.

I linje med vad lagrådet föreslagit bör den föreslagna bestämmelsen i 39 § första stycket andra meningen inte tillämpas när överträdelsen ägt rum före ikraftträdandet.

Utöver vad som nu anförts bör vissa redaktionella ändringar göras i det remitterade förslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att antaga det av lagrådet granskade förslaget till lag om ändring i
naturvårdslagen (1964: 822) med vidtagna ändringar.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar
att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredra-
ganden har lagt fram.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 25 mars 1982 ...	8
1. Inledning	8
2. Allmän motivering	9
2.1 Tåktverksamhet	9
2.2 Vilthägn	24
3. Upprättat lagförslag	26
4. Specialmotivering	26
5. Hemställan	33
6. Beslut	33
Bilaga 1 Naturvårdskommitténs sammanfattning av betänkandet (SOU 1979: 14) Naturvård och tåktverksamhet	34
Bilaga 2 Naturvårdskommitténs lagförslag	40
Bilaga 3 Remissammanställning över betänkandet Naturvård och tåktverksamhet	47
Bilaga 4 Statens naturvårdsverks framställning med förslag till skärpt lagstiftning om vilthägn	117
Bilaga 5 Sammanfattning av remissyttrandena över statens natur- vårdsverks förslag till skärpt lagstiftning om vilthägn ...	128
Utdrag av lagrådets protokoll den 19 april 1982	130
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 22 april 1982 ...	136
Anmälan av lagrådsyttrande	136
Hemställan	139
Beslut	139